

Het LAND van AALST

Jaargang LXXVI • 2024
Nummer 4

Het LAND van AALST

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging 'Het Land van Aalst', met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, de Stad Aalst, de Stad Ninove en Erfgoedcel Denderland.

Elektronische versie:

Gratis op de website

Lidmaatschap van de vereniging:

Bijdrage zonder jaarabonnement gedrukte versie

Gewoon: € 10 • Steunend: € 20

Jaarabonnement gedrukte versie

Gewoon: € 50 • Steunend: € 60

Te storten op:

IBAN BE33 3930 3032 7646

BIC: BBRUBEBB

t.a.v. Het Land van Aalst,
Asserendries 118, 9300 Aalst

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid het 'Land van Aalst' in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oost-Vlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren † Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en † Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens † Arthur Broeckaert, † Hendrik Vangassen (voorzitter 1954-63), † Jozef Van Cleemput, † Jozef De Brouwer, † Valère Gaublomme, † Frits Van Acker, † Basiel Boel, † Marcel Cornelis en † Jules Pieters. Latere voorzitters waren † Jozef Borremans (1953-1954), † Frits Courteaux (1963-1980), † Luc De Rijck (1980-1984) en Luc Robijns (1984-2020).

Het bestuur van de vereniging:

Luc Robijns • *erevoorzitter*

Bart Cherretté • *voorzitter*

Michel Igual Pacheco • *ondervoorzitter*

Marcel Cock, Pieterjan Deconinck, Lieve De Mecheleer,
Tom De Ridder, Luc Geeroms, Mieke Van Damme, Dirk Van
de Perre, Wouter Van Der Spiegel, Georges Vande Winkel,
Reinoud Vermoesen.

Meewerkende leden:

Louis De Cock, Bart Merckaert, Geert Van Bockstaele, Bart
Van Langenhoven, Marc Uyttersprot en Wilfried Vernaeve

Redactiesecretariaat:

Reinoud Vermoesen

reinoud.vermoesen@uantwerpen.be

Ledenadministratie en algemene correspondentie:

Mieke Van Damme

Asserendries 118, 9300 Aalst • tel. 053 21 63 30

• e-mail: vdmieke@skynet.be

De vereniging is lid van het 'Oost-Vlaams Verbond van de Kringen der Geschiedenis'. Het logo werd ontworpen door Bram Overlaet. Het representeert het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, met verwijzing naar de de vijf baronieën Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.

hetlandvanaalst@gmail.com • <http://www.hetlandvanaalst.be>

Vlaanderen

Stad Aalst

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Zetel van de vereniging: Asserendries 118, 9300 Aalst.

Vormgeving: Arnoud Jensen

Druk: De Riemacker Printing, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke

ISSN 0778-7731

De Riemacker
PRINTING

Jacques Geerinckx. Aalstenaar in de geheime oorlog, 1940-1943

Gert De Prins

Slechts weinig individuele verzetsstrijders kregen een eigen straatnaam in Aalst. Uitzonderingen zijn Hugo Lefèvre, Josse Ringoir, Charles Claser en Jacques Geerinckx. Naar deze laatste werd in 1954 een plein vernoemd, vlak bij het kasteel Terlinden. Toch valt in de plaatselijke studies over de Tweede Wereldoorlog niet veel te vinden over zijn werk. Zijn hulp aan geallieerde militairen en zijn uiteindelijke tragische dood als geheim agent in 1943 zijn het meest bekend. De heraanleg van de omgeving van de Square Jacques Geerinckx vormde dan ook een goede aanleiding om op zoek te gaan naar meer informatie.

Jacques Geerinckx was het zevende en op één na jongste kind van Louisa Moyersoen en Leon Geerinckx.¹ Geboren in 1913, groeide hij op in één van meest aanzienlijke families van Aalst. Zijn vader stichtte mee de textiel fabriek aan de toenmalige Boudewijnkaai, Usines Roos – Geerinckx & De Naeyer, in de omgeving beter bekend als de ‘Couverture’. Van moederszijde was Jacques de neef van minister Romain Moyersoen. De eerste jaren woonde hij vooral in Brussel, waar de familie zich vanaf 1915 had gevestigd. In het kasteel Terlinden, het familiegoed aan de Gentsesteenweg in Aalst, verbleven ondertussen de paters Kapucijnen. Pas in december 1919 keerde de familie naar Aalst terug. Tot het midden van de jaren 1930 woonden ze in de Stationsstraat 2.

Voor zijn hogere studies schreef Jacques zich in aan het Institut Supérieur du Commerce in Antwerpen en behaalde er een diploma ‘études commerciales et consulaires’. Een dergelijke opleiding, met de nadruk op talen, rechten en handelswetenschappen, was de juiste vorming voor wie ambities had in de internationale handel. Na zijn studies en militaire dienstplicht, die hij in 1935 voltooide bij het 3de Luchtvaartregiment, vertrok Jacques naar Congo. Hij werkte er op een plantage in Budjara, in wat dan nog de Evenaarsprovincie heette.² Het is niet duidelijk hoe vaak hij nog naar Aalst kwam. In alle geval werd hij als reservist bij het leger nooit opgeroepen, omwille van zijn verblijf in Afrika.

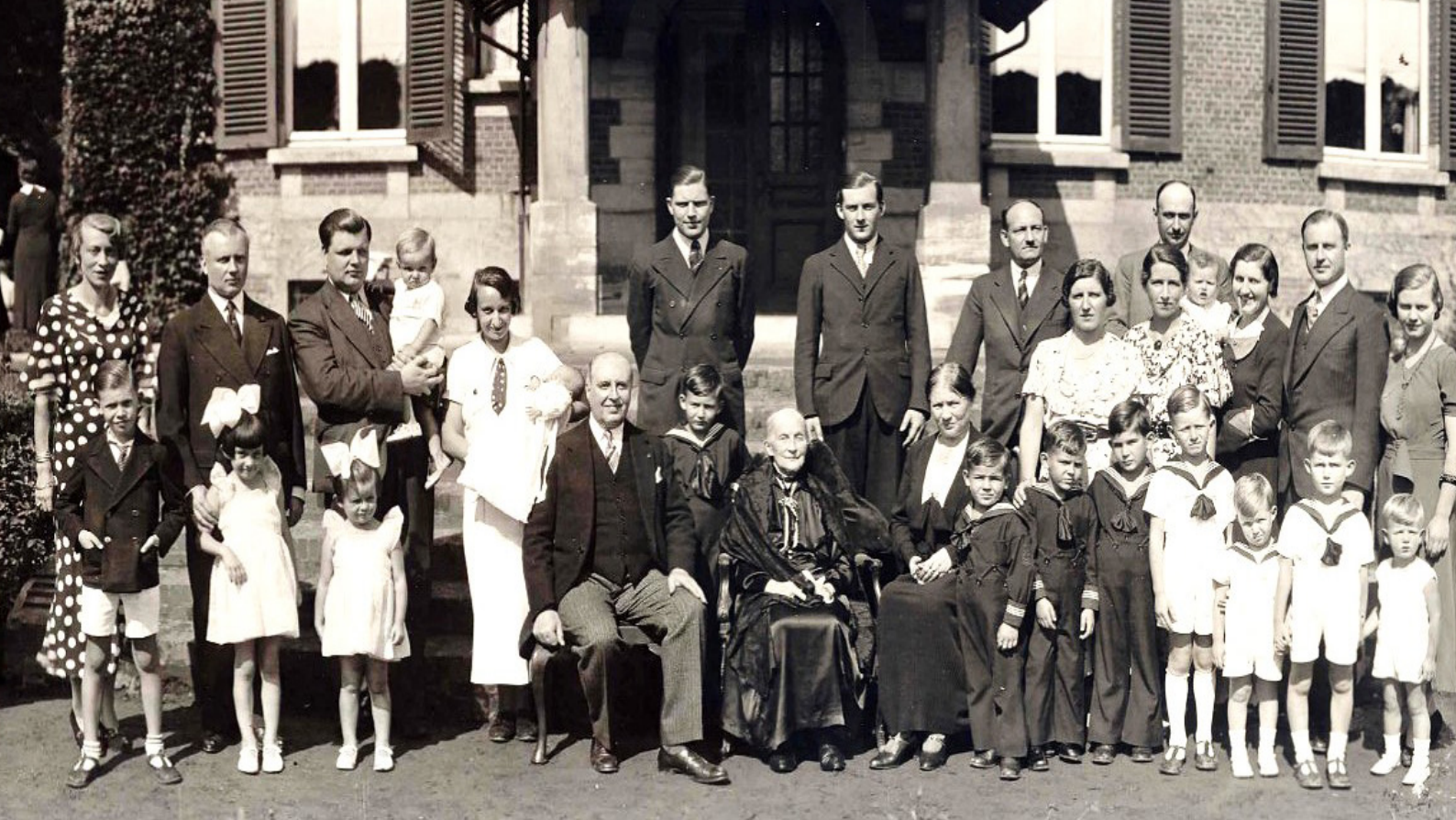
Het bedrijf van de familie groeide verder uit en stelde voor de Tweede Wereldoorlog meer dan 500 mensen te werk.³ Ondertussen had Jacques’ oudere broer Paul, na de dood van vader Leon Geerinckx in 1938, het bestuur van de fabriek overgenomen. Toen Jacques in 1940 in België aankwam, woonden op het familiedomein Terlinden nog slechts zijn moeder, zijn broer Etienne en zijn jongere zus Elisabeth, samen met een dienstmeid.

Dit artikel had er zonder de hulp van Etienne Verhoeyen ongetwijfeld anders uitgezien. Ik wil hem van harte bedanken voor de toelichtingen die hij gaf. Voor de Britse archiefbronnen van dit onderzoek heb ik steeds een beroep mogen doen op John Clinch, Paul McCue en Bob Body. Zij waren altijd bereid hun werk en kennis met me te delen en hielpen daarmee een aantal belangrijke vragen te beantwoorden. Bijzondere dank ook aan Andrée Dumon, die me graag te woord stond over het werk van haar vader en haarzelf; en aan Michel Geerinckx en Jan Mineur.

1. Informatie voornamelijk afkomstig uit de volgende persoonlijke dossiers: Ministerie van Defensie - Centrum voor Historische Documentatie, dossiers ‘Stamboek’ en ‘Gewapend Weerstander’; Rijksarchief – Dienst Archief Oorlogsslachtoffers (hierna: DAO), dossier ‘Statuut Politiek Gevangene’; CegeSoma, AA1333, dossier ‘Inlichtingen- en Actieagent’ (hierna: IAA).

2. Jacques Geerinckx was niet de enige van zijn familie die naar Afrika trok: in 1930 richtte zijn vader een textiel fabriek op in het Zuid-Afrikaanse Durban, zijn broer Etienne maakte in 1938 een avontuurlijke reis van Noord-Afrika tot het Tanganyikameer, Paul Geerinckx bleef tot zijn dood in 1960 deel uitmaken van de beheerraad van de ‘Société Textile Africaine Texaf’ en het Congolese ‘Mecelco’.

3. ‘Geweven, geklost en gesponnen. Het rijke textielverleden van Aalst’. Aalst, 2014, p. 114.

Een ongedateerd familieportret.
Bron: collectie familie Geerinckx.

Het begin van de oorlog

Pas op 10 mei 1940, op het moment van de Duitse aanval in het Westen, werd Jacques opnieuw opgeroepen en niet in september 1939 zoals de meeste reservisten. De verklaring daarvoor was wellicht zijn verblijf in Congo. Hij meldde zich bij zijn vroegere eenheid, het 3de Luchtvaartregiment. In vredetijd bevond dit regiment zich in Evere, maar waarschijnlijk werd Geerinckx overgeplaatst naar Zellik-Relegem, waar zich een luchtmachtbasis bevond die voornamelijk dienst deed als opslagplaats. Later, bij aankomst in Londen, gaf hij aan dat hij op 15 of 16 mei 1940 in Zellik gewond raakte – wellicht weinig ernstig, want over dit feit kon verder geen enkele informatie gevonden worden.

De Duitsers vielen de basis in Zellik nooit direct aan, maar na een doorbraak van de vijandelijke troepen bleek ze niet langer houdbaar en het terrein werd op 16 mei ontruimd. Het personeel trok aanvankelijk naar Saint-Omer in Frankrijk, later verder naar het zuiden.⁴ Op 28 mei 1940 capituleerde het Belgische leger, het Franse leger trok steeds verder achteruit en staakte de strijd op 22 juni.

Doordat Geerinckx zich op dat moment in het zuiden van Frankrijk bevond, dat voorlopig van Duitse bezetting gespaard bleef, ontsnapte hij aan krijgsgevangenschap. Hoewel onbezet, verkeerde dit deel van Frankrijk in de zomer van 1940 in chaos. 'France Libre' was bevolkt met burgers op de vlucht voor het oorlogsgeweld, afkomstig uit Nederland, België en Frankrijk. Daarnaast achtergebleven Belgische, Franse en Britse militairen, maar ook jongeren opgeroepen voor de militaire dienstplicht – en vrijwilligers, waaronder Etienne Geerinckx – en heel wat ministers en politici. Wie later naar huis weerkeerde zou getuigen van de bijna onmogelijke communicatie met het bezette land, de algemene ontredde en desillusie, het geïmproviseerde overleven van dag tot dag. De georganiseerde opvang en repatriëring van landgenoten kwam pas later op gang.

4. A. MERTENS, J. OCKELEY en L. VANDEWEYER, 'Het PIVO in Zellik-Relegem: van luchtmachtbasis tot vormingscentrum.' Leuven, 2011, p. 123. J. JAMART, 'L'armée belge de France en 1940.' Bruxelles, 1994, 992 p.

In de regio van Montpellier beheerde het leger na de capitulatie een aantal depots met militair materieel. Het was in een dergelijk depot in Fabrègues dat Jacques Geerinckx aan de slag bleef. Wat zijn werk precies omvatte, bleef niet bewaard, maar in dergelijke depots – die door de Franse capitulatie moesten overgedragen worden aan de Duitsers – vormden zich vroege kernen van verzet. Het ging om ‘officiële of semi-officiële hulp voor de ontsnappingen, voor de steun aan de militairen die de liquidatie van de depots tegenwerken en voor het onthaal van de Belgen die hun land verlaten om zo Engeland te bereiken.’⁵ Eén en ander werd betaald vanuit de kas van het Ministerie van Landsverdediging of door welwillende burgers, indien nodig zelfs door militair materieel onderhands te verkopen:

‘[In] Montpellier bevindt zich het belangrijkste centrum van militair verzet. Daar bevinden zich o.a. [...] generaal Féaux die het geheel van de depots van het Belgische leger onder zijn bevel heeft. Van juli 1940 tot einde 1942 spelen de militaire bureaus van Montpellier een zeer actieve rol bij de ontsnapping naar Spanje van militairen van het actieve- en het reservekader en meer bepaald piloten.’⁶

Jean Fosty omschreef het later als een ‘hybride wereld, waar wettelijkheid en verzet, officieel en clandestien, bureaucraten en plantrekkers door elkaar lopen’.⁷ Jacques Geerinckx bleef er niet lang, maar de omgeving waarin hij gewerkt had, was mogelijk mee van invloed op zijn latere werk voor het verzet. Einde juli 1940 keerde hij naar Aalst terug.

Verzet

Bij zijn aankomst in Aalst vond Jacques Geerinckx zijn oudere broer Paul weer die de veldtocht van mei 1940 als reserveofficier had meegemaakt en aan krijgsgevangenschap wist te ontkomen. Paul had op dat moment al contacten met het verzet. Door enkele tussenpersonen werd hij al in oktober of november 1939 gecontacteerd door Walthère Dewé. Deze groeide tijdens de Eerste Wereldoorlog uit tot de leider van inlichtingendienst ‘La Dame Blanche’, na de terechtstelling van zijn neef die vóór hem de leiding had van de dienst. Dewé had de gevaren van een nieuwe oorlog voorzien en werkte samen met de Britse inlichtingendiensten aan de oprichting van een nieuw clandestien net. Toen hij in oktober of november 1939 door Thérèse de Radiguès de Chennevière en burggravin Marie-Antoinette du Parc Locmaria uit Herzele in contact kwam met de familie Geerinckx, was de Duitse invasie in Polen slechts enkele weken oud, net als de oorlogsverklaringen van Groot-Brittannië en Frankrijk.⁸

In de streek van Aalst zocht Dewé agenten die de belangrijke spoorwegverbinding Oostende-Gent-Brussel en de autowegen konden observeren. Geerinckx zegde zijn hulp toe en had enkele keren contact met Dewé en ‘captain Daniel’, schuilnaam van de Brit John Barnes-Stott. Dit netwerk was het ‘Corps d’Observation Belge’, dat inlichtingen verzamelde tot in Duitsland en alles doorgaf aan de Belgische, Britse en Franse legerleiding. Het bleek de voorganger van wat in de zomer van 1940 omgevormd werd tot de beroemde dienst ‘Clarence’.⁹ In een naoorlogse verklaring gaf Paul Geerinckx aan dat hij aangeworven werd samen met zijn broer Jacques, naar wie hij verwees als specialist ‘passage’.¹⁰

Onafhankelijk van deze contacten ontstonden in Aalst vanaf de zomer van 1940 de eerste kernen van wat later uitgroeide tot georganiseerde verzetsgroepen. Rond Clementine De Groot, beter bekend als mevrouw Pletsier of ‘Rita’, verzamelden zich een aantal mensen met verschillende politieke en sociale achtergronden.

5. J. FOSTY, ‘De Belgische netten in Frankrijk’, Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1972, 2, pp. 190-191. (Hierna: Fosty)

6. Fosty, pp. 190-193.

7. Fosty, pp. 190-193.

8. De verklaring van Marie-Antoinette du Parc suggereert dat het contact verliep langs Christiane Mahieu, de echtgenote van Paul Geerinckx, met wie zij goede contacten onderhield (CegeSoma, AA1333, dossier IAA Paul Geerinckx).

9. F. STRUBBE, ‘Geheime oorlog 40/45: de inlichtings- en actiediensten in België.’ Tielt, 1992, pp. 63-78 (Hierna: Strubbe).

10. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Paul Geerinckx, aanvraagformulier dd. 18 februari 1947.

De actie ontwikkelde zich vooral door de plaatselijke sluikpers, later zocht de groep aansluiting bij het nationale verzet en richtte ze zich meer op hulp aan werkweigeraars en families van politieke gevangenen. Ongeveer tegelijkertijd richtten Josse Ringoir en Raymond De Schaepdrijver op initiatief van Charles Claser een plaatselijke afdeling van het 'Belgisch Legioen' op, dat uiteindelijk een deel van het Geheim Leger zou worden. Jacques Geerinckx moet hiervan op de hoogte zijn geweest, gezien de contacten die hij had met onder meer de groep 'Rita', al was hij niet erg actief in Aalst.

Terzijde: twee Britse militairen

Eind juni 1940 ontsnapten in Hofstade twee Britse militairen uit een kolonne krijgsgevangenen. Het ging om Thomas Farquhar en James Cromar, allebei 22 jaar oud en soldaten van het eerste bataljon Gordon Highlanders. Bij de gevechten van 10-12 mei 1940 rond de Franse stad Saint-Valéry-en-Caux hadden de Duitsers een groot deel van het bataljon krijgsgevangen gemaakt. De getuigenis die ze later aflegden bij aankomst in Groot-Brittannië, toont hoezeer de hulp aan geallieerde militairen aanvankelijk nog een zaak was van geluk en improvisatie.¹¹

In Gijzegem, vlak bij de plaats waar ze gevlucht waren, vonden ze een eerste schuilplaats bij Arsène Langlet in de Babbelaarstraat. Langlet was een oud-strijder van de Eerste Wereldoorlog en had als gewonde soldaat vele jaren in Groot-Brittannië doorgebracht. Hij was er zelfs getrouwd met een Engelse vrouw, wat ongetwijfeld vertrouwen gaf en de communicatie vereenvoudigde. Hun zoon, Felix Langlet, zou later bij het verzet gaan. Hij kwam in september 1944 om het leven bij gevechten met de Duitsers. Samen met hun buurman, Alfons Poep, voorzagen ze de Britten van onderdak, voedsel en kledij. Dit bood echter weinig uitkomst en Langlet kwam in contact met Lucie Hendrickx uit de Hoogstraat in Hofstade, die al in augustus 1940 even twee militairen verborg. Toen de pastoor van Hofstade haar op een ochtend kwam waarschuwen dat de Duitse politiediensten haar zochten, had ze geen andere mogelijkheid dan de twee militairen weg te sturen. Inderdaad vond er die dag een huiszoeking plaats. De twee werden niet gevonden, maar omdat zij geen ander onderdak vonden, 'hebben ze hier in de streek een paar dagen doelloos rondgedoold en werden ten slotte hier ergens [...] opgepikt door de Duitsers'.¹² Ze brachten de rest van de oorlog door in krijgsgevangenschap. Ook in verband met andere militairen die ze in 1941 opving, zegt Hendrickx dat er geen georganiseerde hulp was. Zelf had ze contacten met Joseph De Luyck uit de Nazarethstraat in Aalst, een familielid van haar.

De Luyck zorgde ervoor dat Farquhar en Cromar vanaf februari 1941 terecht konden bij Bertha Debbaut en Arsène Prieels, allebei in Aspelare. Het was daarna vader Jean Prieels, zelf afkomstig uit Sint-Jans-Molenbeek, die beide militairen in Brussel wist onder te brengen bij een zekere juffrouw Lemaire. Door haar hulp en die van de familie Michaux-Van Mosuencq kwamen de militairen in maart 1941 terecht bij Lucienne Van Mosuencq.

In augustus 1941 zou vanuit Brussel een groep Belgen vertrekken met bestemming Spanje, slechts één van beide militairen kon meegaan. Ze lootten erom en Cromar vertrok als eerste Brit met een groep die Andrée De Jongh over de Pyreneeën bracht, door een netwerk dat later bekend werd als 'Comète'.¹³

Farquhar kreeg zijn eigen gids: Jacques Geerinckx.

11. National Archives (Kew), 'Liberation report' van Thomas R. Farquhar (WO 208/3337/480, dd. 1 augustus 1945) en 'Escape report' van James Cromar (WO 208/3306/514, dd. 7 oktober 1941).

12. DAO, dossier Lucie Hendrickx (7 november 1903), RC 777872 kal 41109.

13. De Jongh hielp reeds eerder ontsnapte militairen, al wordt de reis met Cromar meestal aangeduid als de eerste. Voor meer hierover, zie: P. LE BLANC, 'Comète. Le réseau derrière la ligne.' Bruxelles, 2015, 456 p.

‘Een brandend en moeilijk te bewaren geheim’

Over de periode tussen eind juli 1940 en de zomer van 1941, waarin Jacques Geerinckx terugkeerde naar Aalst, zich aansloot bij het verzet en werkte als gids voor een ontsnappingslijn, bleven jammer genoeg geen documenten bewaard. Daarmee blijven de details over zijn activiteit in het duister, net als de manier waarop hij bij het verzet betrokken raakte.

De documenten die verloren gingen bij een huiszoeking door de Duitse politie, hadden misschien meer kunnen vertellen over deze periode. De verklaring van Etienne Geerinckx over zijn jongere broer is daarom des te meer interessant, al kan ze helaas niet onderbouwd worden met documenten. In 1976 vertelde Etienne in de krant ‘De Voorpost’, na een korte toelichting bij zijn eigen verleden als lid van Rex:

‘Daar Jacques deed voorkomen of hij [Jacques] Duits gezind was, wat niet zo moeilijk was aangezien veel jonge mensen voor de oorlog Rexist waren, kon hij zonder moeite in hun rangen infiltreren. Hij trok met de Duitsers mee naar Chièvres om daar te helpen bij de bouw van een vliegveld, wat hem in de mogelijkheid stelde plannen te ontvreemden en die naar Engeland door te sturen. Telkens wanneer hij naar huis kwam hoorde hij de vergaderingen van Rex bij zodat iedereen overtuigd was met een collaborateur te doen te hebben. Zelfs zijn broers, die allen aan de kant van de weerstand stonden, waren van diens Duitsgezindheid overtuigd. Alleen Etienne wist de waarheid, een brandend en moeilijk te bewaren geheim dat menige keer ruzie en tweedracht in de familie stichtte.’¹⁴

Vóór de oorlog was Rex wel een autoritaire, katholieke en koningsgezinde partij, maar nog niet de fascistische pro-Duitse partij van tijdens de bezetting. Het lijkt alleszins aannemelijk dat dit voor de nodige spanningen binnen de familie zorgde. Dat Jacques zich tijdens de bezetting als Rexist zou hebben voorgedaan, kon door geen andere archiefbron worden bevestigd – evenmin als de tewerkstelling op het vliegveld van Chièvres, die geen sporen naliet in de naoorlogse dossiers.

Dat hoeft niet te betekenen dat het onmogelijk was. Jean De Schrijver, medestichter van de verzetsgroep ‘Rita’ en zelf betrokken bij het wegbrengen van geallieerde piloten, geeft in zijn dossier aan dat dankzij Jacques Geerinckx een plan van het vliegveld van Rijsel kon overgemaakt worden aan de inlichtingendiensten.¹⁵ Wel staat het vast dat Jacques Geerinckx al vroeg deel uitmaakte van de inlichtingendienst ‘Luc’, waarvan al in 1941 gerapporteerd werd dat het ‘blijkbaar zeer vergaande vertakkingen over geheel België [heeft], vooral bij beroeps- en reservemilitairen. Voor elk vliegveld in België is er minstens één toegewijd agent.’¹⁶

De ontsnappingslijn

Het meest in het oog springende aspect van Jacques’ periode bij het verzet is wellicht zijn betrokkenheid bij het wegbrengen van militairen. Het meest gedetailleerde overzicht geeft de ‘Historiek van de Weerstandsgroepering Rita’¹⁷:

- Twee piloten, door Fernand Bouckenaere vanuit Sint-Niklaas tot bij Geerinckx gebracht. De piloten verbleven een tijd in de Filterie Impériale d’Alost (wellicht door tussenkomst van Jean De Schrijver) tot Geerinckx hen wegvoerde naar Spanje. Oscar Van Pamel, uitbater van café Pompierken op de Grote Markt in Aalst, bekostigde de reis;
- Een piloot, door Josse Ringoir tot bij Geerinckx gebracht, die hem wegvoerde naar Frankrijk;
- Een piloot, neergeschoten boven Woubrechtgem en later naar Brussel

14. De Voorpost, 30 juli 1976. De aansluiting van Etienne Geerinckx bij Rex wordt bevestigd in J. GHYSENS, ‘De Duitse bezetting te Aalst. 1940-44. Reconstructie van een collaboratie’ Aalst, 1983, p. 177. Noch over de tewerkstelling van Jacques, noch over zijn eventuele lidmaatschap van Rex, konden documenten weergevonden worden. Zijn dossier bij het Krijgsauditoraat was niet raadpleegbaar.

15. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jean De Schrijver (10 maart 1906).

16. Aansluiting van Geerinckx bij Luc: CegeSoma, AA1333/181, Organigram. In zijn dossier IAA is sprake van januari 1941 als datum van aansluiting. ‘... blijkbaar zeer vergaande vertakkingen...’: verslag van Pierre Vandermies, dd. 26 oktober 1941, aangehaald in J. DUJARDIN, ‘De dienst Luc, zomer 1941 – zomer 1942.’ In: Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1980, 6, p. 59.

17. CegeSoma, AA2253, ‘Historiek van de Weerstandsgroepering Rita’, dd. 29 mei 1946.

gebracht;

- Twee Britse officieren, door Geerinckx opgevangen;
- Thomas Farquhar, via Geerinckx naar Spanje en Groot-Brittannië gevoerd.

Farquhar bevestigde dat Geerinckx al eerder een Brits militair tot de Spaanse grens had gebracht.¹⁸ Ook Jean Delori, die met Jacques de laatste reis naar Spanje ondernam, meende dat hij 'de af te leggen weg reeds verschillende malen had gedaan, gezien hij zelfs bij duisternis heel goed de weg kende. Hij zou deze weg gevolgd hebben om nog andere personen naar het zuiden van Frankrijk te brengen.'¹⁹

In een interview uit 1983 vermeldde Etienne Geerinckx nog een opmerkelijk gegeven:

*'Op 't kasteel ter Linden logeerden meermaals neergeschoten Engelse en Belgische vliegeniers, die door Jacques dertien maal tot aan de Spaanse grens werden begeleid. Hoe dynamisch Jacques was bewijst bv. het feit dat hij onderweg ook nog Joden zwemmend over de Somme bracht.'*²⁰

De verklaring over de Joden is erg atypisch, maar sluit aan bij de passage van de Somme die ons bekend is van andere getuigen. Helaas kan het verhaal niet bevestigd worden.

Hoeveel personen Jacques Geerinckx wegbracht of wie ze waren, blijft daarmee onbekend, met uitzondering van Farquhar, De Ridder en Delori. De meesten waren wellicht Britse militairen, die op het vasteland achtergebleven waren na de Britse en Franse nederlaag van juni 1940. Het ging daarbij nog niet om piloten. Pas later in de oorlog, toen de bombardementen op Duitsland steeds omvangrijker werden, kwamen er meer en meer piloten van neergeschoten vliegtuigen bij de ontsnappingslijnen terecht. Over het netwerk waarvoor Jacques Geerinckx werkte, is meer informatie beschikbaar, al ontbreken ook hier een aantal essentiële gegevens.

De eerste aanwijzing is de vermelding van Geerinckx op een naoorlogse lijst van agenten die deel uitmaakten van het netwerk 'Luc'.²¹ Samen met een vijftigtal andere personen stond hij aangeduid als 'agent direct', rechtstreeks onder het bevel van Georges Leclercq. Deze stichtte de groep in het najaar van 1940, samen met André Cauvin en Henri Bernard. 'Luc' was in de eerste plaats een inlichtingendienst, die militaire informatie verzamelde en doorgaf aan de Belgische overheid in Londen. Daarnaast hield het netwerk zich bezig met sabotage en het helpen ontsnappen van achtergebleven geallieerde militairen. Uiteindelijk groeide het uit tot de grootste inlichtingendienst in België. Na een aantal aanhoudingen in de winter van 1942-1943, werd het omgedoopt tot 'Marc'.²²

Betekent dit dat Geerinckx werkte voor de ontsnappingslijn van 'Luc'? Zijn vermelding als 'agent direct' in de groep van Leclercq zegt niets over zijn eigenlijke opdracht – de verschillende agenten hadden de meest uiteenlopende taken, van het vervoeren van documenten en vluchtelingen tot het uitvoeren van sabotage. Bovendien bracht 'Luc' niet als enige dienst militairen richting Spanje. Vanuit Brussel werkten onder meer 'Martiny-Daumerie', 'Michelli' en 'ABC'. In Frankrijk was er de 'Groep van Roubaix' en verder naar het zuiden de groep 'Benoît'. Is het nog mogelijk te achterhalen waar Geerinckx zich juist bevond tussen deze veranderlijke en vaak overlappende netwerken?

De belangrijkste aanwijzing voor het milieu waarin Geerinckx verkeerde in de zomer van 1941 is het feit dat hij werd aangezocht als gids voor Farquhar. Cromar vertrok met de nieuwe 'Comète'-lijn van Andrée De Jongh en Arnold Deppé, die er voor kozen beide militairen niet samen weg te brengen. Dat betekent niet dat ze Farquhar aan zijn lot overlieten. Eerder dan een 'tweede keus', lijkt het er op

18. National Archives (Kew), 'Liberation report' van Thomas R. Farquhar (WO 208/3337/480, dd. 1 augustus 1945). Zie ook CegeSoma, AA 2280, brief van Paul Geerinckx, dd. 3/01/1946.

19. Verklaring Jean Delori dd. 3 mei 1950, in DAO, dossier Jacques Geerinckx (29 juli 1913), PP AD 51268 kal 12207.

20. Gazet van Aalst, 7 oktober 1983.

21. CegeSoma, AA1135/25.

22. Strubbe, p. 79 ev.

Portret van Jacques Geerinckx, genomen tijdens zijn verblijf in Groot-Brittannië in de periode juli 1942 – mei 1943.

Bron: collectie familie Geerinckx.

dat ze hem toevertrouwden aan een bestaande ontsnappingslijn, die haar deugdelijkheid al bewezen had.

Helaas is het niet helemaal duidelijk hoe het vertrek van Farquhar juist in zijn werk ging. Volgens zijn eigen verklaring bleef hij tot zijn vertrek bij Lucienne Van Mosuenck. Zelf suggereert Van Mosuenck dat het de familie Dumon was die Farquhar en Cromar voor hun vertrek ophaalden.

Lucienne Van Mosuenck, een alleenstaande tandarts uit Schaarbeek, had de Eerste Wereldoorlog in Groot-Brittannië doorgebracht en stelde in januari 1941 zelf voor om militairen een onderduikadres te verschaffen.²³ Daartoe sprak ze André Walckiers aan, betrokken bij de inlichtingendienst Martiny-Daumerie. De eerste Britten werden haar inderdaad gebracht door iemand van deze dienst, Suzanne Vervalcke. Na de oorlog zei Van Mosuenck te hebben gewerkt voor de ontsnappingslijn van Henri Michelli, die eveneens in nauw contact stond met Martiny-Daumerie.²⁴ Ook wanneer in mei 1941 aanhoudingen binnen de groep haar ertoe dwongen Farquhar en Cromar tijdelijk onder te brengen op een ander adres, gebeurde dat dankzij contacten van Martiny-Daumerie.

Werd Farquhar voor zijn vertrek opgehaald door de familie Dumon? Samen met Frédéric De Jongh verzorgde Eugène Dumon de ontsnappingslijn 'Alfred', een onderdeel van de dienst 'Luc'.²⁵ Zijn echtgenote Marie Plessix en dochter Andrée Dumon werkten als koeriers en brachten ondergedoken militairen naar de verschillende schuiladressen. Met Frédéric De Jongh en de familie Dumon was de nieuwe 'Comète'-ontsnappingslijn schatplichtig aan het netwerk 'Luc'. Opmerkelijk is dat de familie Dumon, net als Geerinckx, vermeld werd als 'agent direct' van Georges Leclercq.

Interessant, maar moeilijk te interpreteren is het feit dat de route die Geerinckx volgde tot Parijs, identiek was aan de route die Arnold Deppé in het voorjaar van 1941 uitstippelde en die vervolgens de 'Comète'-lijn gebruikte.²⁶ Hoe kon Geerinckx hiervan op de hoogte zijn? Of was het Marcel Van Dael die de route uitwerkte en doorgaf aan Deppé en Geerinckx?²⁷ Van Dael had voornamelijk contacten met Martiny-Daumerie en Michelli...

Geerinckx bevond zich dus op het snijpunt van verschillende diensten. Dat laat meer vraagtekens dan zekerheden. Hij werkte met zekerheid als agent voor 'Luc'. Indien hij met de vluchtelingen in contact kwam via Eugène Dumon, dan werkte hij wellicht ook voor de ontsnappingslijn van 'Luc'. Was het daarentegen via Lucienne Van Mosuenck dat de contacten liepen, dan is een verband met 'Martiny-Daumerie' meer waarschijnlijk.

Helaas bestaan er geen archiefbronnen om die vraag sluitend te beantwoorden. Bovendien overleefden veel kroongetuigen de oorlog niet. In de eerste plaats Geerinckx zelf die in 1943 om het leven kwam. Daarnaast Georges Leclercq, overleden

23. CegeSoma, AA1333, dossier IAA, Lucienne Van Mosuenck (5 oktober 1901).

24. Strubbe, p. 165 ev.

25. P. LE BLANC, 'Comète. Le réseau derrière la ligne.' Bruxelles, 2015, pp. 45-47 en 267.

26. CegeSoma, AA2268/175, Transcription de l'interview de Arnold Deppé, par Jean Vanwelkenhuyzen, dd. 27 oktober 1970, 46 p.

27. P. LE BLANC, 'Comète. Le réseau derrière la ligne.' Bruxelles, 2015, pp. 64-65.

in Londen in 1943; Constant Martiny en Joseph Daumerie, terechtgesteld in Berlijn in 1942. Frédéric De Jongh werd in 1944 terechtgesteld in Frankrijk, Eugène Dumon overleed in 1945 in het concentratiekamp van Gross-Rosen. Het onderlijnt nogmaals de gevaren die het werk in het verzet met zich meebracht. Henri Michelli, Marcel Van Dael, Lucienne Van Mosuenck, Arnold Deppé, Andrée De Jongh, Andrée Dumon en haar moeder Marie Plessix, brachten allen jaren in gevangenschap door.

Door Frankrijk naar Spanje

Moest Jacques het land verlaten omdat hij gezocht werd door de Duitse politie? Of meer nog – werd hij ertoe aangezet door zijn eigen familieleden? Een krantenartikel dat kort na de bevrijding van Aalst verscheen, wijst in die richting.²⁸

Begin augustus 1941 verliet Jacques Geerinckx het land.²⁹ Samen met Thomas Farquhar probeerde hij Spanje te bereiken. Hoe zag Geerinckx zijn toekomst, toen hij Aalst achter zich liet? Het meest waarschijnlijk is dat hij zich vrijwillig zou aanmelden voor dienst in het Belgische leger dat in Groot-Brittannië opnieuw opgericht werd. Dat is niet alleen wat zijn broer Etienne zegt en wat later Farquhar en Delori herhaalden – het is gewoon erg aannemelijk: tot de zomer van 1941 waren slechts enkele tientallen agenten gedropt, de kans dat Geerinckx één van hen ontmoette en daardoor besloot hetzelfde te gaan doen, is erg klein.

De verklaring die Farquhar in de zomer van 1945 aflegde, gaf goed weer hoe moeilijk de tocht naar Spanje was. Voorzien van valse paspoorten reisden hij en Geerinckx met de trein van Brussel naar Lille en Albert, staken de Somme over en gingen over Parijs naar Bourges. Vandaar te voet over de demarcatielijn en van Moulins naar Toulouse. Ongeveer een week na hun vertrek bereikten ze Perpignan, de laatste stad op Frans grondgebied en nauwelijks vijftig kilometer verwijderd van de Spaanse grens.

In Perpignan zaten ze vast. Farquhar gaf als reden daarvoor de verstrengde acties van de Vichy-overheid tegen smokkelaars die vluchtelingen over de grens richting Barcelona voerden. De vlucht draaide uit op een mislukking en einde augustus keerde Geerinckx onverrichter zake naar België terug. De meest logische verklaring daarvoor was geldgebrek. De hele passage had wellicht al handenvol geld gekost. Bij haar eerste reis naar Spanje, verklaarde Andrée De Jongh, de drijvende kracht achter de 'Comète'-lijn, dat iedere reis 6000 Belgische frank kostte, omgerekend ongeveer €4000, plus 1400 Peseta voor de gidse in Spanje.³⁰ Farquhar had vanzelfsprekend geen eigen financiële middelen, hij leefde sinds juni 1940 in de illegaliteit. Iedere dag langer in Perpignan kostte meer geld. Doordat de mannen geen aanspraak konden maken op de officiële voedselbons moest alles aan hoge prijzen op de zwarte markt gekocht worden.

Geerinckx volgde de route in omgekeerde richting, zocht nieuwe fondsen en was in oktober 1941 opnieuw bij Farquhar in Perpignan, ditmaal in het gezelschap van twee nieuwe kandidaat-vluchtelingen uit Gent.³¹

De laatste reis naar Perpignan

Het verslag van Geerinckx' laatste reis naar Spanje bleef bewaard door de getuigenis van één van zijn twee medereizigers, Jean Delori, die in 1986 uitgebreid vertelde hoe hij samen met Jacques Geerinckx en Bennett De Ridder door Frankrijk naar

28. De familie voelde zich in gevaar gebracht door het werk van Jacques, zie *Gazet van Aalst*, 12 oktober 1944; *De Voorpost*, 3 juli 1976. Ook Michel Geerinckx hoorde als jonge knaap deze versie van de feiten, interview dd. 11 augustus 2016.

29. De datum is onzeker. Volgens Farquhar: 8 augustus 1941. Volgens Cromar: na 10 augustus 1941.

30. A. NEAVE, 'Saturday at MI9, a history of underground escape lines in North-West Europe in 1940-5 by a leading organiser at MI9', London, 1969, p.129.

31. Geerinckx kwam niet terug tot in Aalst, of maakte ten minste geen contact met het verzet, waardoor de auteur van het naoorlogse verslag van de groep Rita er verkeerdelijk van uitgaat dat het met Farquhar was dat Geerinckx Groot-Brittannië bereikte. CegeSoma, AA2253, 'Historiek van de Weerstandsgroepering Rita', dd. 29 mei 1946.

het zuiden trok.³² Hoe De Ridder bij Jacques Geerinckx terecht kwam als gids voor de onderneming, valt niet meer te achterhalen, al kan hij als reserveofficier met een lange staat van dienst bekend zijn geweest met Paul Geerinckx, eveneens een reserveofficier. Dat beiden elkaar kenden zou in ieder geval verklaren waarom De Ridder vóór zijn vertrek aan Paul beloofde bij Jacques te blijven (zie verder).

Bennett De Ridder was tot zijn vlucht actief in het Gentse verzet. Hij maakte als officier bij de artillerie de veldtocht van mei 1940 mee en verkeerde enkele maanden in krijgsgevangenschap. Daarna maakte hij deel uit van een ontsnappingslijn. Toen het risico te groot werd, ging hij zelf naar Groot-Brittannië om zich bij het Belgische leger te voegen. Hij kon er verder carrière maken: tijdens de bevrijdingsgevechten in West-Europa voerde hij het bevel over de artillerie binnen de brigade Piron en na de oorlog kwam hij onder meer aan het hoofd van een VN-missie in Israël.

Jean Delori was ingenieur en werkte voor de oorlog als bestuurder bij Tréfil Arbed in Gentbrugge. Hij maakte net als De Ridder mei 1940 mee als artillerieofficier, wist zich te onderscheiden in de gevechten bij Gullegem en keerde in augustus 1940 terug uit krijgsgevangenschap. Eenmaal in Engeland meldde hij zich vrijwillig voor de RAF en werd uiteindelijk navigator op een jachtbommenwerper.

Op 4 oktober 1941 namen Geerinckx, De Ridder en Delori de trein naar Frankrijk. Dezelfde avond nog reden ze van Lille naar Albert en Corbie, waar ze zich voor de nacht installeerden op een Britse oorlogsbegraafplaats aan de oever van de Somme.³³ Later die nacht volgden ze Geerinckx door de moerassige oevers van de rivier. Het was dan wachten op de Duitse patrouille. Eenmaal deze voorbij was, staken de drie in een gamel bootje de Somme over.

Daarmee hadden ze een eerste belangrijke grens overgestoken, die tussen de noordelijke 'Zone interdite' en het bezette Frankrijk. Aan de overkant werden ze opgewacht door een vrouw die hen naar een hoeve brengt, waar ze de rest van de nacht doorbrachten. Dit was meer dan waarschijnlijk Renée Boulanger ('Nénette') uit Hamelet-par-Corbie, een bekende passeur.³⁴ De volgende ochtend met de trein van Villers-Bretonneux naar het grensstation Tergnier, de laatste halte voor wie richting België reisde. In de tunnel naar de perrons heerste een drukte van belang en Duitse soldaten hielden alle reizigers tegen voor een paspoortcontrole. Zelf reisden ze weg van de grens, richting Parijs. In de drukte konden ze de soldaten eenvoudig voorbijraken door te zwaaien met hun paspoorten en te wijzen naar de trein die op vertrekken stond.

Bij aankomst in Parijs-Noord wachtte er opnieuw een controle. Ze stapten uit aan de andere zijde van de trein en verlieten het station door het bagagedepot. Bij de Beurs overnachtten ze in een hotel van bedenkelijk allooi. De volgende dag kwamen ze zonder verdere controles aan in Bourges, met opnieuw een overnachting in een schimmig pension.

Bourges was in 1941 een grensstad. Slechts enkele kilometers verder naar het zuiden liep de demarcatielijn, de zwaar bewaakte scheiding tussen het bezette en het 'vrije' Frankrijk. Geerinckx had zich voorbereid: de volgende dag trok hij een blauwe werkkiel aan, Delori kreeg een lintmeter in de handen geduwd en De Ridder een schriftje van de dienst 'Eaux et Forêts'. Te voet gingen ze op weg richting Nevers, langsheen het militaire domein van Bourges en het vliegveld van Avord. Wanneer ze Duitse voertuigen zagen, deed Geerinckx of hij een boom merkte, Delori mat hem op, De Ridder nam nota...

32. J. DELORI, 'Histoire d'Evasion'. In: *Dedatos*. Nationaal Verbond der Oorlogsontsnapt, 1991, nr. 23, pp. 15-20, overgenomen uit J. GELARD: *L'artillerie belge en Grande-Bretagne et dans les combats de la Libération*, 1986, 269 p. (Hierna: Delori)

33. De begraafplaats is de 'Corbie Communal Cemetery Extension'.

34. Zie ook: E. VERHOEYEN, 'La ligne d'évasion Comète (août 1941-février 1943)', in: *Jours de Guerre / Jours mêlés*, 1997.

Veertig kilometer verder, in de omgeving van het dorp La Guerche-sur-l'Aubois zouden ze de demarcatielijn oversteken. Afspraak in de keuken van een 'cabaret' vol Duitse soldaten. Even verderop lag er een weggetje dat leidde naar het jaagpad langs het oude Canal du Berry:

*'Het is tijd. Op het moment dat we het weggetje nemen, zie ik de schildwacht op nauwelijks tien meter van me, maar hij beweegt niet. Is hij omgekocht, slechtziend, of is hij nog banger dan wij? Wanneer we voorbij de hoeve komen, worden we aangevallen door twee gelukkig kleine honden.'*³⁵

Ze staken de grens over en enkele kilometers verder in het 'vrije' Frankrijk overnachtten ze in een schuur. De bewoners voerden hen de volgende dag naar een bushalte en zo ging het verder naar Saint-Amand-Montrond, vervolgens met de trein naar Montluçon en met de nachttrein naar Toulouse en Perpignan, aan de voet van de Pyreneeën.

De drie vonden er Farquhar weer, met wie ze samen naar Spanje zouden gaan. Farquhar vertelde hoe Geerinckx in Perpignan op zoek ging naar de gids die hen naar Andorra zou brengen.³⁶ Ondertussen was De Ridder opgepakt omwille van valse papieren. Die avond, na de komst van Geerinckx, verlieten de anderen het hotel. Geerinckx en Delori werden opgepakt door de Franse politie, Farquhar kon ontkomen.

Delori gaf een ander verhaal. Dankzij een Belgische afgevaardigde in Perpignan konden ze met een gids naar Barcelona ontkomen.³⁷ Maar die avond beging Geerinckx een fout. Hij werd dronken, het kwam tot duw-en-trekwerk en 's ochtends werden de drie in hun hotel van het bed gelicht door de Franse politie. Opmerkelijk: Delori maakte nergens melding van Farquhar.

Het is moeilijk beide verhalen in elkaar te passen. Zeker is dat het drietal van 10 oktober tot 18 oktober opgesloten bleef in Le Castillet, de plaatselijke gevangenis van Perpignan. Door met geld te ritselen bewaarden ze goede maaltijden, al kon dat de luizen niet weghouden. Toen ze verschenen voor de rechtbank, stelde hun advocaat de mannen voor als drie officieren, ontsnapt uit Duitsland en op weg naar Congo. Ze werden vrijgelaten.

Alleen in Perpignan en verstoken van betrouwbare contacten, bleef Farquhar niet lang meer in vrijheid. Agenten bewaakten de treinverbindingen, zodat een poging zelf de grens over te komen onmogelijk bleek. In een café, waar hij probeerde zonder voedselbonds een maaltijd te kopen, trok hij de aandacht van de politie. Eén week later hield de politie hem aan en Farquhar moest toegeven dat hij een Brits militair was. De rest van de oorlog bracht hij door in krijgsgevangenschap, tot hij in april 1945 door geallieerde troepen bevrijd werd uit het kamp van Fallingbommel.

Delori benadrukte nog hoe door Geerinckx' gedrag het onderlinge vertrouwen een zware knauw gekregen had. Hij stelde De Ridder zelfs voor zonder hem verder te gaan. De Ridder wees dit af, zeggende dat hij aan Paul Geerinckx beloofd had dit niet te doen. De drie zetten de reis inderdaad samen voort, maar er zijn ongetwijfeld harde woorden gevallen.

35. Delori, p. 17.

36. National Archives (Kew), 'Liberation report' van Thomas R. Farquhar (WO 208/3337/480, dd. 1 augustus 1945).

37. De afgevaardigde was wellicht Ulric De Jaer (9 maart 1908), kapitein bij het Belgische leger. Zie Delori, p. 17.

Registratie van Jacques Geerinckx bij aankomst in Groot-Brittannië.

Bron: CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckxe.

NO D'ORDRE	
NOM	G E E R I N C K X .
PRENOMS	Jacques Marie Joseph.
SURNOM	
LIEU ET DATE DE NAISSANCE	ALOST 29 Juillet 1915
POSITION	Reserviste Classe 35 du 3 Ae.
GRADE	Soldat.
NO MATRICULE	?
PROFESSION	Planteur au Congo Belge (Ubangi.)
ETUDES FAITES	Commerciales et Consulaires a Anvers.
LANGUES	Français, Flamand, Allemand, N'Gala.
DETACHE A LA SURETE	
ATTACHE AU SERVICE	
EPOUX DE	
ENFANTS	
ASCENDANTS	Fils de Léon. et de (Décédé.) MOYERSOEN, Louisa. Domiciliés .Chateau de Terlinden à ALOST.
COLLATERAUX	Emile. Alost. Avenue de Terlinden. Paul. Alost. Chaussée de Gand 153. Marie Louise Ep. Mineur. Avenue de Terlinden. Alost Werner. Alost . Chaussée de Bruxelles "La Houblonnière." Christiane. Ep. Bock. Stavelot. Rue Nicolai. Etienné. Chez ses parents. Elisabeth. Ep. Sneyers. Chez ses parents.
ENNOUE	
ENTRAINEMENT	Date d'entree Date de sortie
MISSIONS	date de depart Date de retour
DISPOSITIONS SPECIALES EN CAS DE DECES	Etait employé Plantation MASSON à KAWA BUDJALA Ubangi Congo Belge.

Miranda de Ebro

Vanuit Perpignan ging het naar Le Boulou en verder met de bus naar Céret. Ze ontmoetten er hun berggids, een smokkelaar – niet de beloofde persoon – die hen naar Vilamalla zou brengen, ten zuiden van Figueres, om daar de trein naar Barcelona te nemen. Echter, eenmaal Spaanse grens voorbij liet de man hen aan hun lot over en ze liepen dan ook binnen de kortste keren verloren. Overlevend op noten en druiven uit de wijngaarden bereikten ze pas op 24 oktober het station van Figueres. Op de trein ontmoetten ze nog een landgenoot, Albert Delvingt, een jonge radiotechnicus uit Lessines. Hij was de Pyreneeën over geraakt vlakbij de Middellandse Zee.

Ze waren nauwelijks onderweg of een identiteitscontrole van de Spaanse politie deed hen de das om. Dezelfde dag nog werden ze in Barcelona ondervraagd en in beschuldiging gesteld van geldsmokkel (ze droegen een kleine som Spaans geld bij zich) en het illegaal binnenkomen van het land. Daarna: gevangenis Cárcel Modelo in Barcelona. Overal hielden ze vol dat ze Britten en Canadezen waren. Geerinckx zelf ging door voor een Franssprekende Canadees, onder de naam van Jack Gerin of Guerin.

Vijf maanden later werden ze tijdens een proces vrijgesproken van deviezensmokkel en ‘rode terreur’, maar veroordeeld voor het illegale verblijf in Spanje. Op 19 maart 1942 werden ze langs de gevangenissen van Lerida, Zaragoza, Pamplona en Irún overgebracht naar het concentratiekamp Miranda de Ebro.

Miranda de Ebro was een concentratiekamp uit de Spaanse burgeroorlog, in 1937 ingericht door Franquistische troepen – met Duits advies – om er de Republikeinse strijders in onder te brengen. Het telde tweeëntwintig barakken en had een maximum capaciteit van 2000 gevangenen. Na het begin van de Tweede Wereldoorlog veranderde de samenstelling van het kamp drastisch. Uit alle landen van bezet Europa probeerden vluchtelingen naar Portugal of Gibraltar te ontkomen. Aanvankelijk vooral burgers en Joden op de vlucht voor vervolging, later steeds meer ontsnapte krijgsgevangenen, neergehaalde piloten of vrijwilligers, die zich bij de geallieerde legers wilden voegen.

De getuigenissen van enkele medegevangenen die er verbleven in dezelfde periode, schetsen een weinig benijdenswaardige situatie. ‘Wat een lucht, wat een vuiligheid, kakkerlakken en ratten zo veel men wil.’³⁸ En: ‘huidaandoeningen, luizen, schurft, ontstoken wonden, steenpuisten, keelontstekingen, aandoeningen van de luchtwegen, dysenterie.’ Na aankomst van Spaanse politieke gevangenen uit de werkkampen van Palencia brak in het kamp zelfs een epidemie van tyfus uit.³⁹

De weg naar Gibraltar

Maar de stappen die Geerinckx ondernam hadden succes. Op 16 juni 1942 kreeg het Britse consulaat hem vrij.⁴⁰ Delori en De Ridder bleven nog een maand langer in het kamp, ze zagen Geerinckx pas weer in Londen. Delvingt had minder geluk, hij kwam pas in april 1943 vrij en wist dan langs Lissabon naar Groot-Brittannië te ontkomen.⁴¹ Via de Britse ambassade in Madrid ging het naar Gibraltar, een Britse enclave in Spanje. Gelegen aan de verbinding tussen de Middellandse Zee en de Atlantische oceaan was dit stukje Brits vasteland van uitzonderlijk strategisch belang. Hoewel het enkele malen gebombardeerd werd, bleef het de hele oorlog in Britse handen.

In Gibraltar richtte Geerinckx zich tot de officiële Belgische vertegenwoordiging, op dat moment onder leiding van majoor Bigwood, oud-lesgever aan de Koninklijke

38. E. HINGOT. ‘Mes mémoires de la guerre 1940: rapport, août 1940-mai 1942’, CegeSoma, AB 1282.

39. P. MAURICE ‘Rapport d’une évasion en Espagne, puis d’une détention à la prison de Miranda en 1941-1942, adressé au Ministre de la Santé Publique (Rapport Evasion Espagne)’, CegeSoma, AB 1751.

40. Strubbe neemt foutief aan dat Geerinckx werd vrijgelaten samen met Delori en De Ridder en dat zij de overtocht naar Groot-Brittannië samen maakten. De correcte data kunnen gevonden worden in CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx.

41. Delvingt meldde zich eveneens vrijwillig voor speciale opdrachten. Na zijn dropping in april 1944 miste hij de afspraak met zijn contactpersoon en werd aangehouden op zijn onderduikadres, misschien verraden door de hoteluitbater. Delvingt vertrok naar een werkkamp in Duitsland, waar hij wegens ontsnapping en sabotage opnieuw werd aangehouden en naar het concentratiekamp Flossenbürg ging. Hij overleefde de winter van 1944-1945, maar werd tijdens een dodenmars op 22 april 1945 neergeschoten door één van de SS-bewakers die de colonne volgen.

Militaire School in Brussel.⁴² De militaire missie had er verschillende opdrachten. In samenwerking met het Britse bestuur bood ze in de eerste plaats opvang en onderdak aan de landgenoten die toekwamen uit Portugal en Spanje, na soms maanden gevangenschap. Daarnaast moest ze in opdracht van de Staatsveiligheid hun juiste identiteit vaststellen. Vrijwel altijd ging het om vrijwilligers, die wensten toe te treden tot het nieuwe Belgische leger dat in Groot-Brittannië in de maak was, de kern van de latere Brigade Piron. In afwachting van de overtocht ging geen tijd verloren. De rekruten kregen uniformen en begonnen hun militaire opleiding, tegelijk werden er lessen Engels gegeven.

Wie zich wilde melden voor 'speciale opdrachten' kon dat hier alvast doen. Of Geerinckx dat deed, is niet duidelijk. De documenten maken er geen melding van en De Ridder en Delori maken in het verslag van hun tocht in ieder geval geen melding van een duidelijk afgelijnd plan of een vast voornemen vanwege Geerinckx. Zeker is dat hij zich op 24 juni 1942 meldde als vrijwilliger voor de Belgische strijdkrachten voor de duur van de oorlog.

Groot-Brittannië

Begin juli 1942 scheepte Geerinckx in op het troepenschip Narkunda.⁴³ Op 12 juli 1942, meer dan negen maanden na zijn vertrek uit Aalst, had hij zijn bestemming bereikt: Groot-Brittannië. Het schip meerde aan in Greenock, een havenstad aan de rivier Clyde in Schotland, stroomafwaarts van Glasgow. Door haar beschutte ligging in Schotland groeide de stad tijdens de Tweede Wereldoorlog uit tot een grote basis voor de Royal Navy, die er haar Home Fleet onderbracht en er een verzamelpunt voor de konvoovaarten naar de VS van maakte. Toen Geerinckx aankwam in de stad, was ze nochtans zwaar getroffen door Duitse luchtaanvallen.⁴⁴

Vanuit de haven van Greenock ging het onmiddellijk per bewaakte trein naar Londen en verder met de bus naar de 'Patriotic School'. In dit oude schoolgebouw, voluit de 'Royal Victoria Patriotic School' bevond zich het London Reception Centre waar de gevluchte buitenlanders terecht kwamen. François Beckers, later zelf een geheim agent, beschreef het als 'een kamp, gevestigd enkele kilometers buiten Londen, in een oud kasteel met enkele bijgebouwen, afgespannen met prikkeldraad en bewaakt door Engelse militairen.'⁴⁵ Het kwam hem niettemin voor als een 'vagevuur', omdat de bewoners voorlopig nog geen vrije beweging hadden, al was het verblijfer aangenaam. Belgische militairen kregen er alvast een voorschot op hun soldij uitbetaald. Het verblijf liet de Britse contraspionage (MI5) toe iedereen te ondervragen en te testen op hun betrouwbaarheid om infiltratie van vijandelijke agenten te voorkomen.

Eenmaal vrijgelaten meldden de rekruten zich aan bij het ministerie van Landsverdediging om hun aankomst in Londen te laten noteren. Geerinckx werd er op 31 juli 1942 ingedeeld bij de Administratieve Compagnie en op 24 augustus 1942 overgeplaatst naar de Compagnie der Subsistenten. Dit was een fictieve legereenheid die als enig doel had toekomstige agenten van Staatsveiligheid te groeperen en ze gescheiden te houden van de andere vrijwillige rekruten.

De Belgische Staatsveiligheid in Londen was een heropgerichte dienst die de contacten met het bezette land moest herstellen en de ministers inlichten bezorgen over de toestand ter plaatse.⁴⁶ De vooroorlogse Staatsveiligheid had de Duitse invasie niet overleefd. De leidinggevende figuren waren aangehouden en slechts een handvol medewerkers had Londen weten te bereiken. De nieuwe organisatie, onder leiding van de Brusselse magistraat Fernand Lepage, bestond uit overwegend jonge mensen, meestal zonder ervaring met het inlichtingennetwerk. Velen waren

42. HANSEN, T. 'Historique de la mission belge à Gibraltar au cours de la guerre 1940-1945.' CegeSoma, AB 2145.

43. De 'Narkunda' was het grootste pasagierschip van de Britse rederij P&O, die het vaartuig sinds 1920 gebruikte op de lijn tussen Groot-Brittannië, Australië en het verre oosten. Vanaf 1940 eiste de Britse marine het schip op om het in te zetten voor troepentransport. Slechts vier maanden na de overtocht van Geerinckx, in november 1942, werd de Narkunda tot zinken gebracht voor de kust van het Algerijnse Béjaia. (www.theshipslist.com)

44. www.rememberingscotlandatwar.org.uk

45. F. BECKERS, 'Do or die !...' Diest, 1975, 126 p.

46. E. DEBRUYNE, 'La guerre secrète des espions, 1940-1944', Bruxelles, 2008, pp. 107-127.

reservemilitairen en hadden een hogere opleiding genoten. De dienst ressorteerde onder het ministerie van Justitie en werkte nauw samen met haar Britse tegenhanger, de Secret Intelligence Service (SIS of MI6) met als contactpersoon Captain Page.⁴⁷ Aan het hoofd van het departement 'Inlichtingen' stond Jean Nicodème, een ingenieur die in mei 1941 in Londen aankwam. Verantwoordelijk voor de rekrutering van de agenten die naar het vasteland zouden vertrekken, beheerde hij ook de informatie die zij naar Londen doorstuurden. Het was wellicht in gesprek met Nicodème dat Geerinckx in augustus 1942 instemde met een missie naar België.

Jacques Geerinckx was op dat moment net 29 jaar. Hij beantwoordde perfect aan het profiel van de gemiddelde inlichtingsagent, zoals dat naar voren komt uit het werk van Verhoeven: de doorsnee agent was 29 jaar oud, had een hogere opleiding genoten en had een militaire achtergrond als officier of in de reserve van het leger. Twee derden van hen bleef ongehuwd.⁴⁸

Over de eigenlijke vorming van Geerinckx als geheim agent ontbreekt alle informatie. De getuigenissen van andere agenten zijn echter sterk gelijklopend, zodat het mogelijk is zich toch een beeld te vormen van deze periode.⁴⁹ Hoewel de Belgische diensten de volle bevoegdheid behielden over de selectie van de agenten, was de eigenlijke training een Britse verantwoordelijkheid. De opleiding die volgde was zwaar. Zes dagen per week werd er les gegeven over erg divers onderwerpen als het Duitse leger en het gebruik van morsecode, tot zelfverdediging, pistoolschieten en de verschillende procedures voor droppings. Een deel van de vorming spitste zich toe op de eigen missie: alle contactpersonen en -adressen, codewoorden, alle instructies voor de missie werden uit het hoofd geleerd. Vanzelfsprekend droegen de agenten uit veiligheidsoverwegingen zo weinig mogelijk geschreven documenten bij zich.

Een centraal element vormde de opleiding parachutespringen die alle agenten volbrachten bij de 'Parachute Training School' van de RAF op het vliegveld van Ringway bij Manchester. Gedurende een tweetal weken leerden de toekomstige agenten hoe ze veilig een nachtelijke dropping tot een goed einde konden brengen. In Londen verbleven ze niet in kazernes maar bij particulieren die kamers verhuurden of in een pension. Overigens droegen de agenten steeds burgerkledij, wat niet eenvoudig was in die tijd. Omdat zovelen één of ander militair uniform droegen, werd wie in burger liep al snel met een scheef oog bekeken.

Een lange onderbreking vormde de periode van bijna twee maanden die Geerinckx doorbracht in een hospitaal. Van 7 november 1942 tot 2 januari 1943, met aansluitend nog een drietal weken herstelverlof, bleef hij aan alle dienst onttrokken. De reden hiervoor is niet bekend – een ongeluk tijdens de parachutetraining is slechts één van de mogelijkheden.

Het netwerk 'Delbo'

Geerinckx kreeg zijn opdracht ten vroegste in februari 1943, na zijn herstelverlof. Hij zou gedropt worden boven Frankrijk om er contact te maken met het netwerk Delbo.⁵⁰ De verzetsgroep stond sinds de zomer van 1942 in verbinding met de 'Poste de Commandement Belge' of PCB. De opdracht van de PCB bestond erin het werk van de Belgische netwerken en hun vertakkingen in Frankrijk op elkaar af te stemmen. Waar nodig moest de PCB nieuwe netwerken oprichten. Ze hield op te bestaan in maart 1943 en werd vervangen door de PCC of 'Poste Central des Courriers'. Tegelijk verschoof het zwaartepunt van het werk meer naar het doorgeven van documenten voor de Belgische netwerken.⁵¹

47. De militaire tegenhanger van de Staatsveiligheid was het 2^e Bureau, dat samenwerkte met de Britse Special Operations Executive (SOE). De contacten tussen beide waren niet altijd vanzelfsprekend.

48. E. VERHOEVEN, 'Het socio-professioneel profiel van de stichters en leiders van de Belgische Inlichtings- en Actiediensten (1940-1944)'. In: België, een maatschappij in crisis en oorlog, 1940. Brussel, 1993, pp. 430 ev.

49. De persoonlijke dossiers van SIS/MI9 agenten, bewaard in de National Archives (Kew) worden niet vrijgegeven voor onderzoek. Voor getuigenissen zie onder meer: F. BECKERS, 'Do or die!', Diest, 1975, 126 p.; A. JOORIS, 'Souvenirs de la guerre 1940-1945', Bruxelles, 1986, 205 p. en M. BRAHMS, 'Action Station go! Flashes aus dem Tagebuch eines Parachutisten 1940-1945', Luxembourg, 1971, 122 p. Zie ook: E. DEBRUYNE, 'La guerre secrète des espions, 1940-1944', Bruxelles, 2008, pp. 158-159.

50. CegeSoma, AA1333/249, 'Feuille de mission - Stoker'.

51. Strubbe, pp. 333-339 en 384-389.

Voor zijn missie kreeg Geerinckx de schuilnaam 'Stoker'. In alle correspondentie tussen Londen en de verschillende verzetsgroepen zou voortaan slechts deze naam gebruikt worden, iedere verdere persoonlijke informatie was taboe. Samen met Geerinckx vertrok nog een tweede agent naar Delbo: Jean Depraetere, alias 'Tailor'.⁵² Depraetere was voor de oorlog opgeleid aan de Nationale School voor Radiotelegrafie en ging voor de groep de radioverbinding met Londen onderhouden.

Ten behoeve van Emile Delannoy, de Belg die het netwerk Delbo leidde, had de Staatsveiligheid de opdracht van de twee agenten kort omschreven, in een nota gedateerd op 20 april 1943. Hoewel met het oog op de bescherming van de geheime inhoud een aantal cruciale begrippen werd weggelaten, blijven de krachtlijnen duidelijk herkenbaar.⁵³

Geerinckx en Depraetere zouden samen aankomen bij Delannoy en daarna volledig onafhankelijk van elkaar gaan werken. Elk had zijn eigen opdracht en ieder onderling contact was verboden. Indien Geerinckx radiocommunicatie nodig had, dan gebeurde dat door Depraetere, met een omweg langs Delannoy. Bovendien werden de mannen niet opgenomen in de werking van de groep. Delbo moest beide agenten valse identiteitspapieren en een schuilplaats bezorgen, hen helpen bij hun opdracht en waar nodig zorgen voor materiële ondersteuning, maar nooit ten koste van het eigen werk van de verzetsgroep.

De som geld die Geerinckx mee zou brengen, hoorde hij te bewaren tot daarover specifieke instructies volgden. Essentieel was dat Geerinckx één van de medewerkers van Delbo ging opleiden voor pick-up opdrachten, waarbij documenten en agenten per schip opgehaald en afgezet konden worden. Het voordeel van een dergelijke pick-up was dat alles veel sneller kon gaan dan de tijdrovende en onzekere weg langs Spanje.⁵⁴ Daar stond tegenover dat 's nachts aanmeren voor een vijandelijke kust een hachelijke zaak was. Geen eenvoudige opgave voor de agent die een geschikte kuststrook moest vinden met een aanvaarroute die ook bij nacht herkenbaar zou zijn, die niet door Duitse wachtposten bewaakt werd, voldoende ontsnappingsmogelijkheden bood en rekening hield met getijden en stromingen... Geerinckx had daartoe een vorming gekregen. De nota suggereert verder dat hij na het voltooien van de opdracht zelf met een dergelijke pick-up naar Groot-Brittannië zou terugkeren.

Waar Geerinckx een dergelijke pick-up-plaats moest zoeken is niet bekend. De instructie verwees naar een niet te identificeren gebied. In de opsomming van Geerinckx' bagage is echter sprake van een kaart 'Michelin n°58', wat overeenkomt met Bretagne. Mogelijk was dit zijn bestemming. Op 23 april 1943 ontving Delbo het bericht dat de twee agenten Tailor en Stoker, die spoedig zouden gedropt worden, voor zijn groep bestemd waren. Een tweetal weken later, op 7 mei hoorde hij daarentegen dat het ging om Tailor en Keeper.⁵⁵

Wat was er ondertussen gebeurd? De instructies voor Delbo, eveneens gedateerd op 7 mei, tonen een aanpassing van de plannen.⁵⁶ De rol van de PCC bij het opzetten van nieuwe pick-up diensten werd beperkt ten gunste van Delbo, die voor dit werk nu de beschikking kreeg over drie agenten. Depraetere kreeg versterking van Albert Luyckx of 'Keeper', die dezelfde opdracht had als hijzelf. Geerinckx behield zijn opdracht, maar zou pas een tijd later bij Delbo aankomen. Hij had een bijkomende opdracht gekregen die hij eerst moest uitvoeren.

52. In sommige documenten aangeduid als 'Stocker' en 'Taylor'.

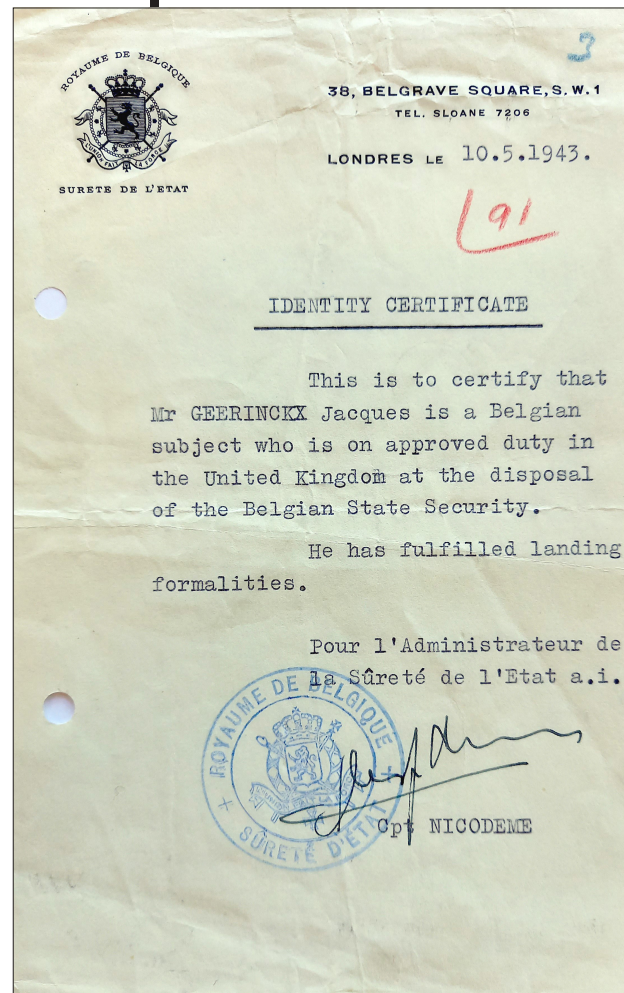
53. CegeSoma, AA1333/105. Deze sleutelwoorden (namen, plaatsen, data, ...) werden bij wijze van beveiliging apart doorgezonden. De weglatingen maken de interpretatie van dit document uiteraard erg moeilijk. Maar omdat de namen van de agenten die naar Delbo vertrokken bekend zijn, kan de correspondentie slechts naar hen verwijzen. Overigens sluit deze nota probleemloos aan bij de andere bekende documenten en komt de opdracht van Depraetere, zoals die in de nota omschreven staat, overeen met zijn eigen latere verklaringen (vgl. CegeSoma, AA884/264).

54. E. VERHOEYEN, 'Le service de renseignements 'Marc' (1942-1944). 2ème partie. In: Cahiers-Bijdragen, 1992, nr. 15, pp. 128-132.

55. CegeSoma, AA1333/105.

Identiteitsbewijs, uitgegeven door Staatsveiligheid in mei 1943. Het document moest Geerinckx een vrije doorgang verzekeren in de laatste dagen voor zijn zending.

Bron: CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx.

Depraetere en Luyckx maakten hun sprong in de nacht van 17-18 mei 1943, tussen Péronne en Bapaume in Noord-Frankrijk. Ze maakten contact met de verzetsgroep in Roubaix en kwamen daardoor terecht in een onverwacht complexe situatie. Zowel de groep Delbo als de PCC waren het slachtoffer van een aantal belangrijke aanhoudingen – overigens zonder verband met de dood van Geerinckx enkele dagen tevoren. Dit betekende het einde van het netwerk Delbo en Delannoy zelf dook onder. De inlichtingendienst Zéro-France hield de twee nieuw aangekomen agenten een maand lang verborgen vooraleer ze met hun werk konden beginnen. In de zomer van 1943 werd het netwerk als Phénix opnieuw opgericht, in belangrijke mate door het werk van ‘Tailor’.⁵⁷

Een omweg langs het Comité Gilles

Het ‘Comité Gilles’ werd in het voorjaar van 1942 opgericht op initiatief van minister Antoine Delfosse, die op dat moment nog in België verbleef, samen met Walthère Dewé, stichter van de inlichtingendienst Clarence. Het comité verzamelde onder meer een aantal magistraten, industriëlen en hooggeplaatste politici van diverse partijen en was bedoeld als een groep die de regering in Londen zou inlichten over de toestand in het land en die tegelijk een aantal regeringsopdrachten kon uitvoeren, zoals steun verlenen aan ondergedoken werkweigeraars. Voorzitter was Charles De Visscher, hoogleraar internationaal recht, onder de schuilnaam ‘Gilles’. De contacten met Londen liepen langs de netwerken Clarence en Zéro.⁵⁸

De reden dat Geerinckx naar het comité gezonden werd, lag in de vraag van Walter Ganshof van der Meersch om financiële middelen voor de organisatie van zijn departement.⁵⁹ Ganshof was magistraat en had voor de oorlog snel carrière gemaakt. Hij behaalde zijn doctoraat in de rechten aan de ULB, werd substituut Procureur des Konings in 1923, tien jaar later Procureur des Konings en vanaf maart 1940 Auditeur-Generaal bij het militair Krijgshof. In die functie was hij mee verantwoordelijk voor de aanhouding in mei 1940 van een groot aantal VNV'ers, leden van Verdinaso en Rex, maar ook van communisten, Duitsers en Joden. Het leverde hem voor de rest van de bezetting – en daarna – banbliksems op als ‘anti-Vlaams’. Vanaf begin 1941 legde de bezetter hem een beroepsverbod op.

In de clandestiniteit en later in Londen legde hij de grondslagen voor de naoorlogse berechting van de collaboratie. De magistratuur bleek hierop niet voorbereid en gezien de overal heersende schaarste was dit een erg kostelijke aangelegenheid. In november 1943 vroeg Ganshof de som van 1,5 miljoen frank, maar in april 1943 liep dit al op tot 4 miljoen frank.⁶⁰

Justitie was niet de enige bezorgdheid van Ganshof. In andere berichten vroeg hij fondsen voor de ondersteuning van onderduikers, van politieagenten en rijkswachters, voor de sluikpers, voor de inrichting van een studio die fotoreproducties van geheime documenten moest maken... Tegelijk werkte hij samen met Willy Loppens voor de dienst ‘Tournay’, die hulp verschafte aan ondergedoken werkweigeraars en aan verborgen Joodse kinderen (via Yvonne Nèvejean van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn).⁶¹

Waarvoor Ganshof het geld precies zou gebruiken, blijft daarmee enigszins onduidelijk. Geerinckx kreeg een enorme som mee: 100000 US dollar. De omrekening daarvan is een moeilijke zaak, maar de som was toen ongeveer 4,3 miljoen frank waard. Omgerekend naar vandaag ging het om €1,5 miljoen tot €3,3 miljoen.⁶² Daarnaast vervoerde hij een aantal documenten die eveneens gericht waren aan Ganshof en wellicht een aantal microfilms. Eén telegram suggereert dat hij documenten voor

56. CegeSoma, AA1333/105. Hoewel de datering van de telegrammen ongeveer overeenkomt met de dag waarop Delbo de berichten effectief ontving, is dit voor de nota van 20 april 1943 en de instructies van 7 mei 1943 wellicht niet het geval. Mogelijk namen de gearachuteerde agenten zelf beide documenten mee, zodat Delbo de inhoud pas veel later te zien kreeg.

57. CegeSoma, AA884/264, verslag Jean Depraetere, dd. 31 oktober 1945.

58. Strubbe, pp. 70, 260-263; Y. VAN CROMBRUGGE, ‘Les espions Zéro dans l'ombre du pouvoir 1940-1944’, Bruxelles, 2013, pp. 97-102.

59. CegeSoma, AA1333/233bis tot 242. Meer bepaald document 234, ‘Rapport concernant l'activité des services Ganshof-Loppens’, dd. 31 oktober 1945: [Geerinckx] était porteur de l'un des courriers régulièrement destinés à M. Ganshof et de fonds importants que celui-ci avait demandé.’

60. CegeSoma, AA1333/233bis tot 242.

61. Strubbe, p. 260.

62. Met dank aan Marianne Danneel, Museum en Archief van Nationale Bank van België.

het netwerk 'Zéro' bij zich droeg.⁶³

Dat de opdracht van Geerinckx in Frankrijk daarmee op de tweede plaats kwam, is niet zo vreemd. Een nota van de Staatsveiligheid uit januari 1943, uitgaande van Nicodème en gericht aan Page (SIS), verwijst naar een eerder akkoord om Geerinckx in te zetten als koerier voor dringende mededelingen aan de verzetsgroepen.⁶⁴ Geerinckx zou een omweg maken langs het Comité Gilles en daarna doorreizen naar Emile Delannoy in Frankrijk.

Een macaber toeval

De Staatsveiligheid in Londen ontving op 11 mei 1943 een opmerkelijke vraag, doorgeseind vanuit Clarence: bij Arquennes in Henegouwen was een parachutist dood aangetroffen, met bij zich een belangrijke som geld. Was dit de zending van de regering aan het Comité Gilles?⁶⁵

De agent in kwestie was Désiré Brichaux, die in de nacht van 20 op 21 april 1943 gedropt werd boven Feluy. Hij droeg 5 miljoen Belgische frank bij zich, bedoeld voor ondergedoken werkweigerders. Brichaux kwam om het leven omdat zijn parachute zich niet opende.⁶⁶ Het telegrafische antwoord uit Londen kwam de volgende dag: Brichaux was met zekerheid niet de zending voor het Comité.⁶⁷

Op weg met 'Bardot'

Rond 10 mei 1943 moest 'Stoker' gedropt worden samen met 'Bardot', de schuilnaam van Max Brahms.⁶⁸ Ook voor Brahms was dit zijn eerste zending en zijn opdracht lag bij het Luxemburgse net OT/Vic. Later werd hij één van de weinige agenten die nog een tweede en een derde opdracht uitvoerden in bezet gebied.

Brahms was afkomstig uit het Groothertogdom Luxemburg en had economische wetenschappen gestudeerd om het kledingbedrijf van zijn ouders over te nemen. Vóór de oorlog had hij al contacten met de Franse inlichtingendiensten. Als Jood vluchtte hij in mei 1940 weg voor de oprukkende Duitsers en kwam na omwegen over Spanje en Marokko in oktober 1940 aan in Groot-Brittannië. In Frankrijk raakte hij gescheiden van zijn vrouw en kind. Pas na de oorlog ontdekte hij dat ze gedeporteerd werden naar Auschwitz.

Hij meldde zich in Engeland vrijwillig voor legerdienst en – hoewel al zesendertig – kreeg hij een opleiding als parachutist. Door zijn goede contacten met de Luxemburgse regering in ballingschap kwam hij als vanzelf terecht bij de inlichtingendiensten. Luxemburg had op dat moment geen eigen inlichtingendienst, maar werkte daarvoor nauw samen met de Belgische Staatsveiligheid.

De opdracht van Brahms bestond aanvankelijk slechts uit een functie als marconist die de verbinding voorzag tussen de verzetsgroep OT/Vic en Londen.⁶⁹ Vanuit de groep kwam in de maanden voorafgaand aan de dropping van 'Bardot' echter steeds meer de vraag om duidelijke richtlijnen voor het plaatselijke verzet, waar het gebrek aan contact met de Luxemburgse regering in Londen tot frustraties leidde. Uiteindelijk zou Brahms, eenmaal ter plaatse, de groep opnieuw organiseren en verder uitbouwen.

Brahms publiceerde in 1971 zijn herinneringen aan de oorlog. Ze zijn hier van groot belang, omdat ze de laatste dagen van Jacques Geerinckx beschrijven.⁷⁰

Hoewel Brahms goede contacten had met Jean Depraetere en Albert Luyckx,

63. CegeSoma, AA1333/213, dd. 22 mei 1943: '[...] avait notes très importants pour vous et casimir.' 'Casimir' verwijst naar Albert Hachez, leider van 'Zéro', 'vous' is de marconist Pierre Libotte. Doordat de documenten in handen van de Duitsers vielen, golden een aantal schuilnamen en radiocodes als verbrand.

64. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx, nota dd. 23 januari 1943: '[...] et de le garder en réserve en vue de son utilisation comme courrier. Il a en effet fait son training de parachutiste, et nous le réserverions, le cas échéant, pour porter des plis urgents à nos organisations.'

65. CegeSoma, AA1333/3 S 8-10, ESt 339 n°148, verzonden 11 mei 1943: 'Aimerions savoir si parachutiste trouvé mort à Arquennes et qui portait forte somme d'argent était émissaire Gouv Belge pour Comité'

66. Strubbe, pp. 392-393.

67. CegeSoma, AA1333/3 S 8-10, RSt 341 n°116, ontvangen 12 mei 1943: 'Parachutiste trouvé mort n'était pas envoyé par notre service et n'était pas répète pas émissaire pour Comité'

68. Zie: CegeSoma, AA1333/272, N/VS pour Busker index n°368, dd. 10 mei 1943: 'N°42 (extrait) poulets Luxembourg nommé Bardot et Stoker partiront en quelques jours'

69. CegeSoma, AA1333/272, 'pour Busker index n°1540', 8 maart 1943

70. M. BRAHMS, 'Action Station go! Flashes aus dem Tagebuch eines Parachutisten 1940-1945' Luxembourg, 1971, 122 p. (Hierna: Brahms).

vermeldde hij Geerinckx slechts in verband met de directe aanloop tot de missie. Beiden verbleven in afzondering in de buurt van Tempsford, de luchtmachtbasis vanwaar ze zouden vertrekken. Getuige de beschrijvingen van Jooris en Beckers, kregen agenten in de laatste dagen voor hun inzet steeds opnieuw herhalingen van de opdracht, codewoorden en adressen. Voor het vertrek pakte het personeel alle materiaal van de agenten in, waarbij de agenten overigens zelf aanwezig waren. Voor hun sprong droegen de agenten burgerkledij – nauwlettend ontdaan van alle Britse verwijzingen, zoals een vergeten busticket of kleermakersmerken – en daaroverheen een groene overall.

Het was ondertussen de derde maal dat beide mannen het ritueel doorliepen. De voorgaande nachten hadden de piloten telkens de missie afgebroken, eenmaal vanwege het slechte weer, een volgende keer wegens het onverwacht sterke luchtafweer. Aan het Comité Gilles werd gemeld dat de vlucht vertraging had.⁷¹ Met een zwartgeverfde Halifax-bommenwerper vertrokken beide agenten op donderdagavond 13 mei 1943 naar België. De landingsplaats was voorzien in de buurt van Vieuxville, ten zuiden van Luik.⁷² Het was nog enkele dagen vóór volle maan en de nacht bleek helder. Geerinckx schijnt bedenkingen te hebben gemaakt bij een vertrek op de dertiende, een ongeluksgetal voor hem:

'Jack begon nogmaals met zijn 'dertiende'. De goede jongen werkte me op de zenuwen. Ik ging naar voren in de cockpit.

Het Flak-schip⁷³ had ons weer ontdekt en bulderde, maar het schoot deze maal wat te laag en we raakten zonder schade weg. Draaiden kort naar het zuiden, om na iets meer dan een uur op Frankrijk aan te vliegen. Na een tijd draaide de piloot zich om: 'Binnen twintig minuten springen jullie.' Ik ging naar achteren en wekte Jack, die sliep als een blok.

Laatste aanwijzingen. Afscheid van de bemanning: 'Thanks boys, for the ride.' En zij: 'Thanks for what you're doing'. De dispatcher omhelsde ons. Laatste contact met de vrije wereld. Dan 'Action Station – go – one – two.'

Jack sprong als eerste, een tiende seconde later ik. De nacht slokte me op. [...] het landschap kwam duidelijk op me af. Ik keek uit naar Jack: geen spoor. Zou hij dan zo snel afgedreven zijn? Landing op een harde akker. Het was toch weer gelukt. Ik legde me neer en luisterde. Aan de overzijde van de Ourthe liep een landweg, met daarop knetterende motorfietsen. Al gevangen? Ik maakte me gevechtssklaar. Maar het spook reed verder. [...] Waar is Jack? Geen antwoord op de afgesproken koekoeksroep. Ik pak mijn valschermsamen, begraaft het en ga op zoek.

Na een half uur vind ik mijn kameraad. Dood. Zijn valschermsamen had zich niet geopend. Hij lag bij de kerkhofmuur van Soy. Goede, arme Jack.⁷⁴

Soy

Het rapport dat Max Brahm opmaakte op 20 mei 1943 – dat waarschijnlijk pas veel later de leiding in Londen bereikte – vertelt een ander verhaal:

'Landing. Op ongeveer twee kilometer ten noorden van Soy. Op acht kilometer ongeveer ten [zuiden] van Barvaux. Geen spoor van Stoker die eerst sprong. Geen antwoord op mijn afgesproken signalen. Onregelmatige geluiden van motorfietsen. Ik trek me terug naar het zuiden. In het noorden, lichtpijlen. Materiaal verborgen in alle haast. Ik verwijder me naar het oosten om rond vijf uur terug te keren richting landingsplaats. Ik vind Stoker niet. Ik verlaat de plaats rond zes uur en kom om zestien uur dezelfde dag aan op het afgesproken adres waar ik blijf tot 16 mei. Casimir meldt me de negentiende dat Stoker dood is, zijn parachute was

71. CegeSoma, AA1333/3 S 8-10, RSt 341 n°116, ontvangen 12 mei 1943: 'regrettons plafond bas au dernier moment nous empêché de partir le onze.'

72. Volgens Brahm moest de landing plaatsvinden in de buurt van Aywaille.

73. Schip, uitgerust met luchtafweerkanonnen of 'Flak'.

74. Brahm, pp. 46-52, eigen vertaling. Zie ook Strubbe, p. 394.

*niet opengegaan. Hij werd gevonden door een boer die de Duitsers verwittigde. Materiaal, deviezen en nota's in handen van de Duitsers.*⁷⁵

Het is dus 'Casimir', codenaam voor Albert Hachez, die Brahms op de hoogte brengt van wat gebeurde. Hachez stond op dat moment aan het hoofd van de inlichtingendienst Zéro. Bij het rapport van Brahms maakte hij de bemerking dat deze bij de landing wellicht zijn 'koelbloedigheid' even verloor. De inlichtingen die Hachez in de streek van Soy liet verzamelen, maakten geen melding van vuurpijlen. Bovendien hielden de Duitsers geen zoektocht, wat toonde dat ze niet gealarmeerd waren.⁷⁶ Het lijkt veel aannemelijker dat Brahms inderdaad op zoek ging naar Geerinckx, maar hem nooit vond. Voor zonsopgang gaf hij het zoeken op en richtte zich op zijn eigen opdracht. Dat verklaart tegelijk waarom op het lichaam van Geerinckx alle belastende documenten gevonden werden. Brahms zou dergelijke stukken nooit achterlaten.

In de namiddag van 14 mei vonden de inwoners van Soy in een weide even buiten het dorp een lichaam in een groene overall, met het gezicht naar beneden, samen met een halfgeopende parachute.⁷⁷ De man moest op slag dood zijn geweest. Voor de omwonenden was het niet duidelijk wat best te doen. Gemeentesecretaris Charles Galand hakte de knoop door en waarschuwde de Rijkswacht van Erezée, die op hun beurt contact opnamen met de Duitse Feldgendarmerie. Drie Rijkswachters kwamen ter plaatse en sloten de plaats van het ongeluk af. Het waren de Feldgendarmen die even later arriveerden die de eigenlijke vaststellingen deden.⁷⁸

Zij vonden de volledige uitrusting: de radio, een aantal wapens, brieven en geld. Daarmee is overigens iets eigenaardigs aan de hand. In de archieven van de Staatsveiligheid kan teruggevonden worden met welke sommen Geerinckx vertrok. Het ging om 10000 Belgische frank, bedoeld om zijn verblijfskosten in België te dekken; 86500 Franse frank voor de uitbouw van zijn netwerk in Frankrijk; en 100000 US dollar voor het werk van Ganshof. In het verslag van de Feldgendarmerie blijkt een deel van het geld verdwenen. Zij tellen nog 8975 Belgische frank, 85500 Franse frank en 90000 dollar. Het is bekend dat de Duitse politiediensten niet vies waren van het verduisteren van geld bij arrestanten. Het heeft er alle schijn van dat dit hier eveneens gebeurde.

De Feldgendarmen gaven de zaak op hun beurt door aan de Geheime Feldpolizei van Namen. Zij onderzochten het lichaam van Geerinckx opnieuw, namen de zaken mee die hij bij zich had en gaven het lichaam vrij voor begraving door de gemeente Soy.⁷⁹ Naar het schijnt werd het graf van de onbekende parachutist regelmatig van bloemen voorzien.

Eén document uit de zomer van 1943 toont dat niet iedereen tevreden was met de manier waarop gemeentesecretaris Galand de zaak had aangepakt. Vanwege het inlichtingennet 'Boucle' kwam op 29 juli in Londen volgend bericht toe:

Soy. Op het graf van de parachutist die omkwam bij zijn landing en die begraven is op het kerkhof van de genoemde gemeente, vond men op een ochtend een opschrift met Belgische en Britse kleuren, met volgende tekst, gericht aan Constant [sic] Galand, die de oorzaak was van de tussenkomst van de Duitsers in deze zaak:

'Constant Galand

Ik ben neergekomen op Belgische bodem om de bevrijding te bespoedigen

Door uw fout hebben vijandige handen me bevuild

Door uw fout diende mijn dood de doelen van de vijand

Daarboven heb ik gedacht aan een mogelijke dood, maar niet aan verraad

En u hebt mij verraden

*Belgen, doe niet als Galand.*⁸⁰

75. CegeSoma, AA1333/253, 'Rapport sur la situation', 20 mei 1943, eigen vertaling.

76. CegeSoma, AA1333/253, 'Note de Casimir', wellicht einde mei 1943.

77. Met dank aan dhr. Frédéric Warzée (Erezée), mail dd. 24 juni 2015.

78. Het verslag van de Feldgendarmerie bleef (in vertaling) bewaard in het persoonlijk dossier IAA van Jacques Geerinckx. 'Parachutiste ennemi trouvé mort le 14 mai 1943 à Soy', dd. 15 mei 1943. Het oorspronkelijke stuk werd bij de Feldgendarmerie onvreemd door Emile Servaes, onderwijzer in Marche en agent van Clarence, die het na de bevrijding aan Paul Geerinckx bezorgde.

79. In welke bewoordingen de bezetter de zaak aan Berlijn rapporteerde, is niet bekend. In de maandelijkse verslagen van de Duitse militaire bevelhebber in Brussel werd de vondst van Geerinckx niet gemeld ('Tätigkeitsbericht der Militärverwaltung', CegeSoma, BA L 13.1/9-11). De vergelijkbare verslagen die de Geheime Feldpolizei en de Sipo-SD opmaakten in deze periode, gingen verloren.

80. Bericht in IAA. Origineel in CegeSoma, AA1093/37/RD, verzonden op 6 juli 1943, eigen vertaling.

Ondertussen legde Max Brahms alleen de weg af naar het afgesproken onthaaladres. Eerst te voet naar Barvaux-sur-Ourthe, met de trein verder naar Luik en zo naar Namen. In Saint-Servais, aan de rand van Namen, bereikt hij zijn eerste 'safe house'. Bij Georges Plumier, een 35-jarige politie-inspecteur, maakt Brahms zoals gepland contact met het netwerk Zéro.

Tot waar zouden de wegen van Geerinckx en Brahms samen hebben gelopen? Beiden hadden een verschillende opdracht en ieder zou dus zijn eigen weg gaan, maar vanaf waar? Het lijkt aannemelijk dat het huis van Plumier voor beiden de eerste bestemming was. Plumier zelf werkte voor Zéro en via de radio was de komst van twee agenten aangekondigd.⁸¹

Op 16 mei werd Brahms opgehaald door een dokter uit Libramont, die hem naar een volgend schuiladres voerde bij Celestin Martin, burgemeester van de gemeente. Hier begon zijn opdracht als 'Bardot', organisator en marconist voor de dienst OT/Vic. Hij maakte contact met Londen en stelde op 20 mei zijn eerste rapport op met de melding dat hij naar Geerinckx had gezocht en dat 'Casimir' hem zijn dood had gemeld.

Onzekerheid

Londen wist al daags na de sprong dat de missie van Geerinckx ernstig in gevaar was. Op zaterdag 15 mei hoorde Jean Nicodème van Page, zijn correspondent bij de Britse geheime dienst, dat volgens de RAF de parachute van Stoker zich niet geopend had.⁸² Hoewel in België Zéro al vroeg op de hoogte was – Albert Hachez kon Max Brahms op 19 mei bevestigen dat Geerinckx om het leven kwam – was het een marconist van Luc-Marc die op 21 mei de Staatsveiligheid de boodschap doorseinde: 'parachutisten gedropt nacht van dertien op veertien regio soy en vecmont bij laroche neergestort, parachute half geopend, alles in handen moffen.'⁸³

Hoewel sommige berichten schijnen te ontbreken in het archief, lijkt er onmiddellijk bevestiging te zijn gevraagd bij Zéro: 'zijn documenten en fonds stoker in handen moffen'. Het antwoord liet geen twijfel: 'volgens mijn onderzoek parachute stoker gedraaid stoker gedood fonds en post bij moffen.'⁸⁴

De reactie volgde snel. Behalve een waarschuwing aan de marconist van Luc-Marc⁸⁵, waren vooral Walter Ganshof van der Meersch en zijn groep in gevaar. Nog op 22 mei vroeg Lepage, hoofd van de Staatsveiligheid aan Page 'met hoogste prioriteit' een boodschap door te seinen aan de dienst Clarence, gericht aan Ganshof en Lucien Van Beirs, van wie de veiligheid 'ernstig in gevaar' kwam door de dood van Stoker. Lepage had blijkbaar niet gewacht op de bevestiging van Zéro. De boodschap die hij doorstuurde, sprak van de dood van twee parachutisten, net als in het oorspronkelijke bericht van Luc-Marc.⁸⁶

Bij Clarence werd het bericht twee maal ontvangen. Een eerste keer op 23 mei, waarbij het bericht slecht leesbaar bleek en een tweede keer op 24 mei. In dit tweede bericht, dat verder identiek was aan het eerste, was nu echter sprake van één parachutist.

81. Brahms, p.54

82. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx: 'J'ai été informé le samedi 15 courant par le major page que suivant rapport de la RAF le parachute de Stoker ne serait pas ouvert.'

83. CegeSoma, AA1135/213, dd. 21 mei 1943, n°26 du 20 (extrait): 'parachutistes laches nuit du treize au quatorze mai region desoy et devegmtont pres larwchee [sic] ecrases au sol, parachute demi ouvert, tout au mains des boches.' Bericht van 'Bird', Pierre Libotte.

84. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx: 'documents et fonds stoker sont ils mains boches', 'd'apres enquete que j'ai menee parachute stoker torpce stoker je remis fonds et poste aux boches.'

85. CegeSoma, AA1135/213, dd. 22 mei 1943: 'poulet tue sol avait notes tres importantes pour vous et casimir [...] consigne de prudence.'

86. CegeSoma, AA884/452, dd. 22 mei 1943: 'very first priority [...] gravely in danger by the crushing of the above mentioned parachutists. [...] peril of death.'

Nota van Jean Nicodème op 15 mei 1943, met het eerste bericht over de mogelijke problemen met de missie van Geerinckx.

'J'ai été informé le samedi 15 courant par le Major Page que suivant rapport de la RAF le parachute de Stoker ne serait pas ouvert.'

Bron: CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx.

Stoker. 1

J'ai été informé le samedi 15 courant par le major Page que suivant rapport de la RAF le parachute de Stoker ne serait pas ouvert.

J. Nicodème 15/5/43

Jules Delruelle, aangesloten bij Clarence en net als Ganshof lid van het Comité Gilles, gaf het bericht door aan 'Marion', schuilnaam van Ganshof:

*'Voor Marion een parachutist neergestort nacht dertien veertien mei
Geloven erg belangrijke documenten meegenomen moffen
Stellen u bloot u en Lucien groot risico
Overweeg onmiddellijk vertrek onontbeerlijk
Duid vluchtweg aan via Clarence waarlangs contact houden.'*⁸⁷

Beiden zochten 'Lucien' op, Procureur des Konings Lucien Van Beirs.⁸⁸ Ganshof en Van Beirs kwamen overeen onder te duiken en samen naar Groot-Brittannië te vluchten. De tijd drong, want amper twee dagen later vond al een huiszoeking plaats bij Ganshof. Uit Londen ontvingen ze geen nieuwe richtlijnen, zoals nochtans beloofd. Wat Ganshof en Van Beirs nog niet wisten, was dat de vluchtlijn van Clarence ondertussen ontdekt was. In de loop van mei 1943 leidden aanhoudingen in Parijs tot het einde van de 'Poste de Commandement Belge' of PCB en van het netwerk 'Delbo'.⁸⁹ Het ene uitstel volgde het andere op en Van Beirs vertrok uiteindelijk pas in november 1943 uit Brussel.

Ganshof wachtte niet af en koos zelf een gevaarlijker vluchtroute. In juli 1943 kwam hij al aan in Londen, waar de regering hem aanstelde als Hoog Commissaris voor 's Rijks Veiligheid. Daardoor stond Ganshof in voor de coördinatie van het verzet en de ordehandhaving bij de bevrijding. Later werd hij de drijvende kracht achter de besluitwetten in verband met de naoorlogse bestraffing van de collaboratie. In de jaren na de oorlog bleef Ganshof een machtige figuur. Nadat de periode van zuiveringen voorbij was, werd hij advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie en uiteindelijk zelfs rechter bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg.

Van Beirs had niet zoveel geluk bij zijn vlucht. Onderweg in Frankrijk konden de Duitsers hem in december 1943 aanhouden. Pas in april 1945 werd hij bevrijd uit het concentratiekamp Buchenwald. Na de oorlog zou ook hij verder carrière maken in de magistratuur.

Repatriëring

Ten laatste einde juli 1943 was bekend waar zich het graf van Jacques Geerinckx bevond. Het bericht van het netwerk Boucle waarin sprake was van een parachutist begraven in Soy werd onmiddellijk in verband gebracht met het dossier Geerinckx.⁹⁰ Maar wat wist de familie Geerinckx? Vanzelfsprekend ontving zij geen bericht over het gebeurde – over geheime missies werd niet gecorrespondeerd. Toch moet één en ander zijn doorgedrongen, want begin 1944 zocht Maurice Mineur contact met Staatsveiligheid. Mineur verbleef tijdens de oorlog als diplomaat in Groot-Brittannië en was de zwager van Marie-Louise Geerinckx, een zuster van Jacques. Hij had meermaals contact met Jacques voor de aanvang van zijn missie en was mogelijk verontrust door het uitblijven van nieuws. Mineur kwam terecht bij William Ugeux, hoofd van de Inlichtingen- en Actiediensten bij Staatsveiligheid. Op bevel van zijn overste, Fernand Lepage, vertelde Ugeux hem dat er niets bekend was over het lot van Geerinckx.⁹¹

Mineur drong verder aan en bij een nieuw bezoek op 12 mei 1944 vertelde Ugeux hem dat er 'ernstige redenen waren om te geloven dat Geerinckx het leven had verloren bij zijn sprong'.⁹² Het opstellen van een overlijdensakte was niet mogelijk, maar Mineur kreeg een document mee waarin aangehaald werd hoe de omwonenden het graf van Geerinckx verzorgden – zij het zonder de vermelding van het dorpje Soy.

87. CegeSoma, AA1333/3S8-10, RSt 345 n°118: 'pour marion un parachutiste écrasé sol nuit treize quatorze mai, croyons documents très importants pris boches, ils vous exposent vous et Lucien risque majeur, considere départ immédiat indispensable, indiquerai moyen évacuation via Clarence avec lequel garder contact.'

88. Verklaringen Walter Ganshof Van der Meersch, Lucien Van Beirs en Jules Delruelle in DAO, dossier Lucien Van Beirs (25 augustus 1900) PP 15042 kal 12221 en dossier Walter Ganshof van der Meersch (18 mei 1900) PC 602272 kal 15305.

89. Strubbe, pp. 384 ev.

90. Bericht in IAA. Origineel in CegeSoma, AA1093/37/RD, verzonden op 6 juli 1943: 'Ci joint un extrait du courrier Boucle de ce jour intéressant le dossier Geerinckx.'

91. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx, brief van William Ugeux verzonden op 15 mei 1944: '...que nous ignorions tout du sort de Geerinckx.'

92. Id.: '... de sérieuses raisons de croire que Geerinckx a perdu la vie lors du parachutage.'

Daarmee verdween ook voor de familie alle twijfel. Etienne Geerinckx vertelde later hoe ze het nieuws voorlopig nog verborgen hielden voor hun zwaar zieke moeder.⁹³

Met de bevrijding van het land in september 1944 veranderde alles. Staatsveiligheid verhuisde opnieuw naar Brussel en Paul Geerinckx kon – ongetwijfeld geholpen door zijn geloofsbrieven uit het verzet – meer te weten komen over het lot van zijn broer. Al op 27 september schreef hij aan Lepage, administrateur van Staatsveiligheid, dat hij in Soy het graf van Jacques bezocht had. In Marche sprak hij ook met Emile Servaes, net als Paul Geerinckx een agent van Clarence, die hem het verslag van de Feldgendarmerie bezorgde, opgemaakt bij de dood van Jacques Geerinckx.⁹⁴

Voor de repatriëring van het lichaam van Geerinckx naar Aalst beloofde Staatsveiligheid onmiddellijk alle nodige hulp te verlenen. Zijn persoonlijke spullen terugkrijgen, bleek veel moeilijker. Waarschijnlijk gingen ze verloren bij één van de vele bombardementen op Londen.⁹⁵

Meer dan anderhalf jaar na zijn dood en drie jaren na zijn vertrek uit Aalst, vond op 14 oktober 1944 in de Sint-Jozefkerk de begrafenisplechtigheid plaats voor Jacques Geerinckx. Zijn lichaam werd bijgezet in de grafkelder van de familie Geerinckx op de stedelijke begraafplaats van Aalst. Drie jaar later, op 23 oktober 1947, werd hij een laatste maal verplaatst naar het ereperk 'Erkentelijkheid'.⁹⁶

93. Gazet van Aalst, 7 oktober 1983.

94. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx.

95. CegeSoma, AA1333, dossier IAA Jacques Geerinckx, brieven dd. 28 december 1944, 10 oktober 1945, 14 november 1945.

96. Stadsarchief Aalst, Modern Archief, Burgerlijke Stand: Register der begravingen, 1944, fol. 67.

De site van het Ninoofse gasthuis/hospitaal

Deel 3: Het nieuwe hospitaalcomplex met afzonderlijk rusthuis en ziekenhuis

1936-2012/2024

Dirk Van de Perre

Het Ninove van rond 1940 was niet meer dat van 1800. De bevolking was meer dan verdriedubbeld van een goede 3000 naar meer dan 10.000 inwoners. Er was behoefte aan een grotere en nieuwe sociale en medische infrastructuur. Rusthuis en ziekenhuis dienden gescheiden te worden. Aan een stedelijk weeshuis was geen behoefte meer en sinds 1925 waren de vroegere commissie van het Hospitaal en van het Bureau voor Weldadigheid samengesmolten tot de Commissie van Openbare Onderstand (COO). Deze Commissie besloot in 1936 tot een *tabula rasa*, tot de volledige afbraak van de oude hospitaalgebouwen, behalve de kapel, en een volledige nieuwbouw, bestaande uit een apart blok voor het rusthuis (godshuis) en voor het ziekenhuis (hospitaal).

Het leek de geboorte van een nieuw tijdperk. Toch heeft dit nieuwe complex een relatief kort leven gehad, zeker wat het ziekenhuis betreft. Drie ingrijpende gebeurtenissen waren hierbij bepalend. Vooreerst de Tweede Wereldoorlog, waarbij de bouwactiviteiten gedurende enkele jaren werden stilgelegd. Nog maar nauwelijks hersteld van de oorlog, volgde voor Ninove de fusie van de gemeenten op 1 januari 1977. Dit bracht een schaalvergroting mee in de opdracht van de COO, dat in 1976 tot het huidige Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) werd omgevormd. Politiek bracht de fusie een aardverschuiving mee in de partijpolitieke machtsverhoudingen. Ninove werd een fusiegemeente bestaande uit een kleine stad met elf landelijke deelgemeenten en evolueerde van 12.235 naar 33.000 inwoners. De derde factor was de stichting in 1936-1937 in Ninove op een boogscheut van het hospitaal van het private ziekenhuis van de Zusters der H. Harten, waardoor een concurrentie ontstond die vooral ideologisch van aard was. De strijd tussen katholieken en de vrijzinnige liberalen en socialisten werd uitgebreid van de school naar de ziekenzorg.

De bouw van een nieuw stedelijk rusthuis en ziekenhuis (1936-1955)

Het was vooral de autoriteit van burgemeester Behn die op 6 mei 1936 de doorslag gaf op de vergadering van de Commissie, toen onder het voorzitterschap van Emiel Evenepoel.¹ Behn was speciaal naar de vergadering gekomen om aan het delicate dossier Birmant een oplossing te geven.² De al oudere architect Jules Birmant had in 1931 en 1932 op vraag van de Commissie de plannen gemaakt voor de renovatie en uitbreiding van het bestaande COO-complex.³ De hogere overheid zag die plannen niet zitten. Een volledige nieuwbouw op de plaats van het oude gebouw was de enige oplossing. Maar zou men Birmant desavoueren door hem niet opnieuw als architect

Voor deel 1 en 2, zie *Het Land van Aalst*, 76, 2024, nr. 1. p. 1-15 en nr. 3, p. 93-109. In dit deel gebruikte afkortingen: BAG, Bisschoppelijk Archief Gent; DADD: Digitaal Krantenarchief, Stadsarchief Aalst; SAN: Stadsarchief Ninove.

1. Voor burgemeester Behn, zie deel 2, noot 100.

2. Voor architect Birmant, zie deel 2, noot 106.

3. Zie hiertoe deel 2, p. 109.

De Braey was een gerenommeerd bouwmeester, voorzitter van de Koninklijke Maatschappij der Bouwmeesters van Antwerpen, docent architectuur aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen en gemeenteraadslid. Hij was gespecialiseerd in grote bouwprogramma's. Voor Stad Ninove was het nieuwe complex het grootste openbare bouwproject sinds 1830. Plannen en bestek waren in de loop van 1937 klaar.⁵ De inschrijvingen op de aanbesteding werden afgesloten op 29 december 1937. De laagste bieder was de bouwfirma Jan De Nul uit Aalst met 3.982.559, 60 fr, aan wie de werken werden toegewezen.⁶ Jan De Nul (1914-1988) was toen 24 jaar en pas afgestudeerd als ingenieur bouwkunde aan de universiteit te Gent. Hij richtte met zijn vader Isidoor, een aannemer in ramen, deuren en trappen, de PVBA Jan De Nul op om grote burgerlijke bouwwerken aan te kunnen. Het nieuwe rusthuis en ziekenhuis te Ninove was zijn eerste opdracht, een schot in de roos en de start van wat vandaag tot een wereldfirma in grootschalige bouwwerken te land en te water is uitgegroeid.⁷ De werken namen een aanvang op 21 maart 1938. Begonnen werd met de bouw van het rusthuis (godshuis) dat in de tuin van het oude complex kon worden opgetrokken zonder afbraak van het bestaande gebouw. In oktober 1939 was het rusthuisgebouw klaar. De Nul vroeg om de bewoners van het oude gebouw over te brengen naar het nieuwe, zodat hij het oude kon afbreken om daar het nieuwe ziekenhuis op te trekken. Op 6 februari 1940 kon hij met de afbraak starten. Deze bouw van het ziekenhuis werd doorkruist en vertraagd door de oorlogsevenementen. In moeilijke omstandigheden werd nog voortgewerkt, ook onder de bezetter met diens toelating, tot begin 1942, om de ruwbouw van het ziekenhuis nog onder dak te kunnen brengen, zodat de schade door het stilleggen van de werken zoveel mogelijk beperkt kon worden.⁸

5. Het dossier (plannen en documenten) van de bouw af afbraak van rusthuis en ziekenhuis zitten ongenummerd in verschillende dozen in het SAN, Ninove, COO (OCMW) zodat we enkel naar het etiket op de doos kunnen verwijzen, waarin de stukken zich bevinden. Voor de verslagen van de gemeenteraad en OCMW-raad gebruikte ik naast de stukken in de dozen *De Denderklok* tot 1986 (Ninoofs weekblad van katholieke strekking) steeds met een uitvoerig verslag van de gemeenteraad en naar *Voor Allen* tot 2002 (socialistische weekblad voor arrondissement Aalst), waar Jacques Timmermans regelmatig commentaar gaf op de evolutie in het ziekenhuisdossier. Beide bladen zijn elektronisch toegankelijk op de website van Stadsarchief Aalst.

6. SAN, Ninove, COO, Doos Werken Gasthuis en Ziekenhuis. Zie ook DADD, *De Denderklok*, 19 december 1937 en 2 jan. 1938.

7. Bedrijfsarchief Jan de Nul, toegankelijk op internet: jandenu.com/NL/geschiedenis.

8. DADD, *De Denderklok*, 14 sept. en 23 nov. 1947 (met het volledige relaas van het verloop van de bouw).

9. DADD, *De Denderklok*, 23 oktober 1949.

Foto gemaakt circa 1942 met een algemeen gezicht op het rusthuis en het in aanbouw zijnde ziekenhuis.

Bemerk op de linkse liftkoker van het rusthuis de observatiepost van de Duitsers. Het gebouw met zadeldak tussen het paviljoen op de voorgrond en het ziekenhuis en rusthuis op de achtergrond is een restant van vier traveeën van het ziekenhuisgebouw uit 1904.

Bron: foto verzameling Gino Standaert, Ninove.

Na de oorlog drong het schepencollege er al op 28 december 1945 op aan om de bouw te hervatten. Maar er waren financiële problemen, problemen met de stabiliteit van het gebouw en oorlogsschade, zodat de werken slechts moeizaam konden hervat worden. Bovendien hadden de Duitsers een uitkijkpost geïnstalleerd bovenop de liftkoker van het rusthuis, die nog moest worden ontmanteld. Op 10 maart 1948 werd tussen de firma De Nul en de COO het contract verbroken dat in december 1937 was afgesloten. Om de werken aan de bouw te hernemen diende een nieuw bestek te worden opgemaakt. Jan De Braey en Jan De Nul hadden zich bereid verklaard hun werk te continueren. Eindelijk werd op 9 oktober 1949 het bestek voor de verdere afwerking van het ziekenhuis goedgekeurd.⁹ De voltooiingswerken door de firma De Nul gingen pas in 1951 van start en namen een einde op 15 maart 1952. Daarna diende de binneninrichting (verwarming, liften, installatie van de bedden en

de apparatuur) nog te gebeuren, zodat het moederhuis pas op 19 november 1954 in gebruik werd genomen en de rest van het ziekenhuis begin 1955. In 1955 maakte de COO de eindrekening op. Toen was alles tezamen aan de bouw van het rusthuis en ziekenhuis met de uitrusting ervan 18.838.237,30 fr uitgegeven en voorzag men nog in een bijkomende kost van ca. 1.400.000 fr.

Foto van de zuidgevel (hoofdgevel) van het rusthuis direct na de afwerking in 1939, gerealiseerd door de firma Jan De Nul uit Aalst. Het toen nog rechtstaande oude gebouw is op de foto weggewist. Bron: ©Bedrijfsarchief Jan De Nul.

Het nieuwe rusthuis

Het rusthuis was een langwerpig bouwblok in modernistische stijl met een plat dak, vier bouwlagen hoog met op de twee uiteinden een liftkoker die daar nog bovenuit stak. Het bestond uit een betonskelet en muren van baksteen met een gele parementsteen. Het gebouw stond loodrecht op het hoofdgebouw van het oude complex, later op dat van het nieuwe ziekenhuis, waarmee het met een doorloopruimte verbonden werd. Het gebouw was symmetrisch opgebouwd met twee vleugels, links en rechts van de naar het zuiden gerichte hoofdingang. Het blok rechts was voor de vrouwen, dat links voor de mannen. Elke verdieping had dezelfde indeling. In elk blok waren er per verdieping twee kleine slaapzalen met zes bedden, gegroepeerd rondom een collectieve wasplaats. Er waren in totaal 96 bedden. Aan de noordzijde had elk blok een badkamer en toiletten. Voor elk blok was links en rechts van de hoofdingang een gemeenschappelijke zitruimte voorzien – ook hier werden mannen en vrouwen gescheiden – met een terras gericht naar het zuiden.

Op het gelijkvloers bevonden zich langs de noordzijde een mannen- en een vrouwenrefter elk met 48 plaatsen. Daarnaast bevond zich de keuken, die eveneens voor het ziekenhuis diende. Het gebouw moet voor die tijd qua concept vrij modern geweest zijn, met de kamers gericht op het zuiden en de tuin, met grote vensterpartijen, met het comfort van centrale verwarming, liften en badkamers. Het heeft gedurende zeventig jaar gediend als rusthuis zonder veel veranderingen wat de structuur van het gebouw betreft. Uiteraard werden aan de binneninrichting met de tijd wel wijzigingen aangebracht. In 2010 werd het verlaten voor het nieuwe OCMW-rusthuis aan de Centrumlaan (zie verder). Het gebouw was omwille van het concept van scheiding van mannen en vrouwen en het gebrek aan individuele privacy, niet meer aangepast aan de hedendaagse normen. Vermelden we nog dat in oktober 1992 architect Stef Van Den Haute plannen maakte en realiseerde om aan de achterzijde van de rechtere vleugel het sanitaire blok te vergroten met een kleine uitbreiding over de ganse hoogte van het gebouw. Zijn gevel kreeg een postmodern tintje mee.

Foto van de voorzijde van het nieuwe Stedelijk Ziekenhuis, gezien vanaf de Burchtstraat, genomen ca. 1960.
Bron: verzameling Hans Scheerlinck, Ninove.

Het nieuwe ziekenhuis

Het nieuwe ziekenhuis was minder indrukwekkend en eerder eentonig van aanblik. Te veel verschillende functies dienden erin ondergebracht, zodat de indeling en organisatie rommelig aandoet. De mogelijkheden van inplanting waren beperkt doordat de 18de-eeuwse kapel niet afgebroken werd en in de nieuwbouw diende geïntegreerd te worden. De ontwerpers kozen ervoor om het grondplan met de drie vleugels van het oude gebouw te volgen, zonder echter de oude funderingen te gebruiken. De centrale vleugel schoof iets op naar het oosten en de twee zijvleugels waren breder dan de oude.¹⁰ Links tegen de kapel kwam, zoals voorheen, de vleugel voor de zusters, een smal blok van één verdieping, dat aansloot op de middenvleugel. Dit langwerpige hoofdgebouw huisvestte langs de linkerzijde van de hoofdingang de directie en administratie en rechts daarvan de medische consultatieruimtes met laboratorium en apotheek. De rechterzijvleugel, die tegen de gevel van de aalmoezenierswoning was aangebouwd, herbergde de technische prestaties (elektrische behandeling, radiologie, donkere kamer) en het moederhuis op de eerste verdieping. Dit moederhuis had een eigen inkom langs de straatzijde. De hoofdvleugel en de rechterzijvleugel telden elk twee verdiepingen. Alle vleugels hadden een plat dak en zoals bij het rusthuis muren van baksteen met een geel parement. In de hall van de hoofdingang bevonden zich het trappenhuis en de liftkoker. Die hall sloot aan op de doorgangsruijme tussen ziekenhuis en rusthuis. Er was eveneens een kleinere lift aan de ingang van het moederhuis. Hoewel de gevellengte van het ziekenhuis omvangrijk en massaal oogt, was de ruimte bestemd voor de zieken klein. Er waren aanvankelijk slechts 35 bedden voorzien, 18 voor heelkunde en inwendige ziekten en 17 voor het moederhuis. De drie vleugels waren lang maar smal en hadden elk een gang met slechts langs één zijde kamers. Voor de hoofdvleugel lagen die aan oostzijde, voor de twee andere vleugels aan de zijde van de binnenkoer.

10. Blijkt duidelijk uit de recente opgravingen (juni 2024) van de funderingen van de vleugel naast de kapel.

Het voorplein, de kelders en bijgebouwtjes

Ongeveer de helft van rusthuis en ziekenhuis was onderkelderd. Dit betrof alle gangen (voor de aanleg van leidingen), de refters en keuken van het rusthuis (als proviandruimte en plaats voor chauffageketel en kolenopslag), de linkerhelft van de hoofdvleugel van het ziekenhuis en de volledige rechterzijvleugel. Een van de nieuwigheden waarmee in het ontwerp van 1937 nog weinig of geen rekening werd gehouden, was parkeerruimte voor auto's. Bij het rusthuis waren geen parkeerplaatsen voorzien. Op de binnenkoer van het ziekenhuis zijn er in de plannen slechts vier parkeerplaatsen getekend en kunnen auto's in een U-vormig circuit in- en uitrijden tot aan de luifel van de hoofdingang. De rest is als groene ruimte getekend met in het midden vanaf de straat recht naar de hoofdingang een voetgangerspad met twee zitbanken. Maar in de praktijk werd in 1955 de ganse

binnenkoer gebetonneerd en als parkeerruimte gebruikt. Het voorplein was langs de Burchtstraat afgesloten door een laag ijzeren traliewerk. Vanaf de straat was de doodse binnenkoer weinig uitnodigend voor de bezoeker.

Op het terrein werden nog drie kleinere losse paviljoenen gebouwd. Langs de noordzijde tegen de Molendender in het verlengde van het hoofdgebouw werd een laag blok opgetrokken voor de elektriciteitscabine, de rouwkapel met het aanpalende 'doodenhuis' en een kamer voor de lijkschouwing. Gescheiden door een kleine binnenkoer bevond zich in hetzelfde blok het varkenskot (dicht bij de keuken voor het verwerken van de afval), een bergruimte en een garage voor één auto. De garage was bereikbaar vanaf de Burchtstraat langs de lange smalle weg links van de kapel, waartoe het huis naast de kapel werd afgebroken. In de zuidoosthoek van de tuin tegen de Molendender kwam het paviljoen bestemd voor besmettelijke ziekten (later dispensarium X-stralen). Het gebouwtje van de wasserij, droog- strijkplaats bevond zich in de noordoosthoek van de tuin, eveneens nabij de Molendender.

Foto van de kapel circa 1942 met de sporen van de afgebroken oude zijvleugel en de in aanbouw zijnde nieuwe.
Ook het huis links van de kapel is nog aanwezig.
Bron: verzameling Gino Standaert, Ninove.

De kapel

De kapel had, zoals de rest van de COO-gebouwen, oorlogsschade geleden bij het opblazen van de Begijnenbrug op 18 mei 1940.¹¹ De Ninoofse architecten Polydoor De Meulemeester en Robert Potvin maakten op verzoek van de Commissie een eerste proces-verbaal van de schade op. Op 8 oktober 1940 deden Jan De Braey en Jules Birmant dit nog eens over en berekenden dat de schade opliep tot 59.830 fr. Blijkbaar was het de bedoeling om de kapel onmiddellijk te herstellen. Er dienden immers eveneens aanpassingswerken aan de zijgevels te gebeuren na de afbraak van de links en rechts aangebouwde complexen. Jules Birmant maakte in 1941 tekeningen van de voorgevel met aanduiding van de te herstellen delen, waaronder de deuren van het portaal en het beeld van Apollonia in de nis boven de ingang. Die plannen werden op 2 april 1942 door de Commissie goedgekeurd, maar niet uitgevoerd. Na de oorlog kwam de oorlogsschade opnieuw op de agenda. In 1946 werd een nieuwe klok, toegewijd aan de heilige Apollonia, gegoten. De inkomsten die de bedevaart naar deze heilige oprachten, moeten voor de COO belangrijk zijn geweest, zodat het herstel van de klok prioritair was. Op 9 januari 1948 bevestigden De Braey en Birmant hun vroegere schadeberekening van 8 oktober 1940. Op 27 november 1952 keurde de Commissie het bestek en lastenboek goed voor het herstel van de kapel, opgemaakt door architect Jules Birmant. Daarin wordt kort de essentie van de werken beschreven: "afbraak van materialen, stelling-maken, plaatsen van harde steen, metselwerk, witselen en schilderen van de muren, zinkwerken, nieuwe ingang deur

De nieuwe klok van de Hospitaalkapel met beeltenis van de H. Apollonia, gegoten in 1946.

Bron: Toeristische Dienst Ninove.

met portaal, nieuwe dakbedekking, leveren glas in lood gezet, herstellen en plaatsen van beeldhouwwerk”. Op 14 oktober 1954 volgde de aanbesteding, die 194.784,50 fr beliep. De werken werden uitgevoerd door aannemer De Leenheer uit Ninove. In 1955 was de restauratie voltooid. Maar op 25 september 1956 schreef Birmant een brief naar de Commissie om erop te wijzen dat hij nog steeds geen ereloon ontvangen had.

De integratie van de kapel in het nieuwe ziekenhuisgebouw is architecturaal weinig geslaagd. Vroeger was de kapel een gevel in de straatwand, nu werd het een geïsoleerd gebouw door de afbraak van het huis links en het verwijderen van de hoge muur rechts, die voorheen de binnentuin op een monumentale wijze van de straat afsloot. Ook het contrast tussen de sierlijke voorgevel en het hoge, scherpe zadeldak van de kapel met de aangebouwde monotone, lage vleugel met plat dak, onttrekt de kapel aan de oorspronkelijke context waarin ze thuishoorde, die van een hospitaalgebouw met allure.

Het drama van het te kleine en onaangepaste Stedelijk Ziekenhuis (1956-1987)

Al in 1956 stelde de Commissie vast dat het ziekenhuis te klein was en men zieken moest weigeren of in de gang leggen. Een rationeler gebruik van de ruimtes door de verhuis van de administratie naar lokalen in het rusthuis bracht enig soelaas, waardoor het aantal bedden op 65 kon worden gebracht.¹²

Het plan Potvin (1958)

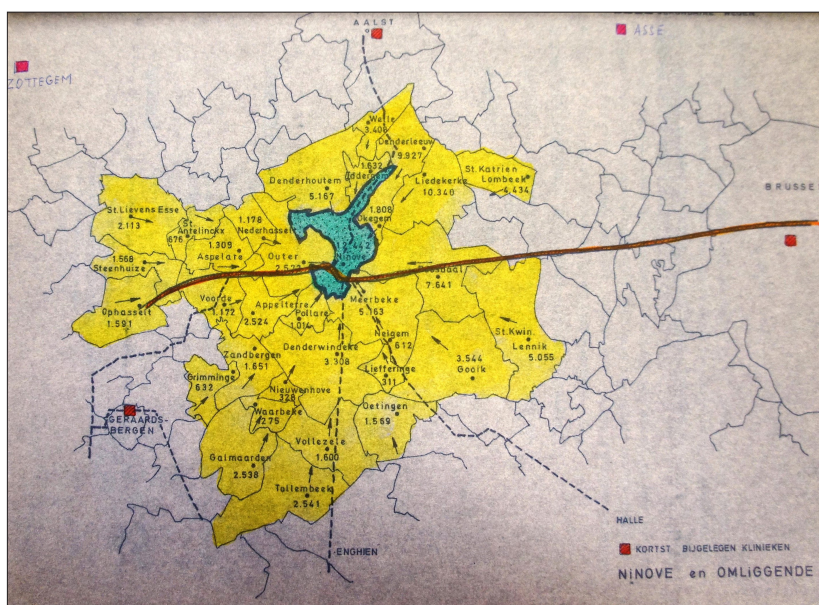
Op 25 januari 1958 maakte ingenieur-architect Robert Potvin een voorontwerp op voor een klein nieuw bouwblok van 15m lengte, 8,75 m breedte en 10 m hoogte (twee verdiepingen met plat dak) goed voor 15 bedden, geschatte kostprijs 1.187.589 fr. Er is geen grondplan voorhanden om aan te geven waar dit nieuwe blok moest komen. Vermoedelijk zag Potvin dit blok als een zuidelijke aanbouw bij de hoofdvleugel van het ziekenhuis, daar zijn plan aansluit op de afmetingen (breedte, hoogte) van die vleugel. Dit plan werd echter niet uitgevoerd.

De voorontwerpen voor uitbreiding van het stedelijk ziekenhuis door architect D.M. Peeters (1963-1979)

In de loop van 1958 kreeg het ziekenhuis een gunstig advies van Volksgezondheid, zodat op 14 juli van dat jaar de minister zijn handtekening kon zetten op de erkenning en subsidiëring van de aanwezige diensten. Maar deze erkenning was van korte duur, want bij een nieuwe inspectie door het Ministerie van Volksgezondheid op 12 maart 1963 werd de erkenning ingetrokken en slechts tijdelijk verlengd om inmiddels de COO toe te laten om het ziekenhuisgebouw aan te passen aan de normen, wat

12. Plannen en documenten bevinden zich in SAN, Ninove, COO, Doos Werken Stedelijk Ziekenhuis. Voorontwerpen 1967-1973 en Werken Ziekenhuis. Goedgekeurde plannen en administratief dossier 1963-1976.

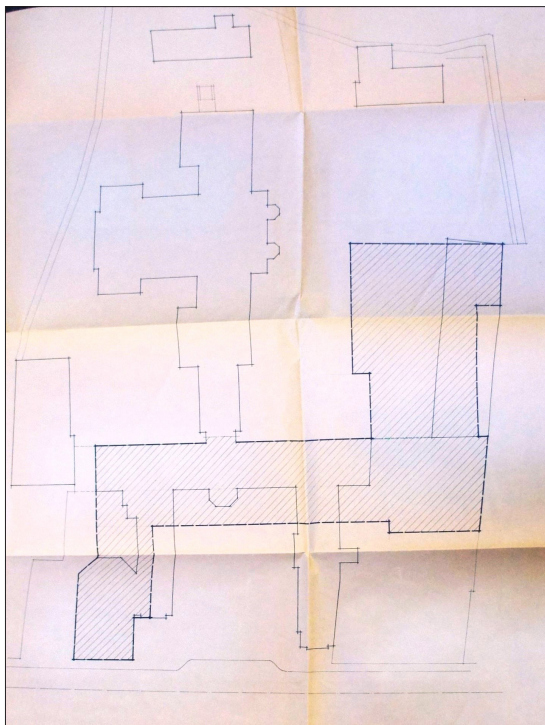
tevens een uitbreiding impliceerde. Op 10 april 1963 keurde de Commissie in allerijl de principiële beslissing voor een nieuwbouw goed, de gemeenteraad volgde op 7 juni van dat jaar. Daarop verkreeg het ziekenhuis op 27 mei 1963 een voorlopige erkenning voor de diensten C (heelkunde) en M (moederhuis). De dienst D (inwendige ziekten) werd evenwel niet erkend, tot groot ongenoegen van de Stad, dat tegen deze weigering tevergeefs beroep aantekende, tot bij de Raad van State toe. Op 29 juni 1964 had de COO zijn financieringsplan klaar, de gemeenteraad keurde dat goed op 9 november van dat jaar. Men schatte de gewenste aanpassing en uitbreiding op een kostprijs van 50 miljoen frank. Voor de realisatie werd op 28 oktober 1965 het Brusselse studiebureau Meno (Mens en Ruimte) aangesproken. Het Ministerie van Volksgezondheid zegde op 20 december 1966 een subsidie toe van 60% voor een uitbreiding tot 135 bedden. De Orde van Architecten was evenwel van oordeel dat de plannen door een architect dienden opgemaakt te worden en niet door een studiebureau van architecten en planologen. Zo werd begin 1967 contact opgenomen met het Mechelse architectenbureau van D(ésiré) M(odest) Peeters (1921-2015), een van de stichtende leden van het studiebureau Meno. De naam van Peeters komt ook voor op een lijst van een twintigtal architecten, gespecialiseerd in ziekenhuisbouw. Na lang palaveren over de inhoud van het contract en het ereloon werd D.M. Peeters op 27 september 1967 door de COO als ontwerper aangesteld met 3 stemmen voor en 3 onthoudingen.

Plan met het potentiële bereik van het Stedelijk Ziekenhuis, genomen uit de brochure Memorie van toelichting.
Bron: SAN, Ninove, COO, Doos Werken Ziekenhuis. Goedgekeurde plannen en administratief dossier 1963-1975; foto Dirk Van de Perre.

Peeters had op 8 februari 1968 een eerste contact voor het maken van een voorontwerp en startte in maart 1968 met de opmeting van het terrein en het in kaart brengen van de bestaande toestand. Hij begon met veel enthousiasme en een grootse visie aan zijn opdracht en bezocht hiertoe nieuwe ziekenhuisgebouwen in binnen- en buitenland. Achteraf bekeken werd zijn opdracht een lijdensweg van het maken en wijzigen van een reeks voorontwerpen. De tijd drong omdat de erkenning van het bestaande ziekenhuis afhankelijk was van de voortgang van de aanpassings- en uitbreidingsplannen. Maar de ruimtelijke mogelijkheden voor een uitbreiding van het bestaande ziekenhuisgebouw waren zeer beperkt. Er waren ook praktische hinderpalen, omdat tijdens de werken het bestaande ziekenhuis moest kunnen blijven functioneren. Eigenlijk hinkte de COO op twee gedachten: de zeer dure optie van een compleet nieuw ziekenhuis op een andere locatie of de goedkopere optie van de aanpassing en uitbreiding van het bestaande gebouw. Men ging ervan uit

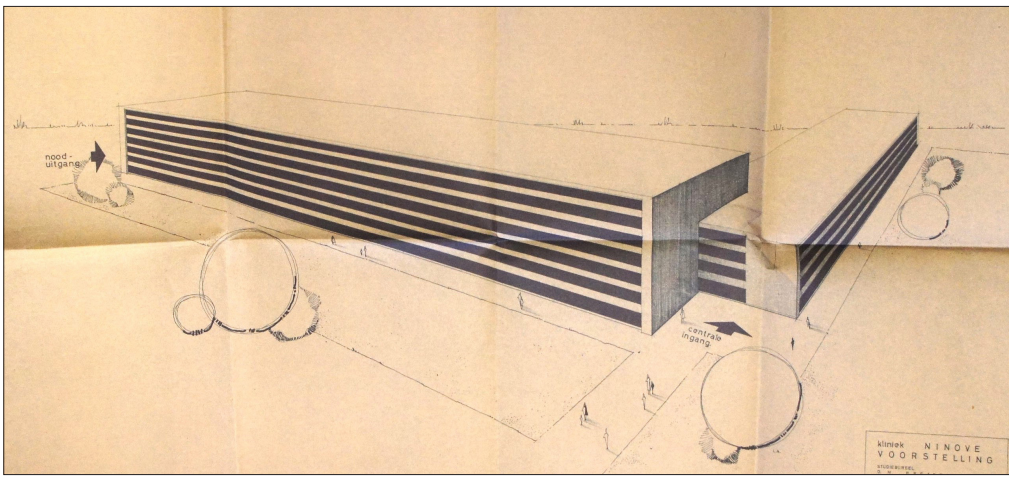
dat Ninove als regionaal centrum een regio van circa 83.000 personen bediende en behoefte had aan een ziekenhuisinfrastructuur van circa 315 bedden. Ninove, het stedelijk ziekenhuis met 65 bedden en het H. Hartenziekenhuis met 100 bedden, bezat slechts de helft daarvan. Dus de stad had nood aan circa 150 à 200 bijkomende bedden, die de COO voor zijn rekening zou nemen. De kostprijs van beide opties werd vergeleken. Een nieuw ziekenhuis van 200 bedden werd op een uitgave van 170 miljoen geschat, de aankoop van de grond niet meegerekend, met een personeelsbestand van 150 eenheden en een jaarlijks exploitatieverlies van 7.353.000 fr. De aanpassing en uitbreiding van het bestaande ziekenhuis tot 135 bedden werd op 89,5 miljoen geschat, met een personeelsbestand van 100 eenheden en een exploitatieverlies van 3.510.000 fr. Aan de eerste optie gaf de architect de voorkeur. Maar de COO durfde het financiële risico van een nieuw ziekenhuis niet aan en koos voor de tweede optie. Men hield wel in gedachte dat, indien men op termijn op een andere locatie toch een nieuw ziekenhuis zou bouwen, het bestaande ziekenhuis, mits wat aanpassingen, kon omgevormd worden tot een rust- en verzorgingstehuis, waaraan, gelet op de veroudering van de bevolking, een groeiende nood was. Men zag de tweede optie eigenlijk als een tijdelijke tussenoplossing.

Inplanting uitbreiding ziekenhuis, volgens plan van 13 juni 1968 door architect J.M. Peeters.

Bron: SAN, Ninove, COO, Doos Werken stedelijk ziekenhuis. Voorontwerpen 1967-1975; foto Dirk Van de Perre.

Peeters moest dus met spoed aan het werk en diende op 13 juni 1968 en 25 oktober een eerste schets van voorontwerp in. Dit komt neer op een verdubbeling over de ganse lengte en hoogte van het volume van het bestaande hoofdgebouw met kamers zowel links als rechts van de gang. De twee bestaande smalle zijvleugels, die naast de kapel en die naast de directeurswoning worden geëlimineerd. Aan de zuidkant komt parallel aan het gebouw van het rusthuis een compleet nieuwe vleugel, die grotendeels de tuin inneemt tussen het rusthuis en de zuidelijke perceelsgrens van de hospitaalsite. Het geheel heeft de vorm van een liggende L en is over zijn ganse lengte zeven bouwlagen hoog, goed voor 200 bedden. Eigenlijk is het een bijna compleet nieuw ziekenhuis op de bestaande site dat in zijn vormgeving en compositie weinig of geen rekening houdt met de bestaande gebouwen van het rusthuis en de kapel.

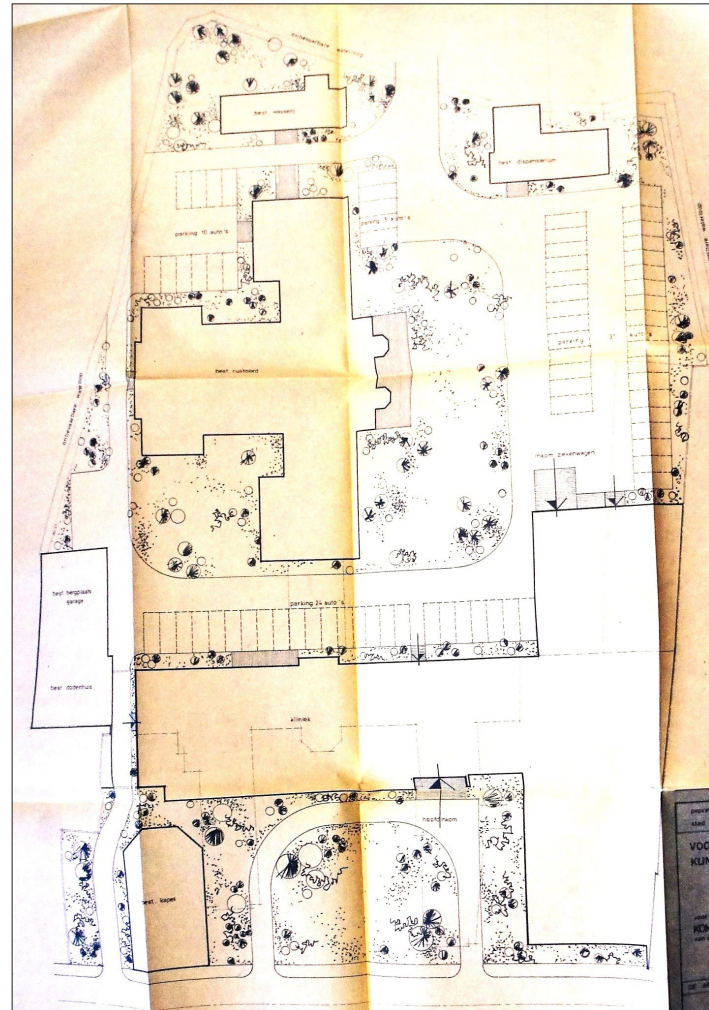

Volumeschets van het nieuwe ziekenhuis door J.M. Peeters, 13 juni 1968.

Bron: SAN, Ninove, COO, Doos Werken stedelijk ziekenhuis. Voorontwerpen 1967-1975; foto Dirk Van de Perre.

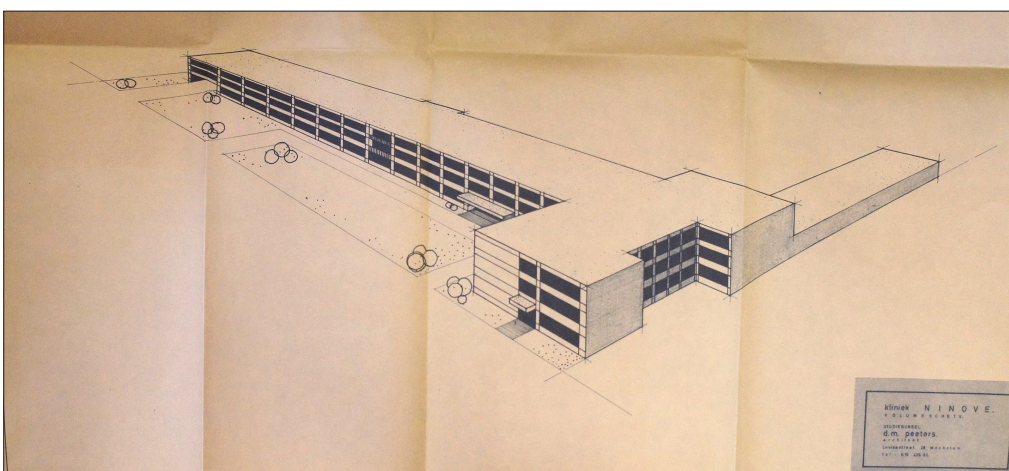
De COO en het gemeentebestuur hadden bescheidener ambities. Vanaf 1969 werd het schepencollege nauwer betrokken bij het overleg tussen de COO en de architect. Zo wees schepen Armand De Riemaecker op de vergadering van 26 maart 1969 op de noodzaak om uitgebreide parkeermogelijkheden te voorzien en deed hij het voorstel om de Molendender te dempen en de eigendom De Clippel aan te kopen, zodat de site van het hospitaal langs de Oude Kaai zou toegankelijk worden en op termijn eveneens vanaf de Graanmarkt. Zelfs de ruimte voor latere uitbreidingen zou zo voorhanden zijn. Een nieuwe voorschets werd door Peeters ingediend op 6 mei 1969. Het concept bleef hetzelfde: een verdubbeling van het hoofdgebouw, afbraak van de twee bestaande zijvleugels, een aanbouw langs de zuidkant van het hoofdgebouw met een oost-west gerichte nieuwe vleugel, een complex in de vorm van een gekantelde T. De hoogte van het geheel wordt beperkt tot drie bouwlagen. Kortom een ziekenhuis voor circa 135 bedden, zoals oorspronkelijk toegezegd door de minister.

Wie de grondplannen en de volumeplannen van de twee voorstellen bekijkt, komt tot enkele bijzondere vaststellingen. Vooreerst de overvloedige parkeergelegenheid langs de achterzijde van het ziekenhuis in de tuin rondom van het rusthuis, waarmee aan de suggesties van schepen De Riemaecker is tegemoetgekomen. De toegang tot deze parkings is, in

Nieuwe schets van de inplanting van de uitbreiding ziekenhuis, 6 mei 1969, door J.M. Peeters.

Bron: SAN, Ninove, COO, Doos Werken Stedelijk Ziekenhuis. Voorontwerpen 1967-1975; foto Dirk Van de Perre.

Voorschets uitbreiding ziekenhuis, 6 mei 1969, door J.M. Peeters.

Bron: SAN, Ninove, COO, 811.2 Doos Werken Stedelijk Ziekenhuis Voorontwerpen 1967-1975; foto Dirk Van de Perre.

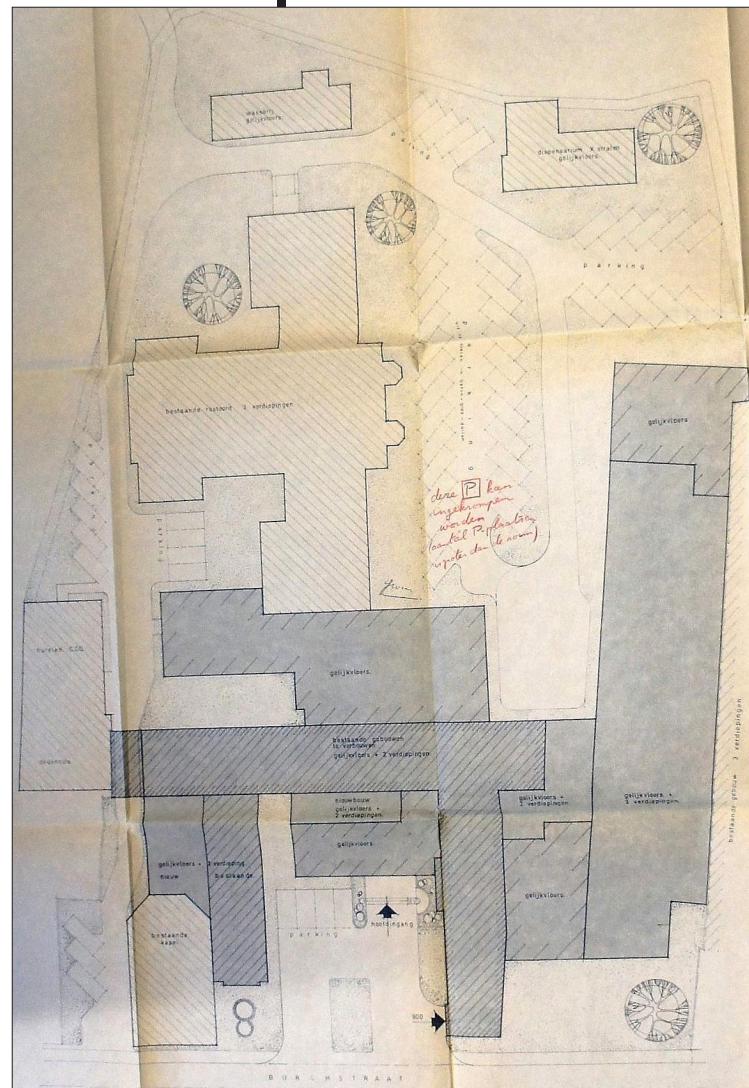
afwachting van het dempen van de Molendender, evenwel voorlopig voorzien vanaf de Burchtstraat langs de smalle weg links van de kapel. De bestaande parking op het gebetonnerde voorplein wordt in een groenzone gewijzigd. De ingang van het hoofdgebouw wordt verlegd naar rechts. Dit voorplein wordt trouwens kleiner door de verbreding van het hoofdgebouw. Wat eveneens opvalt is de haast volledige afwezigheid in de plannen van de kapel en het gebouw van het rusthuis. Het ziekenhuis wordt als een alleenstaand gebouw getekend, zonder context, zonder relatie met de bestaande omgeving. Het is alsof hetzelfde plan op een andere locatie evengoed kan uitgevoerd worden, trouwens de voorkeur van de architect.

Het moet zijn dat de twee voorschetsen de COO niet bevielen. Het bestaande ziekenhuis diende tijdens de periode van de aanpassingen en uitbreiding te blijven functioneren. Met de verdubbeling van het hoofdgebouw en de afbraak van de twee zijvleugels was dit quasi onmogelijk. Dus verkoos de COO voor het behoud van het bestaande, dat mits enkele kleine aanpassingen stap voor stap zou verbeterd en vergroot worden. Die beslissing werd op 27 april 1970 genomen door de Commissie en werd in een brief van 6 mei aan architect Peeters meegedeeld, waarin ze hem verzocht om een passend voorontwerp op te maken. Hij splitste in zijn nieuw plan de ingrepen op in twee onderscheiden zones. In de zone A met het blok van het bestaande ziekenhuis waren slechts kleine aanpassingen nodig. In de zone B tussen het bestaande gebouw en de zuidelijke perceelsgrens kon het blok met de nieuwe vleugel verrijzen, drie verdiepingen hoog, en oost-west met de rug tegen de perceelsgrens ingeplant, zodat het een gemene muur maakt met het industrieel gebouw van de firma De Cooman en de ramen naar het noorden gericht zijn. Voor deze nieuwbouw dienen de vier huizen in de Burchtstraat, eigendom van de COO, door de architect beschouwd als krotwoningen, afgebroken te worden, waaronder het huis van de directeur. Die nieuwe visie is voor het eerst uitgewerkt in een voorontwerp, gedateerd 28 december 1971. De gemeenteraad van 14 april 72 nam nota van de eensgezindheid van de COO om verbouwings- en uitbreidingswerken uit te voeren, maar schaarde zich slechts aarzelend en met reserve achter deze optie. Hij keurde volgende motie goed: "Eveneens met eenparigheid van stemmen, wordt de noodzakelijkheid vastgesteld, uiteindelijk te komen tot de bouw van een nieuwe en moderne kliniek, zodat de verbouwingswerken dienen beschouwd te worden als een eerste etappe en ze dienvolgens moeten beperkt worden tot het strikt noodzakelijke."

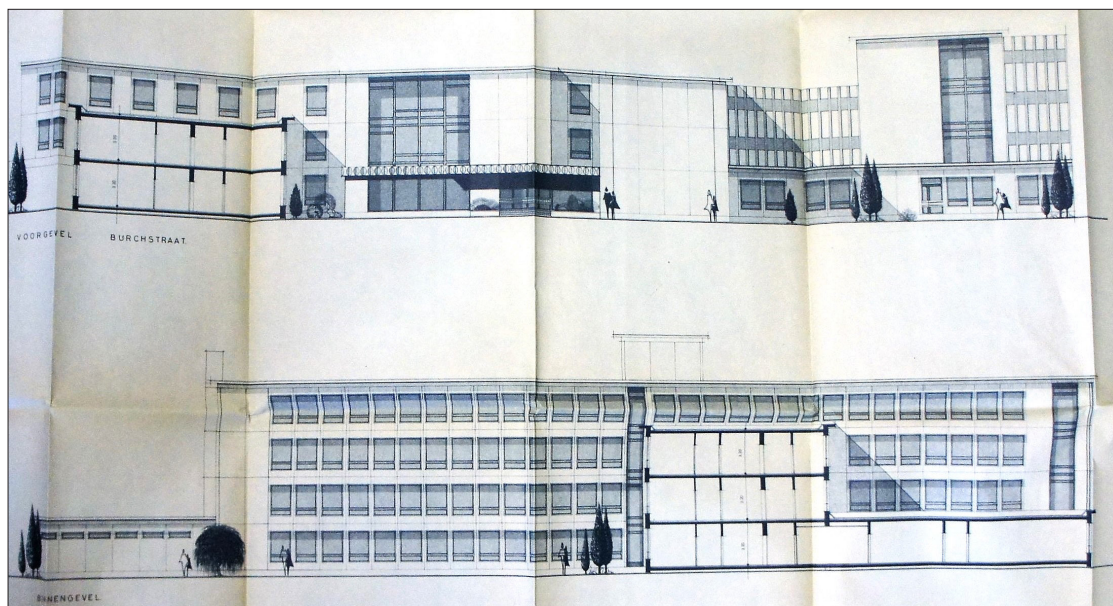
In feite werd de keuze van de COO al vanaf het najaar van 1969 in uitvoering gebracht door het realiseren van enkele kleine ingrepen in zone A. Vooreerst was er de omvorming en vergroting van de bestaande vleugel die paalt aan de kapel, die tot dan toe als het klooster van de zusters diende met de kinderkliniek op de verdieping. Die vleugel werd uitgebreid met een aanbouw achter het koorhoofd van de kapel en in zijn geheel omgebouwd tot een locatie met 24 bedden voor de dienst inwendige ziekten, die sinds 1963 niet meer erkend was. De plannen hiertoe van architect Peeters waren op 5 december 1969 klaar en werden de maand daarop goedgekeurd en onmiddellijk uitgevoerd.

Laatste schema van inplanting uitbreiding ziekenhuis van 9 maart 1973, door J.M. Peeters.

Grijze zone = ziekenhuis
 Met dichte arcering = bestaande gebouw
 Met brede arcering = nieuwbouw gelijkvloers
 Zonder arcering = nieuwbouw met 1, 2 en 3 verdiepingen.
 Bron: SAN, Ninove, COO, Doos Werken Ziekenhuis 1963-1976; foto Dirk Van de Perre.

Op 24 januari 1972 volgde een inspectie van Volksgezondheid, die vervolgens gunstig advies gaf voor de erkenning van de dienst vanaf 1/1/72. Tegelijkertijd kreeg Peeters in de loop van 1971 de opdracht tot het realiseren voor de Dienst 900 van een inrit op het uiteinde van de rechterzijleugel tegen de Burchtstraat aan. Die dienst was in 1968 aan het ziekenhuis toegekend. Tenslotte volgde de afbraak van de varkensstal en de aanpalende garage en de bouw op dezelfde plaats van burelen voor de bedienden, zodat in het bestaande ziekenhuis meer plaats vrij kon komen voor de zieken.

Orthogonale projectie van de voorgevels in het laatste voorontwerp van de uitbreiding ziekenhuis, 13 juli 1973 door J.M. Peeters.

Boven: aanzicht voorgevel vanaf de Burchtstraat. Onder: aanzicht noordgevel van de uitbreiding.

Bron: SAN, Ninove, COO, Doos Werken Ziekenhuis 1963-1976; foto Dirk Van de Perre.

Deze nieuwe visie werd nadien zowel voor zone A als B in een globaal voorstel in detail uitgewerkt zodat architect Peeters op 9 maart 1973 zijn definitieve voorontwerp kon indienen. Dit voorontwerp van de laatste kans werd onmiddellijk goedgekeurd door de COO op 14 maart 1973, door de gemeenteraad op 25 mei 1973 en overgemaakt aan de bevoegde administraties, want er was spoed mee gemoeid. Op 1 oktober 1971 had het ministerie van Volksgezondheid immers laten weten dat de diensten C en M slechts tot 31 december 1973 erkend werden “om het nieuwe COO een kans te bieden om met spoed een eensgezinde optie te nemen betreffende uit te voeren aanpassings- en uitbreidingswerken.” Op 13 juli 1973 werden aan het grondplan nog enkele kleine correcties aangebracht. Dit voorontwerp toont een amalgaam van gebouwen van één, twee, en drie verdiepingen. De ruimte tussen ziekenhuis en rusthuis wordt opgevuld door een gelijkvloers gebouw en tussen de bestaande rechterleugel en het nieuwe complex worden een reeks schakelgebouwen van verschillende hoogtes voorzien. Het Bestuur van de Stedenbouw van Oost-Vlaanderen keurde de voorontwerpen goed op 11 april 1974, maar vroeg wel om de overvloedige parkings in de tuin te beperken teneinde meer groene ruimte te behouden rondom het rusthuis en besloot: “De thans gevraagde uitbreiding is de laatste die kan toegestaan worden op deze plaats. Voor eventuele latere uitbreidingen moet uitgezien worden naar een nieuw terrein.” Maar het beslissende oordeel voor de subsidiëring van de minister van Volksgezondheid, Jos De Saeger, in een brief van 5 februari 1975, kwam aan als een mokerslag. Niet het plan werd goed- of afgekeurd, maar het principe zelf van de noodzaak van de uitbreiding van het ziekenhuis werd op de helling gezet: “dat de plannen van het voorontwerp ... in hun geheel geen oplossing bieden voor het gestelde probleem en bijgevolg niet kunnen weerhouden worden als basis voor verdere ontwerpen ... Ik ben trouwens de mening toegedaan dat er op lokaal vlak

te Ninove een betere coördinatie inzake ziekenhuisbeleid zou dienen tot stand te komen tussen de twee bestaande ziekenhuizen.” Het ziekenhuisaanbod in de regio Ninove diende voortaan globaal bekeken te worden. De tijd was voorbij dat elk ziekenhuis eigengereid over de eigen toekomst kon beslissen. Wat zijn voorganger minister Hulpiau negen jaar voordien nog had toegezegd, een uitbreiding van het stedelijk ziekenhuis tot 135 bedden, was in 1975 niet meer mogelijk.

Op 7 mei werd er te Ninove een vergadering gehouden waarop Volksgezondheid zijn standpunt aan de betrokken partijen toelichtte. Uit de briefwisseling nadien van 6 en 14 juni 1975 gericht aan de COO blijken de contouren van de wensen van Volksgezondheid. Het heeft geen zin het stedelijk ziekenhuis uit te breiden met kamers voor het moederhuis als de kamers van het moederhuis van de H. Harten maar half bezet zijn. Het kleine moederhuis van de COO moet gesloten worden, maar de bedden kunnen wel gebruikt om de overbezetting van de bedden in de D-dienst het hoofd te bieden. Het ziekenhuisgewest Ninove heeft nood aan 278 bedden, aldus Volksgezondheid, verdeeld in zes diensten en er moet uitgekeken worden welk ziekenhuis best welke van die diensten kan organiseren. “Vastgesteld wordt dat er momenteel twee verzorgingsinstellingen naast elkaar werken te Ninove, zonder dat er tussen beide instellingen ruggenspraak wordt gehouden omtrent de inzet en de aanwending van de middelen (materiaal en personeel) ... Het is binnen het hierboven geschetst kader dat op plaatselijk niveau moet worden gestreefd naar een rationeel ziekenhuisbeleid te Ninove.” Dus eerst moest een overleg tot stand komen tussen beide ziekenhuizen en intussen kon het status quo gehandhaafd blijven. “De totale capaciteit van de beide verzorgingsinstellingen zal in ieder geval tijdelijk beperkt blijven, respectievelijk in de stedelijke kliniek tot 76 bedden, in de kliniek H. Harten tot 140 bedden,” aldus de inspecteur-generaal van Volksgezondheid.

De overgangsjaren 1976-1979

Intussen stond Ninove voor grote veranderingen. In 1976 werd de COO nationaal hervormd tot het huidige OCMW, dat een veel breder sociaal takenpakket toegewezen kreeg.¹³ De aanstaande fusie van de gemeenten op 1 januari 1977 zou de politieke kaarten grondig dooreenschudden, zowel voor de samenstelling van het nieuwe OCMW-bestuur als het nieuwe gemeentebestuur. Het mandaat van de oude COO, onder voorzitterschap van de Paul Coppens (CVP) liep ten einde, zodat de Commissie de belangrijke beslissingen over de toekomst van het ziekenhuis overliet aan de opvolgers. In de loop van 1976 nam de oude COO nog één beslissing, waarmee een definitieve streep werd getrokken onder het voorontwerp van architect Peeters. Het huis van de directeur dat paalde aan de rechtervleugel van het hospitaal en dat sinds 1974 onbewoond was, diende verbouwd te worden tot een geschikte locatie voor fysiotherapie.¹⁴ Een fulltime kinesist zou worden aangeworven om de dienst te bemannen. Die ontwerpopdracht werd niet meer toegewezen aan architect Peeters maar aan architecte Nicole De Nutte uit Haaltert, die haar plannen indiende op 29 oktober 1976. In 1977-1979 volgde de uitvoering van het project. Vanuit dezelfde optimistische visie werd zelfs nog in 1982 beslist om de schamele inkom van het ziekenhuis – een eenvoudige betonnen luifel – meer allure te geven door van de inkompartij een vooruitgeschoven blok te maken over de drie bouwlagen heen. Ook toen nog geloofde men dat het stedelijk ziekenhuis mits wat kleine aanpassingen een toekomst had.

Architect Peeters beklagde zich in een brief van 24 juni 1977 bij het nieuwe OCMW-bestuur erover dat hij sinds 1975 niets meer vernomen had over de verdere afhandeling van het ziekenhuisdossier en hij wees erop dat de COO hem van de

13. Wet van 8 juli 1976. Zie *Wikipedia*, item Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn.

14. SAN, Ninove, COO, Doos Werken Ziekenhuis. Ombouw woning tot fysiotherapie, 1977.

Foto uit 2011 van de nieuwe inkom van het OCMW-ziekenhuis, gebouwd in 1982.

Bron: Verzameling Gino Standaert, Ninove.

267.000 fr die hij op 28 april 1975 in een ereloonnota aan de COO gevraagd had, nog 100.001 fr verschuldigd was. Op 10 oktober 1979 antwoordde de nieuwe OCMW-voorzitter, de oud-burgemeester Emiel Milo (SP), dat “de Raad van het OCMW in zitting van 20 september 1979 besloten had af te zien van de opdracht die U door het vroegere COO werd toevertrouwd tot het opmaken van een ontwerp”.

In de laatste dagen van het oude COO-bestuur werd de hospitaalkapel op 29 november 1976 als monument beschermd.¹⁵ Wie daartoe het initiatief genomen heeft, kan ik niet opmaken uit het COO-archief. In een tekst uit 1995 schrijft Jacques Timmermans dit initiatief toe aan de toenmalige stedelijke Cultuurraad in de periode 1971-1976 onder impuls van Jean-Luc Franchet.¹⁶ Vanaf 1975 tot 1978 liep eveneens de samenstelling van de *Inventaris van het bouwkundig erfgoed* van het arrondissement Aalst door de Rijksdienst voor Monumenten- en Landschapszorg.¹⁷ Zeker heeft die inventaris, waarin de kapel beschreven wordt, de bescherming vergemakkelijkt. Verzet tegen de bescherming is er vanuit de COO of de Stad niet geweest, omdat de architecturale kwaliteiten van de kapel door niemand in twijfel werden getrokken. Zo heeft deze bescherming de aan de gang zijnde aftakeling van de kapel kunnen voorkomen. Voor de toekomst van de site is de aanwezigheid van dit monument ook vandaag een belangrijk gegeven, omdat de kapel nog de enige stenen getuige is van het bestaan van het voormalige hospitaal.

Het ‘Nieuw Ziekenhuis’ of de lokroep van een fata morgana (1978-2001)

De gemeenteraadsverkiezingen van 1976 brachten in de fusiegemeente Ninove niet de CVP aan de macht, die dacht met de vingers in de neusgaten de burgemeesterszetel binnen te halen. De populaire Etienne Cosyns behaalde met zijn Centrumlijst de meeste voorkeurstemmen.¹⁸ Hij dankte zijn populariteit aan het naar Meerbeke halen van de aankomst van de Ronde van Vlaanderen, die aan de Hallebaan bij zijn voordeur toekwam. Hij sloot een coalitie met de doorwinterde politicus Louis Waltniel (PVV)¹⁹ en de jonge onstuimige en ambitieuze Jacques Timmermans (SP).²⁰ Deze partijen domineerden ook het nieuwe OCMW-bestuur dat oud-burgemeester Emile Milo (SP) als voorzitter kreeg. Een constante in het nieuwe bestuur was de druk die vanuit het schepencollege op het OCMW werd uitgeoefend in het ziekenhuisdossier. Ninove bulkte van de plannen: een nieuw stadhuis, sportzaal, cultureel centrum en uiteraard ook een nieuw ziekenhuis. Omwille van de stedenbouwkundige implicaties werd dit bij uitstek een dossier voor het stadsbestuur.

15. Zie de online Inventaris Onroerend Erfgoed 2024. Onze-Lieve-Vrouwekapel: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9210>

16. DADD, *Voor Allen*, 8 sept. 1995, p. 12.

17. Dit resulteerde in de publicatie D’HUYVETTER C., DE LONGIE b., EEMAN M. mmv LINTERS A., *Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Aalst*, 5n2, Brussel, 1978.

18. Etienne Cosyns (1920-2003) was van 1965 tot 1976 burgemeester van Meerbeke, na de fusie burgemeester van Ninove van 1977 tot 1994, aanvankelijk met een Centrumlijst, nadien een PVV/VLD-lijst.

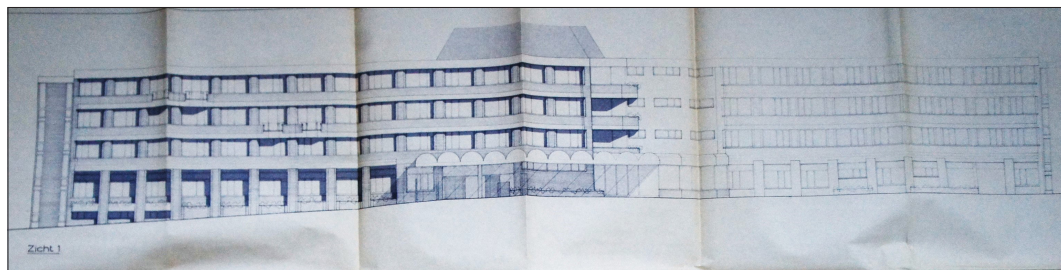
19. Louis Waltniel (1925-2001), Ninoofs gemeenteraadslid, schepen en burgemeester van 1995 tot 2000, dit laatste met een liberale scheurlijst *Banier*. Speelde ook als volksvertegenwoordiger, senator, staatssecretaris en minister op nationaal en Vlaams niveau een rol

20. Jacques Timmermans (1945-2021), gemeenteraadslid en schepen (1971-1982 en 1995-2000) van Ninove. Speelde tevens nationaal een rol als senator, volksvertegenwoordiger en lid Vlaams Parlement. Hij was een fervent verdediger van het bestaan van een stedelijk ziekenhuis te Ninove om zo het monopolie van een katholiek Caritas-ziekenhuis te Ninove te verhinderen.

Het einde van het Stedelijk Ziekenhuis en een eerste project voor de bouw van een nieuw ziekenhuis (1978-1987)

Al op 7 december 1978 bracht het schepencollege het principe van de bouw van een nieuw ziekenhuis ter stemming op de gemeenteraad.²¹ Het stedelijk ziekenhuis was zwaar verlieslatend en dreigde te moeten sluiten op 31 december 1979 als er geen akkoord van samenwerking met het H. Hartenziekenhuis was. Dat akkoord kwam er op de valreep en werd op 13 december door het OCMW goedgekeurd. Een poging van Paul Coppens (CVP), oud-voorzitter van de COO, om het op 20 december 1979 door de gemeenteraad laten goedkeuren, mislukte. De gemeenteraad achtte zich niet gebonden door een akkoord gesloten tussen twee partijen, zonder dat het stadsbestuur erbij betrokken was geweest. Uiteindelijk ging de gemeenteraad op 17 januari gedeeltelijk en op 17 april definitief akkoord met een licht gewijzigde versie. Het akkoord hield in dat in het toekomstige ziekenhuis van 218 bedden de H. Harten 134 bedden voor de diensten C, D, E en M zou beheren samen met de technische installaties en het OCMW 84 bedden voor de diensten R (revalidatie) en V (geriatrie). Het moederhuis van het OCMW-ziekenhuis zou afgebouwd worden en de bedden toegewezen worden aan de H. Harten, maar in de plaats zou het OCMW-ziekenhuis V-bedden installeren. Bij de opening van het nieuwe ziekenhuis zouden de beide bestaande ziekenhuizen sluiten. Het werd dus een ziekenhuis waar de twee partijen elk hun deel van de nieuwbouw zouden realiseren en nadien exploiteren, weliswaar ruimtelijk en architecturaal gecoördineerd op één campus. Vooral de socialisten wilden via het OCMW een vinger in de pap blijven houden in het Ninoofse ziekenhuisdossier en dit niet volledig aan een katholieke privé-instelling overlaten. Minister Coens keurde de overeenkomst en het plan voor een nieuw ziekenhuis principieel goed op 15 mei 1980, wat echter nog geen toezegging tot de financiering ervan inhield.

21. De plannen en documenten in verband met het nieuwe gezamenlijke ziekenhuis bevinden zich in SAN, OCMW, Doos Oprichten gezamenlijk Ziekenhuis. Overeenkomst H. Harten. Plannen Luyten, 1975-1985 en doos Oprichten Gezamenlijk Ziekenhuis. Administratief dossier 1975-1985.

Gevelpartij in voorontwerp 'Nieuw Ziekenhuis Ninove' op het Wijngaardveld te Ninove-Pollare, 11 maart 1982 door architect Louis Luyten.

Bron: SAN, OCMW, Doos Oprichting gezamenlijk ziekenhuis. Plannen Luyten; foto Dirk Van de Perre.

Aan de realisatie van het plan voor een nieuw ziekenhuis werd met haast en spoed gewerkt door een gemengde commissie. Er dienden twee afspraken te worden vastgelegd: waar zou het nieuwe ziekenhuis komen en wie wordt de architect. Voor de inplanting waren er twee opties: de zone tussen de Okegembaan en de spoorweg en de kouter achter de huizen van de Leopoldlaan op het grensgebied van Ninove, Meerbeke en Pollare. Het werd die laatste optie. Voor de architect was er de keuze tussen een architect met een verleden in de ziekenhuisbouw met katholieke strekking, Louis Luyten uit Wilrijk, en architect Paul Doms uit Grimbergen, die actief was bij de bouw van openbare ziekenhuizen. Ook architect Peeters diende zich op eigen initiatief nog als kandidaat aan met een aanbevelingsbrief van 18 maart 1981 van minister van Staat Jos de Saeger. Op de commissievergadering van 12 maart 1981 ging de voorkeur uit naar Luyten, een besluit dat door de gemeenteraad goedgekeurd werd op 14 mei 1981. Op de gemeenteraad van 22 april 1982 werd tot grote verrassing van de gemeenteraadsleden door SP-schepen Walter Moens een maquette getoond, een voorontwerp van het nieuwe ziekenhuis. Luyten had op 11

maart 1982 zijn voorontwerp ingediend. Een haast blinde goedkeuring vóór 1 mei was nodig, omdat er een bouwstop voor nieuwe ziekenhuizen in de lucht hing. Nu Ninove getoond had dat het klaar was met zijn plannen, was het aan de overheid om te beslissen of deze bouw van circa 700 miljoen gesubsidieerd zou worden. Wat echter niet gebeurde. In en KB van 20 juli 1982 besliste minister Jean-Luc Dehaene tot een ziekenhuisstop. In de gulle periode voordien waren 9725 bedden te veel gebouwd, met een financiële kater van de openbare financiën voor gevolg. Een periode van sanering was aangebroken.

Intussen werd, zoals afgesproken, op 19 mei 1980 in het stedelijk ziekenhuis de kraamafdeling met 18 bedden definitief gesloten, met de belofte dat deze 18 bedden zouden erkend worden als V-dienst (geriatrie). Die erkenning was eerder zowel door minister Steyaert op 17 juli 1980 toegezegd als door minister De Wulf beloofd, maar werd nadien door minister Dehaene, die stond op een ziekenhuisbeddenstop, in december 1985 niet toegestaan, zodat het stedelijk ziekenhuis op 50 erkende bedden terugviel met nog twee erkende diensten C (chirurgie) en D (inwendige). Dit betekende naar de woorden van gemeenteraadslid Fons Schorreel (SP), toen in de oppositie, op de gemeenteraad van 13 mei 1986 een verzwakking van de positie van het Stedelijk Ziekenhuis in de onderhandelingen met de H. Harten, omdat de verhouding van 68 tegen 120 bedden uit 1979 nu gewijzigd werd naar 50 tegen 134 bedden.²² Bovendien waren de OCMW-bedden bijna volledig ingenomen door de patiënten van psychiater dr. Karel Ringoet, een niet erkende dienst. Op 12 december 1986 gaf minister Dehaene met een ministerieel besluit de doodsteek.²³ Kleine ziekenhuizen met minder dan 75 bedden – Ninove zat onder die drempel – dienden gesloten te worden. Voor het OCMW zat er op 26 maart 1987 niets anders op dan op 1 januari 1988 zijn ziekenhuis volledig en definitief te sluiten, een beslissing die op 7 april 1987 door de gemeenteraad werd bevestigd. Voor de SP, die tegenstemde een bittere pil, zodat in *Voor Allen* het artikel over de sluiting met volgende woorden besloten werd: “In de Ninoofse ziekenhuizen werd niet alleen een moordspel, maar ook een judasspel opgevoerd.”²⁴

De onvervulde droom van ‘Nieuw Ziekenhuis Ninove’, het einde van het H. Hartenziekenhuis en de ziekenhuisfusies (1987- 2001)

Niemand in Ninove kon echter geloven dat de stad zonder ziekenhuis zou vallen. Om de droom van een nieuw ziekenhuis toch te kunnen realiseren, besliste het OCMW, toen een PVV-CVP-meerderheid op 26 maart 1987 in een gul gebaar om zijn 50 overgebleven lege bedden aan het nog werkende ziekenhuis van de H. Harten over te dragen, evenwel onder de voorwaarde dat dit ziekenhuis tevens het personeel en de dokters overnam en het initiatief zou nemen om het nieuwe Ninoofse ziekenhuis te bouwen.²⁵ Het OCMW stelde zelfs een deel van haar ziekenhuisgebouw tijdelijk ter beschikking van de H. Harten, indien die instelling plaatsgebrek zouden hebben om de 50 nieuwe bedden te installeren. Van dit aanbod werd inderdaad gebruik gemaakt, zodat de facto het gebouw van het OCMW-ziekenhuis bleef functioneren als ziekenhuis, maar nu onder het beheer van het H. Hartenziekenhuis. Wel was er de stilzwijgende afspraak dat de H. Harten afzag van de organisatie van 70 RVT-bedden, zodat het OCMW zich zonder concurrentie voortaan op die sector kon richten. Het project van een nieuw ziekenhuis werd nu een privézaak, dat zou gebouwd en gerund worden door de Raad van Beheer van de ‘vzw H. Harten Ziekenhuis’ die tot de ‘vzw Nieuw Ziekenhuis Ninove’ omgevormd zou worden en als bouwheer voor het nieuwe ziekenhuiscomplex zou optreden. Opnieuw was er haast met het project gemoeid, zodat in de zitting van 3 en 4 december 1987 de gemeenteraad, op vraag van de vzw Nieuw Ziekenhuis, besliste om het BPA Okegembaan op te maken in de

22. DADD, *Voor Allen*, 13 juni 1986, p. 7.

23. Over die sluiting en het protest van dr. Karel Ringoet, DADD, ‘t Klokzjèl, febr. 1987, p. 6-10.

24. DADD, *Voor Allen*, 3 april 1987, p. 1

25. DADD, *Voor Allen*, 17 april 1987, p. 1 en 7.

landbouwzone tussen de Okegembaan en de Aalsterse steenweg om daar het nieuwe ziekenhuis in te planten. De heer Paul Roosens, voorzitter van de Raad van Beheer van de vzw 'Nieuw Ziekenhuis' presenteerde op een persconferentie van 31 mei 1990 het voorontwerp met de maquette van architect Louis Luyten, die voor een tweede maal als ontwerper van het nieuwe ziekenhuis van 151 bedden mocht optreden. Op dezelfde site zou, tegen vorige afspraken in, ook nog een rusthuis (RVT-instelling) van 70 bedden voorzien worden. Aan het geheel was een prijskaartje van 700 miljoen fr voor het ziekenhuis en 160 miljoen voor het rustoord verbonden. Alles leek kant en klaar en doorgesproken met de hogere instanties. "Enkel de handtekening van de minister ontbreekt nog", aldus een krantenverslag.²⁶

26. NRS in *Het Nieuwsblad* van 2-3-4 juni 1990 onder de titel *Nieuw Ninoofs ziekenhuis en rustoord*.

27. Fotokopie van het artikel *Touwtrekken rond Ninoofs ziekenhuis* in BAG, doos 60, Kloosters, Ninove, map Zusters H. Harten Hospitaal, nr. 22.

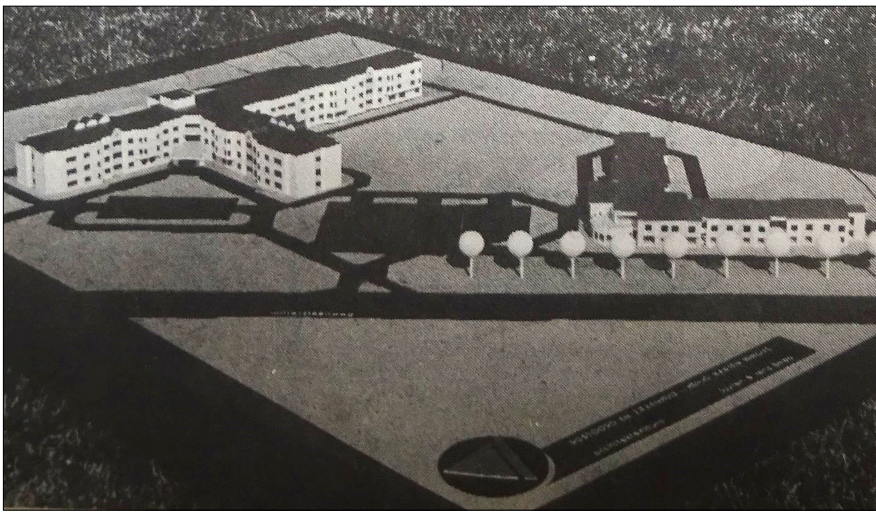

Foto van maquette van 'Nieuw Ziekenhuis Ninove' op de site van BPA Okegembaan, gepresenteerd op persconferentie van 31 mei 1990 door voorzitter Paul Roosens.
Bron: Verzameling Gino Standaert.

Was die presentatie plufpoker van de voorzitter? Er waren conflicten tussen de Raad van Beheer en het personeel (LBC) en eveneens tussen de Raad en de dokters, conflicten die op de persconferentie geminimaliseerd werden. De werkelijkheid achter de schermen oogde anders. Er was een zwaar conflict gaande tussen de 'vzw Zusters der H. Harten', eigenaar van de gebouwen en gronden van het bestaande H. Hartenziekenhuis en de Raad van Beheer van de 'vzw Nieuw Ziekenhuis', die het toekomstige ziekenhuis zou bouwen en exploiteren. Er was sprak van financiële manipulaties, van het versluizen van geld van de Congregatie naar de vzw Nieuw Ziekenhuis. De zusters vroegen het ontslag van de voorzitter van de Raad van Beheer en van de directeur van het ziekenhuis Ferdinand Coenen en wensten opnieuw de controle over hun eigen ziekenhuis in handen te nemen. De Raad van Beheer weigerde op te stappen en er liep een klacht voor financiële manipulatie bij het gerecht. Op 6 juni 1990 berichtte Jos Mestdagh hierover in dagblad *Het Volk*: "In het Ninoofse Heilige Hartenziekenhuis woedt momenteel een felle machtsstrijd tussen de huidige raad van bestuur, de vzw Ziekenhuis, en de Congregatie van de zusters van de H. Harten, vzw Congregatie".²⁷ Mestdagh noemde de toestand "doorrot". Ging het conflict ten gronde over het gegeven dat de zusters niet akkoord gingen met de afbouw van hun eigen ziekenhuis door de bouw van het nieuwe ziekenhuis aan de Okegembaan? Dat de bouw van dat nieuwe ziekenhuis niet hun keuze was, bleek uit een verrassende wending in 1992. Intussen was een nieuwe Raad van Beheer en een nieuwe directeur aangesteld en was het de ambitie om niet langer aan de Okegembaan een nieuw ziekenhuis te bouwen, maar het eigen ziekenhuis te renoveren en uit te breiden op de bestaande site. Opnieuw werd architect Luyten (nu Luyten & Lens) onder de arm genomen en reeds op 17 maart 1992 was er een eerste overleg met de bevoegde diensten om de mogelijkheden te bespreken. Op 21 juli 1992 richtten de zusters

een schrijven aan de ‘Bisschoppelijke Raad voor economische aangelegenheden’ van het Bisdom Gent. Daarin onthullen zij het plan om hun ziekenhuissite aan de Biezenstraat-Lavendelstraat te vernieuwen en uit te breiden, met enerzijds een woning voor de zusters en annex een polykliniek in de Lavendelstraat, kostprijs 60 miljoen, een bouw die ze met eigen middelen zouden financieren, en in een tweede fase een uitbreiding van het ziekenhuis aan de Biezenstraat met een uitloper naar het Kerkplein voor de 45 bedden die hen door het Stedelijk Ziekenhuis waren afgestaan, te realiseren door de vzw Nieuw Ziekenhuis, een bouw die op 363 miljoen geschat werd.²⁸ Volgens hun informele contacten zou de hogere overheid met deze plannen akkoord gaan. Het bisdom raadde de zusters aan voorzichtig te zijn en zich niet in een financieel avontuur te storten.²⁹ De plannen van de eerste fase werden op 5 oktober 1992 overgemaakt aan het Ninoofse stadsbestuur. Na stedenbouw Gent, bracht het stadsbestuur op 28 september 1993 een gunstig advies uit voor de bouw aanvraag van de VZW Zusters der H. Harten.³⁰ Die bouw, gesitueerd op het perceel waar nu de parking van het ziekenhuis ligt, werd evenwel niet uitgevoerd.

Binnen de kloostergemeenschap blijkt er omtrent dit engagement voor deze nieuwbouw paniek te zijn ontstaan, zo is te lezen in een vertrouwelijke nota van het bisdom van 29 oktober 1993. Kort samengevat zegt de nota: Toestand kliniek niet langer houdbaar... Congregatie is in paniek. Wil zo snel mogelijk van alles vanaf... Kliniek in slechte financiële toestand; ... slechte verhouding met de geneesheren; ...verdeeldheid in Raad van Beheer; ...vanaf 1/1/ 93 onderhandelingen met H. Hartziekenhuis Asse, maar vanuit zwakke onderhandelingspositie; ...oplettend dat congregatie niet met de zwarte piet blijft zitten; ...in Ninove is er veel paniek: bij de zusters en ook bij de nieuwe leden van de Raad van Beheer.³¹ In datzelfde jaar 1993 werd de kraamafdeling en de dienst neurologie gesloten en verloren 54 personeelsleden hun baan. De Ninoofse gemeenteraad protesteerde op 30 juni tegen de dreigende sluiting van het laatste Ninoofse ziekenhuis.³² De plannen voor de tweede fase met een nieuw bouwblok aan het Kerkplein voor de bedden die door het OCMW aan het H. Hartenziekenhuis waren aangeboden, waren niet levensvatbaar blijkens de onderhandelingen die schepen Jacques Timmermans (SP) hierover in het voorjaar van 1995 voerde met Stedenbouw en Monumentenzorg.³³ Inmiddels was ook de optie BPA Okegembaan van de baan, want niet goedgekeurd door de Vlaamse Overheid. Als laatste reddingsboei bood – o ironie – het OCMW aan de H. Harten aan om zijn beter gelegen gronden van de OCMW-site aan de Burchtstraat te ruilen met de gronden van het H. Hartenziekenhuis aan de Biezenstraat-Lavendelstraat. Deze OCMW-gronden waren immers ruimer en beter gelegen dan die van het H. Hartenziekenhuis, zodat daar de VZW Nieuw Ziekenhuis zijn nieuwbouw zou kunnen realiseren. Maar ook dat plan bood geen uitweg omdat de hogere overheid geen bouw van een nieuw ziekenhuis nog wou financieren, maar wel toestond dat het bestaande H. Hartenziekenhuis met zijn 110 bedden voorlopig kon blijven bestaan.³⁴ Intussen werd in de loop van 1994 de fusie met Asse een feit en kwam het fusieziekenhuis ‘Heilig Hart Asse/H. Harten Ninove’ tot stand. Maar ook die fusie bracht voor Ninove niet de oplossing. Het fusieziekenhuis hield een financiële kater over aan de belabberde toestand van het ziekenhuis van Ninove en het strategisch toekomstplan dat in de loop van 1998 bij de hogere overheid was ingediend, werd door de bevoegde minister Wivina De Meester als onvoldoende afgewezen.³⁵ De oplossing kwam uit Aalst waar het grote OLV-ziekenhuis naar uitbreiding zocht. Al in 1997 werden onderhandelingen aangeknoopt met het fusieziekenhuis Asse/Ninove, wat in oktober 2000 tot een overeenkomst leidde. OLV-Aalst, H. Hart Asse en Nieuw Ziekenhuis Ninove, drie Caritasziekenhuizen, zouden voortaan fusioneren en een geheel vormen onder de naam OLV-Ziekenhuis.³⁶ “Deze overeenkomst hield in dat 34 acute bedden van Ninove vanaf maart 2001 werden afgestaan aan het OLV te

28. BAG, doos 60, Kloosters, Ninove, map Zusters H. Harten hospitaal, nr. 23 en 27.

29. *Ibidem*, nrs. 24, 25, 26.

30. SAN, Bouwdossier 360, 93.

31. BAG, doos 60, Kloosters, Ninove, map Zusters H. Harten hospitaal, nr. 32.

32. DADD, *Voor Allen*, 8 juli 94, p. 15.

33. DADD, *Voor Allen*, 14 juli 95, p. 9.

34. DADD, *Voor Allen*, 15 dec. 95, p. 13.

35. Rudy De Saedeleir, in *De Standaard* 14 sept. 2001, bijdrage *Eenheid in kwaliteitszorg*. Zie ook *Verlag Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen, vergadering van 29 juni 2000. Vraag van J. Timmermans aan minister Mieke Vogels*. Daarin wordt verwezen naar de afwijzing door minister Wivina De Meester van de toekomstplannen van het fusieziekenhuis (de bouw van een nieuw ziekenhuis halverwege Asse en Ninove). Wivina De Meester was van 1995 tot 1999 Vlaamse minister voor gezondheidsinstellingen.

36. *100 jaar O.L.Vrouwziekenhuis Aalst*, Aalst, 2004, p. 55.

Aalst. Daardoor zette ‘Het Nieuw Ziekenhuis Ninove’ zijn activiteiten als algemeen ziekenhuis stop en werd het herdoopt tot Medisch Centrum Ninove vanaf 1 april 2001.³⁷ Vermoedelijk was dit de zware prijs die het H. Harten-ziekenhuis diende te betalen voor de overname van zijn grote schulden door het OLV.³⁸ ‘Medisch Centrum Ninove’ werd een campus van het OLV-ziekenhuis met nog beperkte medische activiteiten zoals polykliniek, dagkliniek en consultaties. Het financieel gezonde ziekenhuis van Asse werd vanaf 1 januari 2002 eveneens een campus van het OLV, maar behield wel zijn ziekenhuisstatuut.

Pogingen van de Ninoofse SP om de fusie te verhinderen liepen op niets uit. Op 27 oktober 99 vroeg de Ninoofse schepen en Vlaams raadslid Jacques Timmermans aan de bevoegde minister Mieke Vogels om het plan voorlopig niet goed te keuren.³⁹ Tegen het plan tot sluiting van de Spoeddienst had de Ninoofse gemeenteraad op vraag van schepen Jacques Timmermans op 27 april 2000 unaniem een motie gestemd om de overdracht van de 34 acute bedden niet te laten doorgaan, omdat dit het einde zou betekenen van het H. Hartenziekenhuis als algemeen ziekenhuis.⁴⁰ Maar die motie vond geen gehoor bij de onderhandelende partijen. Jacques Timmermans deed op 29 juni 2000 nog een laatste poging om de overeenkomst van Nieuw Ziekenhuis Ninove met OLV-Aalst te blokkeren door het stellen van een mondelinge vraag aan minister Mieke Vogels in de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen.⁴¹ Hij vond het ongehoord dat de vroegere bedden van het OCMW zonder inspraak van het Ninoofse stadsbestuur door een afspraak tussen twee Caritas-ziekenhuizen doorgesluisd werden naar het OLV-Aalst. Voor hem waren die bedden de voet tussen de deur om te blijven eisen dat er in Ninove een volwaardig ziekenhuis zou blijven. Waarom kon, wat wel voor Geraardsbergen mogelijk was bij de fusie tussen het Aalsterse ASZ (Algemeen Stedelijk Ziekenhuis) met het OCMW-ziekenhuis van Geraardsbergen, niet voor Ninove bij de fusie van de twee Caritas-ziekenhuizen? Geraardsbergen bleef bij de fusie immers als algemeen ziekenhuis bestaan. Hij wees op de behoefte van een eerstelijnszorg in de regio Ninove en aan het belang van een ziekenhuis en de daarmee samenhangende werkgelegenheid. Minister Vogels ging op zijn vraag niet in. Voor haar zijn het de ziekenhuizen zelf die moeten bepalen met welke partner ze een fusie aangaan en onder welke voorwaarden en niet de politiek. “Ik ben voor noch tegen Ninove, maar ik wil niet de speelbal worden van een spel tussen de raad van bestuur en de gemeente.... We proberen niet op basis van emotionele argumenten - OCMW versus Caritas enzovoort - te werken bij het voeren van een beleid.” Voorts liet de minister verstaan dat een nieuw Ninoofs ziekenhuis van 150 bedden een illusie was. “Mijnheer Timmermans, tussen 1987 en nu is er onwaarschijnlijk veel veranderd... De evolutie in de hoogtechnologische geneeskunde is zo sterk dat het heel veel voordelen heeft voor de patiënt...” Het was de laatste politieke stuip trekking in het pleidooi voor het ‘Nieuw Ziekenhuis Ninove’. Vanaf 2001 lag de toekomst van de oude H. Hartenkliniek als ‘Medisch Centrum Ninove’, in handen van de directie van het OLV-ziekenhuis.

Het gerucht dat het OLV-ziekenhuis af wou van de verouderde gebouwen van het vroegere H. Hartenziekenhuis en zijn campus in Ninove zou sluiten, deed het verontruste Ninoofse stadsbestuur in 2018 een studie bestellen om na te gaan of de inmiddels braakliggende OCMW-site mogelijk een goede vestigingsplaats zou zijn om daar het OLV een nieuwe ziekenhuiscampus te laten bouwen.⁴² Het OLV ontkende echter de geruchten en bevestigde geen plannen te hebben om in de nabije toekomst de bestaande campus te verlaten, die trouwens in 2010 gerenoveerd werd en waarover in het Auditverslag van 2011 genoteerd staat: “De campus Ninove heeft een herconditionering achter de rug die geslaagd te noemen is.”⁴³ Wat de toekomst op lange termijn betreft, is het koffiedik kijken. Vanaf 2025 komt er een fusie van

37. Geciteerd in het *Auditverslag Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis Aalst*, E126, februari-maart 2011, p. 16.

38. Een ziekenhuisbed was enkele miljoenen (frank) waard, omwille van de daarmee samenhangende subsidiëring.

39. DADD, *Voor Allen*, 12 nov. 1999, p. 17.

40. DADD, *Voor Allen*, 12 mei 2000, p. 12.

41. *Verslag Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen, vergadering van 29 juni 2000. Vraag van Jacques Timmermans aan minister Mieke Vogels. Mieke Vogels was van 1999 tot 2003 Vlaams minister voor Welzijn, Volksgezondheid en gelijke kansen.*

42. Claudia Van den Houte in *Het Laatste Nieuws* van 7 augustus 2018: *Verhuist ziekenhuis naar OCMW-site?*

43. *Auditverslag Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis Aalst*, p. 29.

de twee grote Aalsterse ziekenhuizen, het OLV-ziekenhuis met campussen in Aalst, Asse en Ninove en het ASZ-ziekenhuis met campussen in Aalst, Geraardsbergen en Wetteren. De concurrentie tussen openbare en katholieke caritas-ziekenhuizen lijkt hiermee definitief verleden tijd. Welke rol zal 'Medisch Centrum Ninove' in deze megafusie die de naam A-zorg zal dragen, toebedeeld krijgen?

De ontmanteling van de hospitaalsite (1988- 2012)

Nu het OCMW van de verantwoordelijkheid voor het voortbestaan van het Stedelijk Ziekenhuis en voor de oprichting van het Nieuw Ziekenhuis Ninove verlost was, kon het zich op de andere aspecten van zijn sociale opdracht richten. Er was nood aan een OCMW-dienstencentrum. Al op 10 november 1983 werd besloten de vier verkrotte woningen aan de Buchtstraat, die het OCMW in eigendom had, af te breken.⁴⁴ De beslissing om daar een dienstencentrum te bouwen werd genomen op 31 januari 1985, maar de uitvoering liet nog tien jaar op zich wachten.⁴⁵ Op de verdiepingen van de achterbouw zijn sociale serviceflats en seniorenflats voorzien. In 1986 bood zich de gelegenheid aan het leegstaande fabrieksgebouw 'De Cooman Gebroeders' te verwerven, een betonconstructie uit 1938, een gewezen textiel fabriek.⁴⁶ Zo werd de hospitaalsite uitgebreid tot aan de Dender, waarmee een droom uit 1782 van de toenmalige burgemeester Van Asbroeck vervuld werd.⁴⁷ Dit voor het Ninoofse stadsgezicht bepalende gebouw werd gerenoveerd en verbouwd tot sociale serviceflats. Tegen de rug van het 'Gebouw De Cooman' werd in 2018-2020 het 'Sociale Huis' gebouwd, ongeveer op de plaats waar architect Peeters in 1973 de niet gerealiseerde nieuwe vleugel van het ziekenhuis voorzag. Dit glazen gebouw, vier bouwlagen hoog, een ontwerp van het gerenommeerde Brussels-Gents-Roeselaars bureau B2Ai architects, bevat sociale appartementen op de twee hoogste verdiepingen. Op de onderste zijn alle sociale diensten van de Stad samengebracht. Zo ontstond in de marge van de oude gasthuissite een cluster van nieuwe gebouwen, eigendom van het OCMW.

De meest ingrijpende beslissing werd echter in juli 2002 genomen. In het BPA Okegembaan was, tegen de afspraken in, door het H. Hartenziekenhuis in 1987-1990 ook de bouw van een nieuw rustoord van 70 bedden voorzien. Daar dit BPA in 1995 definitief van de baan was, stelde zich de vraag naar alternatieven. Want de nieuwe fusiegemeente had nood aan meer en modernere rusthuiskamers. Alhoewel het bestaande stedelijk rusthuis bouwfysisch nog in redelijke staat was, maar het aanpalende ziekenhuisgebouw in een slechte toestand verkeerde, zag men af van het plan om dit te renoveren en om te vormen tot een rust- en verzorgingstehuis. En ondanks de renovatie in 1992 van het bestaande rusthuisgebouw, nam de OCMW-raad in juli 2002 de drastische beslissing om een nieuw groot woonzorgcentrum te bouwen met 145 éénpersoonkamers en 12 tweepersoonkamers op de stadsgrond aan de Centrumlaan en het bestaande rusthuis te sluiten. Met de bouw werd in 2007 gestart, die einde 2009 voltooid werd, zodat op 13 januari 2010 de ouderlingen van de OCMW-site konden verhuizen naar hun nieuw tehuis, dat de naam 'Klateringen' meekreeg.⁴⁸ De gemeenteraad en het OCMW beslisten respectievelijk op 23 april en 15 oktober 2009 tot een ruil van gronden en gebouwen. Het OCMW bood de ganse hospitaalsite met het rusthuisgebouw, ziekenhuisgebouw en de kapel aan, 95a 79ca groot, in ruil voor de grond waarop het woonzorgcentrum Klateringen aan de Centrumlaan gebouwd was, eigendom van de Stad. Een klein smal perceel aan de zuidkant van de oude hospitaalsite bleef gereserveerd voor de latere bouw van het Sociaal Huis en bleef eigendom van het OCMW. Zo verloren de gronden waarop sinds de 13de eeuw onafgebroken een gasthuis en hospitaal heeft gestaan, hun sociale bestemming. De kapel werd op vraag van de Stad bij beslissing van 8 november 2016

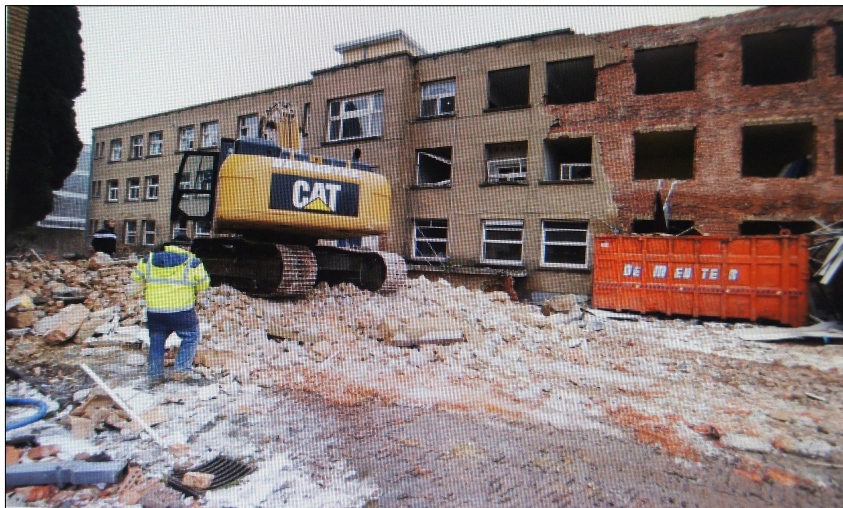
44. DADD, *De Denderklok* van 4 mei 84, p. 2.

45. DADD, *De Denderklok* van 1 maart 1985, p. 1-2.

46. DADD, *De Denderklok* van 24 januari 1986, p. 1-2 en 21 februari 1986, p. 1-2.

47. Zie Deel 1, *Het Land van Aalst*, 76, 2014, p. 7.

48. <https://Ninove.cdenv/verhuis-naar-inhuldiging-van-onswoorzorgcentrum-klateringen>

Afbraak van het leegstaande Stedelijk Ziekenhuis, 26 februari 2013, met aanzicht van de oostgevel (tuinzijde).
Bron: ©Het Nieuwsblad / www.nieuwsblad.be.

van de Gentse bisschop Luc Van Looy ontwijd en aan de eredienst onttrokken.⁴⁹ Het OCMW had wel voordien in 1994 de buitenzijde van het gebouw gerestaureerd. De Stad huisvestte er in 2017 de stedelijke Toeristische Dienst. Een dossier voor de binnenrestauratie is ingediend.

Nu de Stad in 2010 eigenaar was geworden van de oude hospitaalsite stelde zich de vraag wat met de toekomst van het leegstaande rusthuis en ziekenhuis. Bij de ruil van de gronden in 2009-2010 was de optie van een afbraak en de aanleg van een parking een beslissend argument: "Overwegende dat het wenselijk is de leegstaande gebouwen te slopen voor de realisatie van een nieuw bouwproject na de opmaak van een masterplan," luidde het op de gemeenteraad van 23 juni 2011, toen beslist werd om een ontwerper voor het afbraakdossier aan te stellen. Het afbraakdossier werd toegewezen aan het projectbureau Signa uit Mechelen. Het was tevens de periode waarin Ninove te maken had met een groeiende toevloed van vreemdelingen, vooral Marokkanen en Congolezen, die vanuit Brussel naar de Denderstreek verhuisden. De hierop niet voorbereide bevolking was verrast en verontrust. Het Vlaams Blok/Belang speelde op die angstgevoelens in en begon aan een steile opmars. In de herfst van 2012 waren gemeenteraadsverkiezingen in aantocht. Onder de naam Forza Ninove behaalde Vlaamse Belang 26,5% van de stemmen, bij de verkiezingen van 2018 werd dit 40%. Twee leegstaande nog bewoonbare complexen in het centrum van de stad waren een geschikte locatie voor een asielcentrum, waarnaar de federale regering koortsachtig op zoek was. Om dit te vermijden was een snelle afbraak de enige optie, zo oordeelde stilzwijgend de meerderheid, zonder tegenspraak vanuit de oppositie. De slopingsvergunning kwam in een recordtijd tot stand. Op 26 april 2012 werd overleg gepleegd met de gewestelijke ambtenaar van Stedenbouw, die tot de conclusie kwam dat "slopen van het gebouw enkel vergunbaar was, mits het uitwerken van een volwaardige nabestemming, eventueel als parking met groenvoorziening". En zo geschiedde. In mei 2012 diende Signa het plan tot afbraak in bij het stadsbestuur.⁵⁰ Op 8 juni 2012 bezorgde het College van burgemeester en schepenen, een coalitie van Open VLD en CD&V onder leiding van burgemeester Michel Casteur, het dossier in bij de gewestelijke stedenbouwkundige ambtenaar.

Er volgde een openbaar onderzoek van 18 augustus tot 16 september. Geen enkel bezwaarschrift werd ingediend. Gecoro noch Erfgoedraad diende om advies gevraagd te worden. Op 19 oktober keurde de Vlaamse regering de 'afbakening kleinstedelijk gebied Ninove' goed, waarin de site gelegen is, zodat op 31 oktober 2012 de Stad de slopingsvergunning verkreeg. De afbraak werd nog in het najaar van 2012 aangevat en in de loop van 2013 was de klus volledig geklaard. Dat dit zo geruisloos kon gebeuren, zonder onderzoek naar alternatieve mogelijkheden, had velerlei redenen. Weinig Ninovieters waren vertrouwd met het uitzicht en de kwaliteiten van het gebouw van het rusthuis, dat onzichtbaar vanaf de straat weggestopt stond in de

49. BAG, doos 60, Kloosters, Ninove, map Zusters H. Harten Hospitaal, laatste stuk (niet genummerd).

50. SAN, Dossiernummer B/2912/209.

Links: De kapel (Toeristische Dienst) met de aanbouw uit 1940. Dit laatste restant van het voormalige ziekenhuis werd in april 2024 afgebroken en wordt vervangen door een nieuwe aanbouw.

Bron: foto Dirk Van de Perre.

Rechts: Visuele voorstelling van de nieuwe aanbouw bij de kapel, dat zal gebouwd worden in 2024-2025.

Bron: foto Toeristische Dienst Ninove en ©DAT Architectenburo.

tuin achter het ziekenhuis. Wie er niet moest zijn voor een bezoek, kende dit gebouw niet. De sloop van het aftandse en al langer leegstaande en verwaarloosde gebouw van het stedelijk ziekenhuis werd met een zucht van opluchting door de bevolking verwelkomd. Bovendien zat de doorsnee Ninovierter niet te wachten op een groot asielcentrum pal in het centrum van de stad.

Het plan van 20 september 2013 voor de aanleg van de parking met groenvoorziening werd niet uitgevoerd. De site werd een kale stenen parkeervlakte, deels begroeid met gras. Alleen de beschermde kapel met de aanpalende linkervleugel van het voormalige ziekenhuis bleef als een losgeslagen schip nog rechtstaan. Het behoud van die lage vleugel was nodig om het functioneren van de kapel als Toeristische Dienst (verwarming, sanitair, bergruimte) mogelijk te maken. Omdat ook de leegstaande Kaaischool in 2014 in het bezit van de Stad kwam en beide sites sinds de demping van de Molendender in 1976-1978 een aaneengesloten gebied vormden, werd deze zone samen met de tuinen van de huizen aan de Graanmarkt en de Burchtstraat tot één projectgebied uitgeroepen, dat plots uit het niets de naam 'Inghelantsite' kreeg, historische een miskleun, commercieel een creatie waarmee de onfortuinlijke herinnering aan een ziekenhuis, rusthuis, gasthuis en hospitaal wordt uitgewist.⁵¹ Op 21 november 2019 werd door de gemeenteraad de opmaak van een RUP (Ruimtelijk uitvoeringsplan, waarin de toekomst van het gebied wordt vastgelegd) goedgekeurd. Het stedenbouwkundig bureau Plan+ uit Asse is met de opdracht belast. Op 22 januari 2024 keurde de gemeenteraad het definitief ontwerp van het RUP goed.⁵² De historische hospitaalsite van bijna 1 ha zou grotendeels een onbebouwde groene open vlakte blijven. Bij de aanpalende Kaaischoolsite en in de strook tussen Graanmarkt en de voormalige OCMW-site is appartementsbouw en bewoning voorzien, die gerealiseerd kan worden door privépartners, alles samen circa 200 wooneenheden. Het OCMW blijft wel aanwezig in de rand van de groene zone met de aaneengesloten cluster van het Sociaal Huis, het Dienstencentrum en het Gebouw De Cooman. Tegen de kapel aanleunend komt een glazen aanbouw met toeristische functie, een ontwerp van DAT-Architectenburo uit Zottegem, dat ongeveer het volume aanneemt van de in 1940 afgebroken zijvleugel van het oude hospitaal.⁵³ Een bladzijde in de Ninoofse sociale geschiedenis is zo definitief omgedraaid.

51. Zie mijn artikel *Inghelant of de Ninoofse toponymische grabbelton*, in: *Het Land van Aalst*, 74, 2022, p. 3-18.

52. Alle informatie over dit RUP is te vinden op ninobe.be/ruimtelijke-uitvoeringsplannen-rup-s, klikken op rup.inghelantsite.

53. Inmiddels (april 2024) is de sloop van het laatste restant van het vroegere stedelijke ziekenhuis gebeurd, zodat daarop aan de nieuwe aanbouw kan begonnen worden.

Een terugblik

Dat de Stad Ninove, in tegenstelling tot alle andere omliggende steden en gemeenten (Asse, Halle, Geraardsbergen, Zottegem, Ronse, Oudenaarde, Wetteren, Dendermonde) van dezelfde of zelfs van kleinere omvang, geen volwaardig ziekenhuis meer heeft, is vandaag geen politiek item meer, maar was dat tot het jaar 2000 wel. Veertig jaar voorontwerpen en ijver voor een nieuw modern ziekenhuis heeft in Ninove tot niets geleid, behalve tot vele dozen archief.

Terugblikkend waarom alleen Ninove de trein van de bouw van een nieuw ziekenhuis gemist heeft, kunnen meerdere redenen aangewezen worden. De effectieve bouw van het nieuwe stedelijk ziekenhuis in 1938-1955, kwam twee decennia te vroeg om te beantwoorden aan de snelle evolutie van de geneeskunde na 1960. Bovendien was het denkkader van het toenmalige COO-bestuur nog dat van klein-Ninove. Toen in 1963 het ziekenhuis te klein en niet aangepast bleek te zijn aan de nieuwe normen, hing vanaf dan het zwaard van Damocles boven zijn toekomst. Aan een samenwerking met het H. Hartenziekenhuis werd niet gedacht. De COO zou op eigen kracht zijn bestaande ziekenhuis vergroten om het tekort aan Ninoofse ziekenhuisbedden op te lossen. Met een overvloed aan voorschetsen en een uiteindelijk definitief voorontwerp in 1973 werd veel geld, energie en kostbare tijd verloren om uiteindelijk in 1975 een weigering op te lopen van de minister van Volksgezondheid.

Samenwerking met het iets grotere en even oude H. Hartenziekenhuis was de nieuwe boodschap. Het plan voor een nieuw gezamenlijk ziekenhuis van het OCMW en de H. Harten buiten het stadscentrum leek een succesverhaal te worden, maar bootste in 1982 op de politieke realiteit dat niet meer ziekenhuisexpansie, maar inkrimping van het aantal ziekenhuisbedden de nieuwe lijn was die door Volksgezondheid werd aangehouden. Ninove had het gunstige momentum voor de bouw van een nieuw ziekenhuis gemist. Omwille van dezelfde bezuinigingsdrang werd in 1987 het te kleine en niet aangepaste Stedelijk Ziekenhuis gesloten, zodat alleen nog dat van de H. Harten overbleef om de Ninoofse hoop op een nieuw ziekenhuis waar te maken. Daartoe stond het OCMW-ziekenhuis zijn 50 bedden aan de H. Harten af. Maar dit ziekenhuis, ook al omwille van de wegwijnende zustercongregatie, had niet meer de daadkracht en het doorzettingsvermogen om de droom van een nieuw ziekenhuis waar te maken. Dat daartoe in 1990 nog plannen werden gepresenteerd voor een bouw aan de Okegembaan en in 1992 op de eigen site, was een laatste stuip trekking van een ziekenhuis dat eveneens aan zijn doodstrijd begonnen was.

Het tijdperk van de ziekenhuisfusies was aangebroken, omdat de nieuwe dure elektronische apparatuur alleen in grote ziekenhuizen rendabel kan ingezet worden. De fusie van de twee kleine ziekenhuizen van Ninove en Asse was geen lang leven beschoren, zodat uiteindelijk het grote OLV-ziekenhuis van Aalst in 1999-2000 het fusieziekenhuis Asse-Ninove opsloopte. Zo verloor Ninove zijn laatste ziekenhuis, dat alleen nog als 'Medisch Centrum Ninove' met consultaties en dagkliniek blijft voortbestaan. Tegelijkertijd met dit verlies van diensten, kwam er vanuit Aalst wel een kwalitatieve verhoging van het consultatieaanbod. Het samengaan van topgeneeskunde met de nabijheid van medische zorg is de grote uitdaging die zich vandaag en in de nabije toekomst in de gezondheidszorg stelt. Beantwoordt de huidige ziekenhuissituatie in Ninove met zijn groeiende bevolking, nu al iets meer dan 40.000 inwoners, aan deze dubbele behoefte?⁵⁴

54. Met dank aan het Stadsarchief Ninove, archivaris Sofie Neuckermans en het bereidwillige personeel, dat mij in de wirwar van registers en archiefdozen de weg heeft gewezen. Zonder hun hulp was deze studie niet mogelijk. Het zeer rijke oud-Ninoofse OCMW-archief dat vanaf 1830 quasi volledig bewaard is gebleven, biedt enorme mogelijkheden aan jonge onderzoekers om de sociale en medische toestand van de Ninoofse bevolking van de 19de en 20ste eeuw te bestuderen. Een noodzakelijke inventarisatie van dit archief zou daartoe een eerste stap zijn. Mijn oorspronkelijk uitgangspunt was de studie van de gebouwen, zodat ik veel andere aspecten links heb laten liggen.

POLITIEK AALST doorheen de tijd.

In het jaar van de historische gemeenteraadsverkiezingen van 2024 zorgen Jan LOUIES, David GOOSSENS en Dirk MEERT van het *Forum Aalst Historiek* voor een nieuwe stadswandeling met alweer een originele insteek. De vorige stadswandeling (2022) stelde sterke Aalsterse vrouwen in de kijker. Dit maal wordt een traditioneel thema als de Aalsterse politiek op een originele manier benaderd via de diverse partijlokalen. Daarmee houden ze ook een strak publicatietempo aan.

En zo kan tevens het format van stadswandeling behouden blijven. Al wandelend iets opsteken over het rijke verleden en zo het aangename aan het leerrijke paren: wij zijn fan. De wandeling kan ook virtueel gevolgd worden tijdens een lezing met “lichtbeelden” in het “Oilsjters” (waardoor ook dit aspect van het immaterieel erfgoed bewaard wordt).

Het boek *“Politiekers en partijlokalen. Een stadswandeling langs historische politieke lokalen in Aalst-Centrum”* (152 p.) is dus een gelukkig nevenproduct van de wandeling. Hieruit vloeit ook de indeling voort: niet ideologisch of chronologisch, maar geografisch. Via een bewegwijzerd stadsplannetje kan elke lezer de wandeling overdoen op eigen tempo. De inhoudstafel laat bovendien toe inhoudelijk door het boek te navigeren dat ideologisch vrij evenwichtig gespreid is.

Inhoudelijk passeren de bekende namen de revue: Adolf en Pieter DAENS, Alfred NICHELS, baron MOYERSON, Jan BIJL, Bert VAN HOORICK, Marcel DE BISSCHOP, Paul en Leo DE BETHUNE, ... Maar ook minder bekende figuren zoals IJzerveteraan en flamingant Jaak D’HERDE die in de jaren 30 café *Den IJzer* uitbaatte in de ... Vlaanderenstraat. Of Jan DE MEETER die eind 19de eeuw een proces aan zijn broek kreeg wegens het uithangen van een “opruierende” rode vlag in Hertshage aan zijn café *De Bastille* ... Of advocaat Adrien BRUNEAU die in 1846 de *Liberale Associatie* in Aalst op de rails zette. Of de overgelopen katholiek Joseph DE VIS die in de jaren 30 opkwam voor het rexisme.

Maar de grote kracht van dit toegankelijk boek is natuurlijk het tot leven brengen van politiek Aalst via de vele straten en gebouwen met een politiek verleden: partijlokalen, huizen van politici, politiek gekleurde café’s, ... En ook hier bekende namen: het Volkshuis, de Borse van Amsterdam *aka Cercle Catholique*, het Groen Kruis, de blauwe Graef van Egmont, ...

Ook hier verrassende ontdekkingen: de belaging in 1934 van VNV-leider Staf De Clercq in het Vlaams Huis (Molenstraat) door een tegenbetoging van o.a. de soc. anti-oorlogsliga, de communistische Mikisclub op het Keizersplein (eind jaren 60 – begin jaren 70), de aanslag met benzinebom op het Volkshuis (Houtmarkt) in 1984 door het zgn. VNB (Vlaams Nationaal Bevrijdingsleger), ...

Chronologisch kuiert deze wandeling vooral door de 19de en 20ste eeuw, met enkele uitschieters tot in de 21ste eeuw: de verbouwingen van het Groen Kruis aan de Hopmarkt, de sluiting van café *Den IJzer* in 2010, ...

Affiche stadswandeling.

Wat de wandelaar ziet tijdens zijn ontdekkingstocht, kan de lezer ook enigszins ervaren door de vele minder bekende foto's, enkele kadasterkaarten en bouwplannen, politiekspotprenten en verkiezingsaffiches, oude krantenartikelen en -koppen, en de vele anekdotes. Spijtig dat net de verkiezingsaffiche met spotprent (1912) op de voorpagina visueel minder goed uit de verf komt... Maar dat kan het lees- en wandelplezier niet bederven.

Toeval of niet: in het jaar voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2024 rolde ook het boek *Burgemeesters van Aalst. 700 jaar stadsgeschiedenis* (157 p.) van de pers. Hiermee werden de brochures *Portretten der Aalsterse burgemeesters* uit 1988 en 1993 niet alleen aangevuld met meer dan een kwarteeuw burgemeesters, maar ook bedacht met een waardiger presentatie.

Het concept bleef hetzelfde: per burgemeester een officieel portret, een informele foto of een foto van Aalst uit die periode, diens partij (maar de andere partijen van de coalitie ontbreken), essentiële biografische gegevens, enkele feiten of verwezenlijkingen en een anekdote of quote. En dit in chronologische volgorde: beginnend in 1833 met Fred. VAN DER NOOT en eindigend in 2023 met Christ. D'HAESE. Aan elke burgemeester worden in deze galerij 4 à 7 pagina's gewijd.

Dit deel wordt vooraf gegaan door een lijst (4 p.) met de namen alle burgemeesters vanaf 1519 met hun regeerperiode. Tot 1818 was dit meestal voor een termijn van 2 jaar.

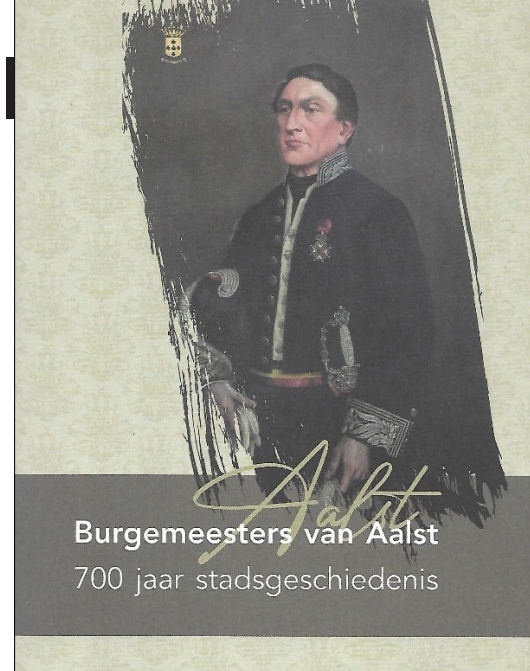
En door enkele bladzijden (p. 38 - 45) over de oudste gekende schepenen en de vooraanstaande families waaruit zij stamden.

Van pagina 46 tot 53 worden enkele burgemeesters uit de Oostenrijkse, Franse en Nederlandse periode behandeld, o.a.: J.J.P. VILAIN XIII, F.X. DE VILANDER, A.L. DE WAEPENAERT, ...

Het was ook een goed idee om in een inleidend hoofdstuk de evolutie van het gemeentelijk bestuur te belichten met beknopte toelichtingen bij termen als meier, baljuw, griffier, pensionaris, ...

Beginnen doet dit boek echter met niet minder dan 3 voorwoorden die toch een goede inleiding zijn op het thema. Bovendien met de belofte een gelijkaardig boek voor de deelgemeenten uit te brengen en dit lijkt gelukkig geen verkiezingsbelofte te zijn...

Met medewerking van onze bestuursleden Luc GEEROMS, Michel IGUAL en Tom DE RIDDER.

Wouter Van der Spiegel

De auteurs

Gert De Prins

Moorselbaan 142
9300 Aalst
gert.deprins@arch.be

Dirk Van de Perre

Hoogstraat 23
9401 Ninove-Pollare
dirkvandeperre@skynet.be

Wouter Van der Spiegel

Babbelaarstraat 159
9300 Aalst
wouter.vanderspiegel@belgacom.net

Lijst van de steunende leden - 2024

Aalst	Cherreté Bart
Aalst	Cherretté-De Block
Aalst	De Pierre Danny
Aalst	Geeroms Luc
Aalst	Lemaître Karel
Aalst	Van Damme Mieke
Aalst	Van Gyseghem Jan
Denderhoutem	Kiekens Peter
Denderleeuw	De Mecheleer Lieve
Denderwindeke	Vande Winkel Georges
Diest	Jacobs-Van Bockstaele Maria
Erembodegem	De Sloover-Belsack
Erembodegem	Van Bockstaele-Esselens M & C
Ganshoren	Cassimons Jozef
Gent	Provincie Oost-Vlaanderen
Geraardsbergen	De Chou-Maes Freddy
Geraardsbergen	Hitchinson Frans
Geraardsbergen	Van Bockstaele Raf
Gijzegem	Vanderhaegen Joseph
Herdersem	Dierickx Fons
Lede	Van Langenhoven Bart
Leuven	Biebaut Gary
Leuven	van de Maele Romain John
Liedekerke	Merckaert Bart
Mechelen	Van den Hove Peter
Meerbeke	De Dobbeleer Gustaaf
Nederhasselt	Schaubroeck - Scheerlinck F
Ninove,	Scheerlinck Hans
Ninove	Van de Kerckhove Hubert
Outer	De Duffeleer Sam
Pollare	Van de Perre Dirk
Schendelbeke	Cock Marcel
Sint-Genesius-Rode	D'Hondt Johan
Sint-Martens-Lierde	Vansteenwegen Guy
Sint-Michiels	Hendrickx Dirk
Zandbergen	Dehenau William
Zottegem	Van Bockstaele Geert

VAN DE REDACTIE

Het Land van Aalst • EXTRA

De reeks heeft tot doel historische studies over (delen van) het Land van Aalst als monografieën digitaal uit te geven.

Te raadplegen op:

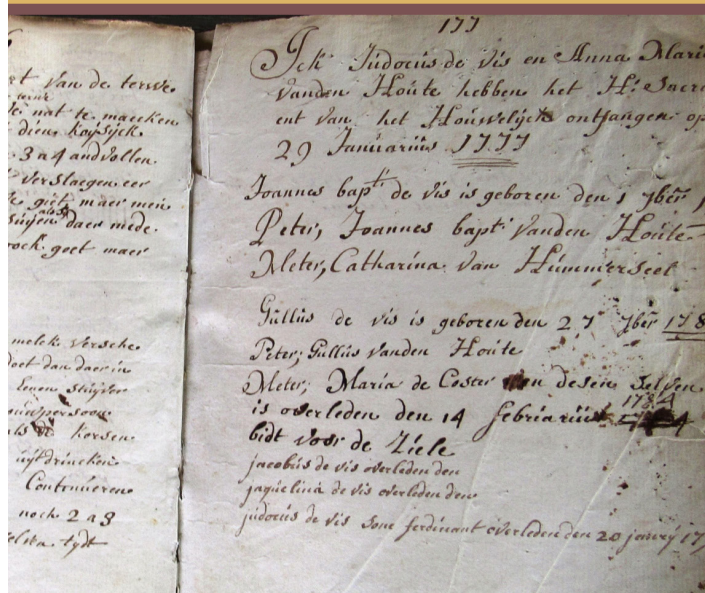
<http://www.hetlandvanaalst.be/wordpress/hlva-extra/>

Volgende deel verscheen in 2024:

Schoon Edmond en Vermoesen Ben, *De memorieboeken van Jan, Judocus en Jan Baptist De Vis, molenaars te Meldert*, Het Land van Aalst EXTRA 5, Aalst: Het Land van Aalst, 2024.

De memorieboeken van Jan, Judocus en Jan Baptist De Vis, molenaars te Meldert

Edmond Schoon en Ben Vermoesen

Het LAND van AALST
EXTRA - 5

Het LAND van AALST

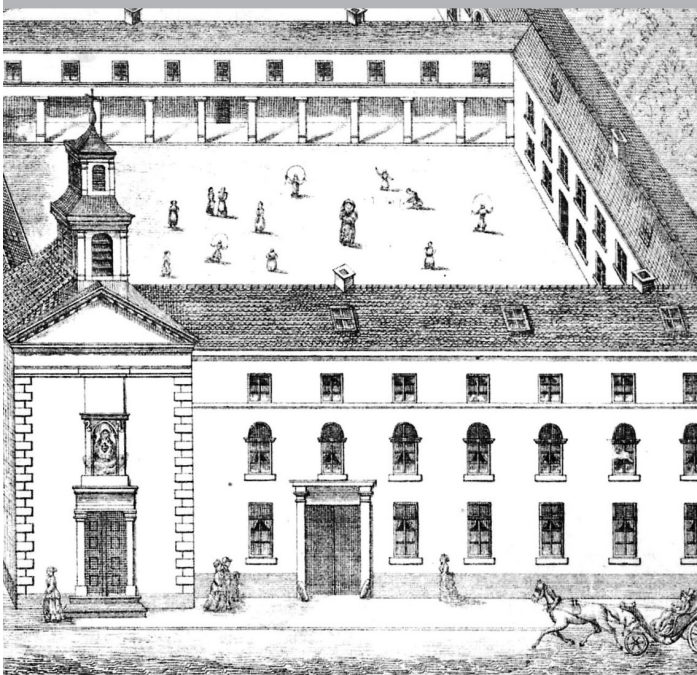
Jaargang LXXVI • 2024
Nummer 1

Het LAND van AALST

Jaargang LXXVI • 2024
Nummer 2

Het LAND van AALST

Jaargang LXXVI • 2024
Nummer 3

Het LAND van AALST

Jaargang LXXVI • 2024
Nummer 4

Het Land van Aalst • 76 • 2024

- 1-15 **De site van het Ninoofse gasthuis/hospitaal Deel 1: Het oude gasthuiscomplex onder het Oostenrijkse, Franse en Nederlandse Bewind (1750-1830).**
Dirk Van de Perre
- 16-24 **De regio tussen Midden-Dender en de weg Asse-Edingen op de Villaretkaart. Opvulling van een hiaat.**
Georges Vande Winkel
- 25-29 **Kaart van Sint-Antelinks en Woubrechtgem vervolledigt kaartboek van abdij van Ninove (Philips de Dijn, 1641-1654).**
Brecht Persoons en Georges Vande Winkel
- 37-91 **Archeologisch onderzoek op de Koudenberg in Ninove (1991-1998) Een bijdrage tot de topografie van de middeleeuwse parochiekerk, de inplanting van de premonstratenzerabdij en de bouw van de eerste abdijkerk.**
Peter Van den Hove, Werner Wouters, Jaak Peersman en Jean-Claude Ghislain
- 93-109 **De site van het Ninoofse gasthuis/hospitaal Deel 2: Het oude gasthuiscomplex vanaf de Belgische periode tot WO II (1830-1940).**
Dirk Van de Perre
- 110-121 **Victor De Herder (Denderwindeke 1901 - Oostakker 1943) Het bewogen leven van een opgeëiste (1916), lid van het communistisch verzet (1941 - 1943) en gefusilleerd gijzelaar.**
Georges Vande Winkel
- 129-149 **Jacques Geerinckx. Aalstenaar in de geheime oorlog, 1940 – 1943.**
Wouter Van der Spiegel
- 150-172 **De site van het Ninoofse gasthuis/hospitaal Deel 3: Het nieuwe hospitaalcomplex met afzonderlijk rusthuis en ziekenhuis (1936-2012/2024).**
Dirk Van de Perre

In de kijker

- 30-32 **Review: Noordzeehandel en middeleeuws Vlaanderen, ca. 1000 - ca. 1300. De families de Russe, van Gent en de Straten in Sint-Omaars, Brugge en Temse**
Wouter Van der Spiegel
- 33 **Review: De 'Congoleesche' school van Gijzegem: opvoeding en beschaving van Congolese kinderen in katholiek Vlaanderen (1889-1900).**
Wouter Van der Spiegel
- 34-35 **Het Land van Aalst EXTRA-5: De memorieboeken van Jan, Judocus en Jan Baptist De Vis, molenaars te Meldert.**
Edmond Schoon en Ben Vermoesen
- 122-125 **Opgeëistenvlag van Smetlede teruggevonden.**
Georges Vande Winkel
- 126-127 **Het Raspaillebos en omgeving, een nieuwe kijk op vijfduizend jaar bosgeschiedenis.**
Bart Merckaert, Eric Cosyns en Louis De Cock
- 173-174 **POLITIEK AALST doorheen de tijd.**
Wouter Van der Spiegel

Van de redactie

- 176 **Lijst van steunende leden.**
- 177-179 **Het Land van Aalst 2025: overzicht.**
- 180 **Onze vereniging en ons tijdschrift in 2025.**

Onze vereniging en ons tijdschrift in 2025

In het laatste nummer van 2023 keken we met een bang hart naar wat 2024 zou brengen. Op het einde van 2024 vrezden we dat we dezelfde toon moeten aanslaan. Nog steeds staat de wereld in brand...

Sinds de lancering van het tijdschrift 'nieuwe stijl' heeft de Vereniging geprobeerd om de stijgende prijzen voor drukwerk en voor bezorging nooit volledig door te rekenen aan de trouwe lezers. Tegelijkertijd is volledig ingezet op de toegankelijkheid van het tijdschrift en de Extra-reeks, via de goed uitgebouwde website. Oude en nieuwe nummers zijn digitaal beschikbaar en vrij downloadbaar als pdf-bestand.

Na rijp beraad en met pijn in het hart heeft de Vereniging besloten om na 2025 volledig digitaal te gaan. Dat betekent dat jaargang 2025 de laatste zal zijn, waarin het tijdschrift op papier zal aangeboden worden.

Net zoals andere tijdschriften zal Het Land van Aalst na 2025 niet meer op papier verschijnen. Toch maken we ons sterk dat we via onze website en via de sociale media ons primaire doel kunnen bereiken, namelijk de verspreiding van historische kennis van ons onderzoeksgebied. Hierin willen we ons trouwe leespubliek ook begeleiden. In de loop van 2025 zullen we voortdurend aandacht besteden aan onze verschillende kanalen: de website, de nieuwsbrief en de sociale media.

De prijzen voor een papieren abonnement, worden voor 2025, ondanks de stijgende prijzen, niet aangepast. Concreet zullen voor 2025 de volgende prijzen gehanteerd worden:

Papieren abonnement: € 50

Papieren abonnement (steunend): € 60

Te storten op onze rekening BE 33 3930 3032 7646 met de vermelding 'abonnement 2025'.

Los nummer: € 15

Los nummer + verzending: € 20

Gewoon lid: € 10

Steunend lid: € 20

De Vereniging wenst iedereen een voorspoedig 2025!

Het LAND van AALST

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Jaargang LXXVI • 2024 • Nummer 4 • oktober - november - december

Artikels

Gert De Prins

Jacques Geerinckx. Aalstenaar in de geheime oorlog, 1940 – 1943.

129

Dirk Van de Perre

De site van het Ninoofse gasthuis/hospitaal (1750-2012/2024). Deel 3. Het nieuwe hospitaalcomplex met afzonderlijk rusthuis en ziekenhuis (1936-2012/2024).

150

In de kijker

Wouter Van der Spiegel

POLITIEK AALST doorheen de tijd.

173

Van de redactie

Onze vereniging en ons tijdschrift in 2025.

180